

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Raminta Stapušaitytė

Edukologijos (vaikų teisių apsaugos vadyba) studijų programos

II kurso studentė

PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA
BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE

Magistro darbas

Darbo vadovė:

Lekt. dr. R. Šiaučiulienė

Šiauliai, 2013

Darbas originalus.....Raminta Stapušaitytė

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS.....	7
PAGRINDINĖS DARBE NAUDOJAMOS SAŲOKOS	13
1. PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE: TEORINIS PAGRINDIMAS	14
1.1 Paauglių subkultūros: samprata, reikšmė	14
1.1.1 Subkultūrų įvairovė, jų raiškos ypatumai	16
1.1.2 Priežastys, skatinančios paauglius dalyvauti įvairioms gyvenimo būdo subkultūrose ..	21
1.2 Mokykla – antrinė socializacijos aplinka	24
1.2.1 Edukacinės programos, vykdomos bendrojo ugdymo mokyklose: šviečiamasis konsultacinis aspektas	26
1.3 Mokyklos bendruomenės struktūra	28
1.3.1 Moksleiviai – mokyklos bendruomenės nariai	29
1.3.2 Pedagogai – mokyklos bendruomenės gyvenimo vadovai	33
1.3.3 Tėvų vaidmuo mokyklos bendruomenėje	36
1.4 Paauglio socializacijos ypatumai	37
1.5 Paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialiniai ypatumai	39
2. PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE: EMPIRINIS TYRIMAS	42
2.1 Tyrimo metodologija.....	42
2.2 Tyrimo etika	44
2.3 Kokybinio tyrimo su paaugliais duomenų analizė ir interpretacija.....	45
2.4 Kokybinio tyrimo su mokyklos bendruomenės nariais duomenų analizė ir interpretacija ..	57
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	72
LITERATŪRA.....	74
PRIEDAI.....	79

SANTRAUKA

PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE

Temos aktualumas. Šiandieninėje mūsų visuomenėje vis dažniau kalbama apie paauglius, priklausančius įvairioms subkultūrų grupėms: tai publikuojama televizijoje, spaudoje, interneto priemonėse, tačiau šis reiškinys dažniausiai yra lydimas neigiamos nuostatos. Čia iškyla klausimas – kas kaltas dėl susidariusios situacijos – ar paauglių didėjantis individualizmas, egalitarizmas (lygybė), teatrališkumas, dvasingumas, kartų tęstinumas, nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš visuomenėje nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas, ar mokyklos bendruomenė, kuri per mažai stengiasi suprasti „tokius“ paauglius? Mokinių kitoniškumo apraiškos dažnai tampa konfliktų, nesutarimų ir įtampų tarp mokinių, mokytojų, tėvų priežastimi. Jaunų žmonių savęs tapatinimas su įvairiomis subkultūromis ir jų lydinčios savitos raiškos formos – ekstravagantiška išvaizda, kitoks požiūris ir pasaulio matymas – neretai mokyklos bendruomenės yra vertinamas neigiamai ir su nepasitikėjimu. Be kokių nukrypimų nuo „normos“ dažnai bandoma eliminuoti, visas kitoniškumo apraiškas – slopinti, nesuvokiant, kad tokie „kovos“ metodai yra visapusiškai destruktivūs ir be jokių konfliktų ir įtampų daugiau nieko nesukuria (Duoblys, 2009).

Kaip teigia Ž. Vaidachovičienė (2005) paaugliai nuolat patiria psichologinių problemų, kylančių dėl amžiaus krizių ir asmenybės formavimosi, dėl savęs aktualizacijos sunkumų, tarpusavio santykių keblumų, įsitvirtinimo formaliose ir neformaliose grupėse, adaptavimosi mokykloje. Dažniausios priežastys skatinančios dalyvauti įvairiose subkultūrose, tai nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas bei daugelis kitų. Jaunuoliai ieško pastarųjų „pakaitalo“, kur bus suprasti, kur ras pripažinimą, jaustųsi gerai ir laisvai, susiras bendraminčių (Kvieskienė, 2005).

Tyrimo objektas – paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška.

Tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje.

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai:* (1) mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės, sociologinės), metodologinės bei metodinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų pasirinktu

tyrimo aspektu studijavimas, analizė, lyginimas, apibendrinimas; (2) literatūros šaltinių analizės pagrindu išskirtų reiškinių bruožų ir savybių sintezė.

2. *Empiriniai*: kokybinio tyrimo *duomenų rinkimo* metodas – pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu su 14-18 metų paaugliais, priklausančiais įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms ir mokyklos bendruomenės nariais.

3. Kokybinių tyrimo *duomenų analizė* atlikta taikant turinio (*content*) analizės metodą.

Tyrimo išvados.

- Atlikus kokybinio tyrimo duomenų analizę, galime teigti, kad dažniausiai subkultūros kontekstas akcentuojamas kaip bendrumo jausmas. Taip subkultūrą supranta ir mokyklos bendruomenės nariai, ir patys paaugliai.

- Bendruomenės narių (klasės auklėtojų, dalyko mokytojų, kitų mokytojų, specialiųjų pedagogų, mokyklos vadovų, administracijos darbuotojų ir kt. mokyklos darbuotojų) požiūris į subkultūras yra iš dalies teigiamas, tačiau jaučiamas atsiribojimas nuo paauglio priklausančio gyvenimo būdo subkultūrai, o tai gali turėti įtakos mokyklos bendruomenės ir mokykloje besimokančių vaikų normalių santykių kūrimui.

- Paaugliai bendraudami su mokyklos bendruomenės nariais išvelgia kylančias problemas dėl jų priklausymo įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms, tačiau mokyklos bendruomenės nariai pažymi, jog nepastebi problemų, kurias galėtų turėti paaugliai priklausantys subkultūroms, tai rodo per mažą tarpusavio bendradarbiavimą.

- Informacijos sklaida apie subkultūras mokyklose išsiskyrė tarp mokinių ir mokyklos bendruomenės narių. Bendruomenės nariai teigia, jog vykdomi renginiai, pokalbiai subkultūrų egzistavimo tema, labiausiai tai akcentuojama integruotose pamokose, tačiau mokiniai pažymi, jog mokyklose yra vykę pokalbių, susijusių su subkultūrų tematika, akcentuojamas etikos pamokos ugdomasis turinys, tačiau nepakankamai.

SUMMARY

EXPRESSION OF TEENAGERS SUBCULTURAL WAY OF LIFE IN THE INSTITUTIONS OF GENERAL EDUCATION

Theme topicality. Nowadays our society increasingly takes notice of teenagers belonging to different subcultural groups. Although this is published on TV, press, internet the phenomenon is usually accompanied by negative attitudes. This raises the question - who is guilty for this situation – the growing teenagers individualism, egalitarianism (equality), theatricality, spirituality, generational continuity, disagreements within the family, school failures, non-recognition among friends, protest against the society values and attitudes, insecurity, or school community, with its poor understanding of "those" teenagers? The student manifestations of otherness often cause conflicts, disharmony and tension among students, teachers and parents as well. Young people's self-identification with the various subcultures and the accompanying distinctive forms of expression - an extravagant look, a different approach and vision of the world - often is met by the school community negatively and with distrust. Any deviations from the "norm" are often eliminated, all the manifestations of otherness are suppressed without realizing that such "fight" methods are comprehensively destructive and except conflicts and tensions creates nothing else (Duoblys, 2009).

As Ž. Vaidachovičienė (2005) stated teenagers experience constant psychological problems related to their age crises and personality formation as well as of self-actualization and relationship difficulties, entrenchment in formal and informal groups, and adaptation at school. The most common reasons promoting participation in various subcultures are disagreements within the family, school failure, non-recognition among friends, protest against the set values and attitudes, feeling of insecurity, and many others. Young people are looking for a "substitute", where they could find understanding and recognition, feel comfortable and free as well as meet like-minded persons. (Kvieskienė, 2005).

Investigation object – expression of teenagers subcultural lifestyle.

Aim – to confirm theoretically and investigate empirically expression of teenagers subcultural lifestyle in the general education institutions.

Research methods:

1. *Theoretic:* (1) scientific study, analysis, comparison and generalization of the (pedagogical, psychological, philosophical, sociological) methodological literature as well as children rights regulating documents; (2) synthesis of the phenomenon traits and characteristics based on literature analysis.

2. *Empirical:* collection method of the qualitative research data - semi-structured conversation - interview with teenagers 14-18 years old, both belonging to different subcultures and lifestyles as well as members of the school community.

3. Analysis of the qualitative research data using the content analysis method.

Research conclusions.

- After performing the analysis of the qualitative research data we can state that the subculture context is accented as community feeling. So subculture is understood by the school community and the teenagers themselves as well.

- Approach to subcultures of the school community members (class teachers, subject teachers, other teachers, special education teachers, school principals, administrative staff and others employees) is partially positive, however, demarcation from the teenager promoting subcultural way of life is felt. This can impact creating of relationship among school community and schoolchildren as well.

- Teenagers communicating with the school community realize problems faced by their belonging to different subcultures, however, the school community members note that there are no problems that the teenagers belonging to a subculture could face. This states that inter-cooperation is not satisfied.

- Opinion on information dissemination on subcultures at school varied among students and school community members. The community members say that there were carried out different events and discussions on the topic of subculture existence, anyway, mostly it is emphasized at the integrated lessons. The students point out that conversations relating to the topic of subcultures were held; the educational content of the ethics lessons is emphasized, but, unfortunately, insufficient.

IVADAS

Temos aktualumas. Šiandieninėje mūsų visuomenėje vis dažniau kalbama apie paauglius, priklausančius įvairioms subkultūrų grupėms: tai publikuojama televizijoje, spaudoje, interneto priegose, tačiau šis reiškinys dažniausiai yra lydimas neigiamos nuostatos. Čia iškyla klausimas – kas kaltas dėl susidariusios situacijos – ar paauglių didėjantis individualizmas, egalitarizmas (lygybė), teatrališkumas, dvasingumas, kartų tęstinumas, nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš visuomenėje nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas, ar mokyklos bendruomenė, kuri per mažai stengiasi suprasti „tokius“ paauglius? Mokinių kitoniškumo apraiškos dažnai tampa konfliktų, nesutarimų ir įtampų tarp mokinių, mokytojų, tėvų priežastimi. Jaunų žmonių savęs tapatinimas su įvairiomis subkultūromis ir jų lydinčios savitos raiškos formos – ekstravagantiška išvaizda, kitoks požiūris ir pasaulio matymas – neretai mokyklos bendruomenės yra vertinamas neigiamai ir su nepasitikėjimu. Be kokių nukrypimų nuo „normos“ dažnai bandoma eliminuoti, visas kitoniškumo apraiškas – slopinti, nesuvokiant, kad tokie „kovos“ metodai yra visapusiškai destruktivūs ir be jokių konfliktų ir įtampų daugiau nieko nesukuria (Duoblys, 2009).

I. Leliūgienė (2002) teigia, jog paauglystė yra laikoma rizikos amžiumi, nes tada pradeda sparčiai formotis asmenybė, aktyviai vykti jos socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas. Labai tikėtina, kad šiame procese gali pasitaikyti įvairių elgesio defektų, įtakojančių deviantiškos asmenybės susiformavimą. Todėl verta aptarti tam tikrus dėsningumus, kurios patiria paaugliai šiame vystymosi tarpsnyje. Savojo „aš“ ieškojimas dažnai sukelia daugybę problemų, tai dažni nesutarimai su suaugusiais, kurie paauglį dar vis laiko mažu vaiku. Jaunas žmogus pirmiausia ieško atsakymo į klausimą: „Kas aš esu?“, nes iki paauglystės jis deklaravo tik tas formuluotes, kurias girdėjo iš tėvų. Paauglys ir jaunuolis pradeda ieškoti naujų savarankiškumo ir savivokos galimybių. Jei tėvai aiškiai apibrėžė tai, kas jis yra, jaunuoliui norisi išbandyti, patikrinti, ar tikrai taip yra, ar jis gali būti kuo nors kitu (Šėmelytė, 2009).

Be socializuojančio šeimos vaidmens, sustiprėja ugdymo įstaigų, žiniasklaidos priemonių įtaka. Ypač sudėtingas jaunystės socializacijos etapas (14 – 18 m.). Tada atsiranda lygiagrečių vertybių ir požiūrių į pasaulio sistemų, kurias pateikia skirtingi agentai – tėvai, mokytojai, bendraamžiai ir kiti. Jaunystės metais būdingas siekimas įgyti tam tikrą socialinį statusą ir vaidinti savo socialinį vaidmenį (Leliūgienė, 2003).

Žmogaus gyvenime ateina toks laikotarpis, kai protas ir jausmų branda, patirties įvairovė leidžia suvokti jam savo pašaukimą, asmenybės įvairiapusiškumą. Sunkiai išgyvendami pereinamąjį laikotarpį, kai iš vaiko tampa suaugusiuoju, paaugliai supratimo ieško bendraamžių ir bendraminčių rate, kas skatina jungtis į įvairias subkultūrinės grupuotes (Černius, 2006). R. Kaffemanas, D. Gerulaitis (2001) išskiria paauglių subkultūrą, kaip funkcionuojančią suaugusiųjų „valdomoje“ kultūrinėje terpėje, išsiskiriančią savo veržlumu, eksperimentiškumu, savitą vertybių sistemą, tačiau iš esmės yra priklausomą ir negali veikti savarankiškai, izoliuotai, „iškristi“ iš bendrojo kultūrinio, socialinio konteksto. Ž. Viteikaitė (2003) nuomone, priklausymas grupei suteikia tam tikrą saugumą – grupės narius vienija bendri įsitikinimai, pomėgiai, jie gali elgtis ir kalbėti, kaip nori, ir jaučiasi suprasti. Yra grupių, kurioms priklausyti - garbė...

Kaip teigia Ž. Vaidachovičienė (2005) paaugliai nuolat patiria psichologinių problemų, kylančių dėl amžiaus krizių ir asmenybės formavimosi, dėl savęs aktualizacijos sunkumų, tarpusavio santykių keblumų, įsitvirtinimo formaliose ir neformaliose grupėse, adaptavimosi mokykloje. Dažniausios priežastys skatinančios dalyvauti įvairiose subkultūrose, tai nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas bei daugelis kitų. Jaunuoliai ieško pastarųjų „pakaitalo“, kur bus suprasti, kur ras pripažinimą, jaustųsi gerai ir laisvai, susiras bendraminčių (Kvieskienė, 2005).

Temos iširtumas. Paauglių subkultūros Lietuvoje daugiausiai tyrinėjamos *kultūriniam* kontekste: E. Ramanauskaitė (2004), G. Mažeikis (1999), M. Radušis (2008), Ž. Viteikaitė (2003), G. Liaudianskas (2012), *psichologiniuose* R. Kaffemanas, D. Gerulaitis (2001), G. Duoblys (2011), *edukologiniuose* tyrimuose rašė R. Šemelytė (2009), A. Juodaitytė (2002), R. Šatunienė (2009,2012), M. Berns (2009), užsienio mokslininkai, tyrinėję subkultūros fenomeną – E. Goffmann (2000), T. Lawson (2001), Davidov (1990). Tačiau tyrimų apie įvairių paauglių subkultūrų raišką bendrojo ugdymo mokykloje vis dar stokojama.

Tyrimo problema. Paauglystės laikotarpis vienas iš sudėtingesnių raidos etapų, kai paauglys bando atrasti save. Neretai atsitinka taip, kad bandydamas išsikvoti pripažinimą jis maištauja. Vieni tėvai pernelyg kontroliuoja paauglį, kiti suteikia jiems per didelę laisvę, ko pasėkoje kyla konfliktai, turintys įtakos mokymosi rezultatams, santykiams su mokyklos bendruomene. Nepripažinimas arba per aukštas savęs vertinimas skatina paauglius jungtis į įvairias gyvenimo būdo subkultūras, kurios daro nemažą įtaką tolimesniems jų socializacijos procesams. Taigi galima suponuoti tyrimo **probleminį klausimą** – kokia paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška bendrojo ugdymo mokykloje vaikų teisių apsaugos kontekste?

Tyrimo objektas – paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška.

Tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje atskleidžiant subkultūrų įvairovę, jų raiškos ypatumus, Lietuvoje aktyviai veikiančias jaunimo subkultūras, priešastis skatinančias jose dalyvauti, bendrojo ugdymo mokyklos bendruomenės struktūros dalis, jų poveikį paauglio socializacijos procesui, kitoniškumo valdymo bei konstruktyvaus jo panaudojimo galimybes mokyklos ugdyme, visuomenės vykdomas šviečiamąsias programas, psichosocialinius paauglystės amžiaus ypatumus.

2. Atlikti empirinį tyrimą, taikant pusiau struktūrizuotą pokalbį – interviu su 14-18 metų paaugliais, priklausančiais įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms ir mokyklos bendruomenės atstovais (klasės auklėtojais, dalyko mokytojais, kitais mokytojais, specialiaisiais pedagogais, mokyklos vadovais, administracijos darbuotojais ir kt. mokyklos darbuotojais).

3. Apibendrinti teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje.

4. Pateikti išvadas ir rekomendacijas paaugliams, priklausantiems įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms, mokyklos bendruomenės nariams (mokytojams, moksleiviams, tėvams, kt. mokyklos darbuotojams).

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad paauglių priklausymas įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms bendrojo ugdymo mokykloje vaikų teisių apsaugos kontekste yra vertinimas neigiamai, todėl gali būti pažeidžiama vaiko teisė laisvai reikšti savo nuomonę, ir tai gali turėti įtakos tolimesniems socializacijos procesams

Tyrimo metodologija yra grindžiama šiomis teorijomis:

- *Socialinės konstruktyvizmo teorijos* (Berger, Luckmann, 1999; Achimstein, 2002) pagrindu paauglys suprantamas kaip konstruojantis savo individualų suvokimą apie pasaulį ir padėtį visuomenėje. Institucijos kontroliuoja žmogiškąjį elgesį nustatydamos sąlygas, kurios individą nukreipia tam tikra linkme. Institucionalizacija vyksta kiekvienoje socialinėje situacijoje, o nusistovėjusios tvarkos konstrukcija lemia darbo pasidalijimą. Socialinis pasaulis, apimantis besiplėtojančią institucinę tvarką, yra nuolatiniame konstrukcijos procese. Su elgesio institucionalizacija yra susijusi vaidmenų tipologijos konstrukcija. Naudojant vaidmenis, institucijos

įtvirtina asmeninę patirtį, vaidmuo yra pagrindinis kiekvienos visuomenės aspektas. Pasitelkdami vaidmenis, individai dalyvauja socialiniame pasaulyje, o įgydamas kultūros elgesio elementų, tas pats pasaulis tampa subjektyviai tikras.

- *Socialinio išmokymo teorijos* (Bandura, 1977; Michel, 1994), kurios pagrindinis dėmesys skiriamas ne tik aplinkai, kuri daro didelę įtaką, bet ir elgsenai ir asmens psichologinėms savybėms. Teorijos esmė - padėti atskleisti nuolatinės aplinkos, individualių savybių, elgesio tarpusavio sąveikas bei svarbą. Tai dėmesys kito individo elgesiui stebėto elgesio išsaugojimas jo atgaminimas ir motyvacija elgtis. Remiantis šia teorija galima pagrįsti paauglių norą priklausyti įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms.

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai*: (1) mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės, sociologinės), metodologinės bei metodinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų pasirinktu tyrimo aspektu studijavimas, analizė, lyginimas, apibendrinimas; (2) literatūros šaltinių analizės pagrindu išskirtų reiškinių bruožų ir savybių sintezė.

2. *Empiriniai*: kokybinio tyrimo *duomenų rinkimo* metodas – pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu su 14-18 metų paaugliais, priklausančiais įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms ir mokyklos bendruomenės nariais.

3. Kokybinių tyrimo *duomenų analizė* atlikta taikant turinio (*content*) analizės metodą.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Siekiant ištirti paauglių priklausančių subkultūros grupėms raišką bendrojo ugdymo mokykloje ir išanalizuoti santykius su mokyklos bendruomenės nariais, pasirinktas kokybinis tyrimo duomenų rinkimo būdas, pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu su paaugliais ir bendruomenės nariais (Priedas nr. 1; Priedas nr. 2). Kaip teigia V. Žydžiūnaitė (2006) šis metodas – tai nuoširdus, atviras pokalbis, kurio metu visada gali paaiškinti vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę, taip apklausiant negresia pavojus neteisingai užpildyti anketą bei praleisti klausimus. Gaunama gilesnė informacija, galima patikslinti informaciją, informanto galima paklausti, kodėl vienaip ar kitaip jis mano. Tiriamiesiems pateikiami korektiški klausimai, su jais elgiamasi pagarbiai, nereikalaujant tos informacijos, apie kurią šnekėti nemalonu. Tyrimas buvo atliktas su konkrečioms subkultūros grupėms priklausančiais paaugliais ir mokyklos bendruomenės nariais, dėl pokalbio – interviu buvo susitarta iš anksto. Tyrime dalyvavo 40 informantų (20

paauglių ir 20 mokyklos bendruomenės narių) iš Šiaulių miesto ir rajono bendrojo ugdymo mokyklų.

Tyrimo etapai

- *Pirmajame etape* atlikta mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės, sociologinės), metodinės, metodologinės literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų analizė (2012 m. balandžio mėn. – 2012 m. gruodžio mėn.)
- *Antrajame etape* parengtas tyrimo instrumentas, t.y. remiantis mokslinių šaltinių ir dokumentų analize buvo sudaryti orientaciniai klausimai pusiau struktūrizuotam pokalbiui-interviu su paaugliais ir mokyklos bendruomenės nariais. Atliktas empirinis (kokybinis) tyrimas (2012 m. gruodžio – 2013 m. sausio mėn.).
- *Trečiajame etape* atlikta kokybinė duomenų analizė ir interpretacija, pagrindžiant paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje.

Darbo aprobacija.

- Šiaučiulienė, R., Stapušaitytė, R. (2013). *Paauglių subkultūrinio būdo raiška bendrojo ugdymo mokykloje: vaiko teisių apsaugos kontekstas*. Kasmetinė mokslinė-praktinė konferencija, skirta Tarptautinei vaikų gynimo dienai paminėti „Kurkime drauge vaikystę šiandien“.
- Šiaučiulienė, R., Stapušaitytė, R. (2012). *Paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška socializacijos aplinkų įvairovėje // „Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos“ X tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Stapušaitytė, R. (2011). *Paauglių gyvenimo būdo subkultūrų poveikis vaikų socializacijos procesams*. Šiaulių Universiteto Edukologijos fakulteto „Studentų mokslinių darbų konferencijoje“ 2011-05-05. (Priedas nr.3).

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, dvi dalys – teorinė ir empirinė. *Teorinėje dalyje* atskleidžiamas paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška bendrojo ugdymo mokykloje teorinis aspektas. Analizuojama subkultūros samprata, atskleidžiama subkultūrų įvairovė, jų raiškos ypatumai, išskiriama mokyklos bendruomenės struktūra, aptariami paauglio socializacijos ypatumai, pateikiami paauglystės amžiaus (14 – 18 m.) tarpsnio psichosocialiniai ypatumai. *Empirinėje dalyje* pateikiami paauglių priklausančių įvairioms

gyvenimo būdo subkultūroms raišką bendrojo ugdymo mokykloje ir išanalizuoti jų santykius su klasės ir mokyklos draugais, klasės auklėtoju, dalyko mokytojais, kitais mokytojais, mokyklos vadovu ir kitais mokyklos bendruomenės nariais empirinio tyrimo rezultatai. Remiantis teorinės analizės ir empirinio tyrimo rezultatais, formuluojamos darbo *išvados* ir teikiamos *rekomendacijos*. Darbą iliustruoja 25 lentelės, 1 paveikslas ir 3 priedai. Literatūros sąrašą sudaro 69 šaltinių lietuvių ir 9 užsienio kalbomis. Darbo apimtis – 79 puslapiai (be priedų).

PAGRINDINĖS DARBE NAUDOJAMOS SĄVOKOS

Kultūra – visa, ką žmogus sukūrė žmonija praeityje ir dabar. Skiriama materialinė ir dvasinė kultūra. Kultūra siauresne prasme – tai visuomenės dvasinė būklė, lemiamą būties, ideologijos, mokslo, meno, technikos ir gamybos laimėjimų (Jovaiša, 2007).

Subkultūra – normų ir vertybių sistema, skirianti tam tikros grupės kultūrą nuo visuomenės daugumos kultūros. Kiekviena socialinė bendrija gali turėti savo subkultūrą, kuri neatmesdama bendrosios kultūros tuo pačiu metu tam tikrų skirtumų (Juodaitytė, 2002).

Socializacija – visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas kryptingu ugdymu ir aplinkos veiksniais, tai visą bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo, asmenybės formavimo procesą rengiant individą savarankiškam gyvenimui visuomenėje (Jovaiša, 2007).

Socializacijos procesai – tai neatskiriama žmonių bendravimo ir bendradarbiavimo veikla (Juodaitytė, 2003).

Gyvenimo būdas - asmens gyvenimas, jo stiliai, elgesys, jausmai, tarpasmeniniai santykiai (Adler, 2003).

1. PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE: TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1 Paauglių subkultūros: samprata, reikšmė

Visi vaikai gimsta, turėdami tokias pat žmogaus teises ir laisves. Tačiau jiems reikia papildomo dėmesio ir apsaugos, todėl vaikai turi Vaiko teisių konvenciją, kuri apima visus jų gyvenimo aspektus. Šis dokumentas - tai galingas įrankis, kovojant už vaiko teises, kadangi ratifikavusi JT Vaiko teisių konvenciją, šalis įsipareigoja panaudoti kuo daugiau savo išteklių, prireikus ir tarptautinį bendradarbiavimą, kad ji būtų įgyvendinta. 1995 m. Lietuva taip pat ratifikavo šią konvenciją.

Vis dažniau per televiziją, radiją, interneto priemonėse randame straipsnių susijusių su vaikų teisių pažeidinėjimu. Vienas iš jų, tai vaikų nuomonės nepaisymas, netinkamas saviraiškos supratimas. Vaikų teisių konvencijos (1989) 13 straipsnis nurodo: „*Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę; todėl ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ir perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas nepaisant sienų žodine: rašytine arba spausdinta forma, meno kūriniais arba kitais vaiko pasirinktais būdais*“. Ši teisė mūsų visuomenėje dažniausiai suprantama kaip teisė laisvai reikšti savo nuomonę, atrasti savitą, priimtinesnę kultūrą, kurioje būtų galima pilnai atskleisti save.

Kultūra – visa, ką žmogus sukūrė žmonija praeityje ir dabar. Skiriama materialinė ir dvasinė kultūra. Kultūra siauresne prasme – tai visuomenės dvasinė būklė, lemiamą būties, ideologijos, mokslo, meno, technikos ir gamybos laimėjimų (Jovaiša, 2007).

Pagal R. Berns (2009) kultūra – tai yra žmogaus ir visuomenės veiklos produktas, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes, normas, elgesį. Autorė išskiria, kad kultūra gali būti dvejopa:

- **nemateriali** (dvasinė) kultūra – tai idealai, prietarai, logika, žodžio, muzikos, garsų menas ir kt.,
- **materiali** (apčiuopiama) kultūra – techninė kūryba, pradedant strėle ir baigiant kosminėmis raketomis.

R. Kaffemanas ir D. Gerulaitis (2001) kultūrą apibūdina, kaip žmogaus, sąmoningos būtybės, dvasinio ir materialinio įdirbio rezultatą; žmonijos paveldą (vertybės, idealai, tradicijos, kolektyvinė pasąmonė). Vienoje ar kitoje kultūroje formuojasi įvairios mažesnės, grupinės subkultūros. Lotyniškai priešdėlis *sub* reiškia buvimą šalia ko nors, arba po kuo nors, pavaldumą; prastą kokybę,

antraeiliskumą. Gali būti, kad pati žodžio *subkultūra* etimologija lemia atsargų, neretai neigiamą požiūrį į jos narius ir patį fenomeną apskritai. Subkultūra neigia oficialiosios, dominuojančios kultūros prasme ir raiškos formas, tuo pat metu sukurdamą savo socialinę, kultūrinę interpretaciją.

Lietuvos ir užsienio mokslininkai išskiria įvairius subkultūros sąvokos apibrėžimus (žr. 1 lentelė):

1 lentelė

Įvairių autorių subkultūrų sąvokos

Autorius (-iai)	Subkultūros sąvokos
A. Juodaitytė (2002)	Subkultūra – normų ir vertybių sistema , skirianti tam tikros grupės kultūrą nuo visuomenės daugumos kultūros.
I. Leliūgienė (1997)	Subkultūrą įvardija kaip vientisą autonominių darinį vyraujančios kultūros dalyje, specifinę socialinių – psichologinių bruožų ir elgesio būdų visumą .
R. Šatunienės (2009,2012)	Subkultūrą traktavo kaip visuomenės „seismografą“, kuris fiksuoja bet kokius pokyčius ir reakcija visoje bendruomenėje . Subkultūra, arba sub-grupė yra žmonių bendrija, kuri identifikuoja save kaip grupės narius .
R. Kaffemanas ir D.Gerulaitis (2001)	Subkultūra neigia oficialiosios, dominuojančios kultūros prasme ir raiškos formas , tuo pat metu sukurdamą savo socialinę, kultūrinę interpretaciją.
E. Ramanauskaitė (2004)	Subkultūra, tai žmonių įtraukimas į originalią veiklą , kurioje turi galimybę bendrauti vienas su kitu, bendrijų kultūrinės nuostatas išryškina jų ir kitų visuomenės narių skirtingumą, kuris akivaizdus simboline išraiška. Dažnai subkultūros atstovų stilius simbolizuoja maištą prieš visuomenėje vyraujančius stereotipus . Burdamiesi į subkultūras, siekiama išspręsti savo klasės problemas, kurias išreiškia pasirinkdami vienokį ar kitokį stilių.
G. Mažeikis (1999)	Subkultūra – jaunuolių grupuotės, kurios turi savas aiškias taisykles, normas, funkcijas, ritualus, savąją kalbą .
J. Leonavičius (1993)	Subkultūra apibūdina: 1. Socialinės ar demografinės grupės kultūra; gyvenimo būdas, kuris aiškiai skiriasi nuo dominuojančios kultūros , bet turi ir daug bendrų su ja bruožų. 2. Socialinės bendrijos apribota kultūra, atsiradusi dėl menkų jos socialinių ryšių arba negalėjimo pasinaudoti jo kultūriniu paveldu (pvz., nusikaltėlių grupės, religinės sektos ir kt.).
J. Davidow (1991)	Subkultūrą skirsto į dvi kategorijas: 1. Kylanti kaip pozityvi reakcija į socialinius ir kultūrinius visuomenės poreikius. 2. Kylanti kaip negatyvi reakcija įsivyravusių kultūra ir socialines struktūras.
P. Cohen (1972)	Subkultūra investuoja į silpnąsias socializacijos grandinės vietas tarp šeimos ir mokyklos.
Dictionary of Sociology (2002)	Subkultūra – identifikuojama žmonių grupė visuomenėje, kurios nariai turi bendras vertybes ir panašų elgesio modelį . Subkultūros gali būti pagrįstos socialine charakteristika – pavyzdžiui, etniškumu – arba asmenų generuojamu stiliumi kaip pankų atveju. Subkultūros dažnai dalijasi bendrais bruožais su dominuojančia visuomene, tačiau gali jai ir oponuoti

Lentelėje pateikti apibrėžimai nurodo, kai kurie autoriai (Juodaitytė, 2002), (Mažeikis, 1999) subkultūrą apibūdina kaip normų ir vertybių sistemą, turinčią aiškias taisykles, funkcijas, skirianti tam tikros grupės kultūrą nuo visuomenės daugumos kultūros. E. Ramanauskaitė (2004) teigia, kad pasirinkta subkultūra išryškina jų ir kitų visuomenės narių skirtingumą, simbolizuoja maištą prieš visuomenėje vyraujančius stereotipus. R. Šatunienė (2009, 2012) ir J. Leonavičius (1993) išskiria subkultūrą kaip pozityvią ar negatyvią atsakomąją reakciją į bet kokius pokyčius visoje bendruomenėje. Paauglių subkultūra, kaip specifinę socialinių – psichologinių bruožų ir elgesio būdų visumą išskiria I. Leliūgienė (2002) ir R. Kaffemanas, D. Gerulaitis (2001), taip pat pritaria nuomonei, jog subkultūra funkcionuojanti suaugusiųjų „valdomoje“ kultūrinėje terpėje, skiriasi savo veržlumu, eksperimentiškumu, savita vertybių sistema, tačiau iš esmės yra priklausoma ir negali veikti savarankiškai, izoliuotai, „iškristi“ iš bendrojo kultūrinio, socialinio konteksto.

G. Purvaneckienės atliktų tyrimų rezultatais, kurie parodė, jog dažniausiai 12 – 18 metų jaunimas laisvalaikį leidžia skaitydamas, bendraudamas su draugais ir žiūrėdamas televiziją, vaizdo filmus bei klausydamas radijo ar muzikos. Kiek mažiau jaunuolių laisvalaikiu užsiima sportu, teatru, parodų lankymu, meno saviveikla. Žemiau reikšmingumo ribos atsirado toks laisvalaikio leidimo būdas, kaip namų ruoša, pagalba tėvams, bendravimas šeimoje (Kaffemanas, Gerulaitis, 2001).

Dėl jaunimo noro išsiskirti iš aplinkos, šokiruojančios išvaizdos, o kartais ir elgesio neformalūs jaunimo judėjimai sulaukia vyresnių žmonių nepasitikėjimo ir dažniausiai vertinami neigiamai. Jaunuoliai kartais užsipuolami nė nepabandžius pasidomėti jų propaguojamomis vertybėmis - tai labai neatsargus žingsnis, priverčiantis juos dar labiau užsisklęsti – vėliau rasti bendrą kalbą gali jau būti nebeįmanoma. Būtent todėl specialistai tėvams pataria ne pulti moralizuoti, o labiau pasidomėti vienu ar kitu judėjimu - taip parodysite pagarbą savo atžalai. Tačiau dėl informacijos trūkumo diskusija su vaiku gali virsti įžeidinėjimų virtine, o ne vienas kito nuomonę gerbiančių žmonių pokalbiu (Viteikaitė, 2007).

1.1.1 Subkultūrų įvairovė, jų raiškos ypatumai

Kaip teigia E. Ramanauskaitė (2004) visos subkultūros formuojasi socialiniu ir kultūriniu pagrindu. Subkultūros kilmė sietina su rezistencinėmis idėjomis, kurios kyla konkrečiuose socialiniuose ir kultūriniuose kontekstuose. Įvairūs autoriai A. Liberienė (2009), R. Bedulskis

(2007), R. Kalonas (2002), Ž. Viteikaitė (2003), D. Medzevičius (2008), R. Šatunienė (2012) išskiria tokias labiausiai Lietuvoje paplitusias subkultūrų grupes:

- *Forsai* – tai egocentiški, savimi pasitikintys, gaujomis vaikstantys, smurtą ir netoleranciją propaguojantys asmenys. Dažnai dėvi sportinio stiliaus aprangą. Plaukai trumpai kirpti, arba skusti. Forsą labai nesunku atskirti iš kitų subkultūrų. Šiai subkultūrai priklauso įvairaus amžiaus asmenys nuo 12 iki 30 metų. Forsai (gežai) turi du pagrindinius porūšius: tai marozai ir grynieji forsai. Šiam stiliui priklausantys jaunuoliai nepasižymi vidine kultūra, išsilavinimas taip pat menkas, labai retai aukštesnis negu profesinės mokyklos lygio. Bendraudami tarpusavyje ar su kitais žmonėmis nestokoja necenzūruotų žodžių, smurto. Jie nestokoja tolerancijos alkoholinėms gėimams ar narkotinėms medžiagoms. Forsai kaip subkultūra tinkama tiek moteriškos, tiek vyriškos lyties žmonėms. Merginos vadinamos fyfos – išvaizda ir kultūra sieja tiek moterišką, tiek vyrišką lytį. Išorinė išvaizda, tai taip pat sportinio stiliaus rūbai, tačiau išsiruošimas į viešumą trunka ilgai, aukštakulniai bateliai, trumpas sijonas, tai pagrindinės detalės. Šioje subkultūroje yra aiškiai atskiriami moters ir vyro skirtumai, moteris siejamos su grožiu, o vyrai su galia ir tvirtybe (Bugsas, 2005).

- *Banglai* - žodis "banglas" atkeliavo iš anglų kalbos. Išorinė išvaizda - dažniausiai apdribusiais drabužiais, netvarkingi drabužiai. Banglai, tai ramūs, taikūs, nesikabinėjantys žmonės, būriuojantys savo mėgstamosiose vietose. Jų vidinės kultūros pagrindinis bruožas yra laisvas gyvenimas ir nesivaržymas savo vienu ar kitu požiūriu į tam tikrus objektus ar įvykius. Šioje subkultūroje nėra stereotipų gali dalyvauti vyrai ir moterys (Bugsas, 2006).

- *Emo* - Emo judėjimas (sutrumpintai iš angliško „emotion“ – emocionalus) vakaruose atsirado praėjusio amžiaus devintąjį dešimtmetį. Labiausiai išskiria išorine išvaizda - lygūs juodi plaukai, rūbai - vyrauja rožinė ir juoda spalvos, siauri džinsai, gali būti skylėti ar sulopyti, diržas su daug papildomų aksesuarų, aptempti marškinėliai su animacinių filmų herojais. Kuriant tikro emokido įvaizdį, labai svarbus makiažas – veidas atrodo liūdnas ir kenčiantis. Emo berniukai prie veidrodžio praleidžia ne mažiau laiko nei jų merginos. Tačiau svarbiausia, kuo išsiskiria šios subkultūros atstovai ir skiria nuo kitų, - sveikas gyvenimo būdas. Tikri emo negeria, nerūko, nevartoja narkotikų, daugelis yra vegetarai. Dažnai emo subkultūros atstovai linkę į savęs žalojimą, yra linkę į savižudybę (Liberienė, 2009).

- *Gotų subkultūra* – per pastaruosius dešimtmečius taip išsiplėtė, kad jau sunkiai įmanoma kalbėti apie bendrą gotikinę kultūrą – įvairūs gotai skiriasi savo įvaizdžiu, klausoma muzika, ideologija ir festivaliais, kuriuose lankosi. Pasižymi individualizmu, tolerancija įvairovei,

didelio dėmesio skyrimu asmens kūrybiškumui, intelektualumo vertinimu, priešišku socialiniam konservatizmui. Gotui svarbu dalyvauti subkultūrinėje veikloje, dėl savęs realizavimo kūryboje, tačiau gali būti ir pavojinga, dalinai dėl neigiamo dėmesio, kurį sukelia visuomenėje vyraujančios klaidingos pažiūros ir nuostatos, susijusios su gotikinės subkultūros nesupratimu. Šios subkultūros atstovai išsiskiria tamsiu makiažu, plaukai juodi ilgi, arba įdomiai nukirpti. Aprangoje vyrauja viduramžių laikų rūbai ir aksesuarai (Kalonas, 2002).

- *Pankai* – pagrindinė ideologija, kad sistema žlugdo individą, todėl bet kokia sistema yra blogis. Dauguma pankų - apolitiški (anarchistai), einantys prieš nacizmą. Tarp pankų vyrauja absoliuti rasinė, socialinė, seksualinė tolerancija, jie yra aktyvūs pacifistai. Subkultūros atstovai siekia peržengti padorumo ribas, sukurti iššūkį, todėl naudoja teatrališkai atrodančius rūbus, kirpimą, kosmetiką, papuošalus, tatuiruotes. Dažnai pankai vilki siaurus cigaretės formos džinsus, marškinėlius su iššaukiančiom aplikacijom, odinius švarkus ar striukes (dekoruotus grupių logotipais ir ženkliukais), sportbačius, riedlentininkų ar kareiviškus batus. Tradicinė pankų šukuosena – „skiauterė“, nudažyta ryškia, nenatūralia spalva. Kai kurie pankai yra nusiteikę prieš bet kokią madą, ir teigia, kad vienyti turi muzika, o ne mada. Tai dažniausiai pastebima hardcore punk subkultūroje (Bedulskis, 2007).

- *Metalistai* - didžiausią dėmesį metalistai skiria muzikai, tačiau juos vienija ir kiti bendri bruožai - polinkis į nihilizmą, apolitiškumas, neigiamas požiūris į krikščionybę. Tik maža dalis metalistų iš tiesų domisi satanizmu, labiausiai mėgstamos senosios pagoniškos religijos, dalis metalistų nereliginė. Metalistų aprangos stilius – tai juodi odiniai drabužiai su daug metalo sagų. Ilgi plaukai, juodi ilgi batai, daug apyrankių iš metalo ar odos su metalu. Noras išsiskirti iš minios ne tik mintimis, bet ir įvaizdžio dalimi būdingas tiek jaunesniems, tiek vyresniems šios subkultūros atstovams. Mėgsta būti grupėmis, dažniausiai su savo draugais, vaikščioti į metalo festivalius, kur groja gyvai metalo ir rock'o muzika. Kasmet važiuoja į festivalį „Rock'o Naktys“, kuris vyksta 2 dienas. Tolerancija pasižymi ne visos subkultūros ir ne visi jų nariai. Dažniausiai metalistai konfliktuoja su „forsais“, kuriuos retas sunkiąją muziką klausantis žmogus pavadina atskira subkultūra (Viteikaitė, 2003).

- *Skustagalviai* („skinai“) - ideologija remiasi vienos rasės pranašumu, palaiko nacistines Hitlerio teorijas. Įdomu tai, kad daugelis skustagalvių laiko save krikščionimis ir konfliktuodami su kitataučiais net skelbiasi vykdančiais Dievo valią. Lietuvoje skustagalviai labiausiai reiškiasi per futbolo rungtynes. Juos vienija pirmiausia trumpai arba plikai skustos galvos, apranga, ypač kareiviški batai. Skustagalviai visuomenėje dažniausiai tiesiogiai siejami su neonaciais, nors

šis sutapatinimas nėra visiškai teisingas. Galvos skutimo moda ir atsirado dėl to, kad gatvės muštinėse priešininkai negalėtų pešti plaukų (Viteikaitė, 2003).

- *Hakeriai* – ši subkultūra dažniausiai siejama su žmonėmis, kurie dienas ir naktis leidžia prie kompiuterio. Tai kompiuterio ekspertai, kurie turi savo terminologiją, savo atributus, konkrečius simbolius, kurie išskiria iš kitų hakerių. Dažnai hakeriai siejami kažkokiais kompiuterio pakenkimais, įsilaužimais, tačiau jie pripažįstami kitų tik tada, kai jie sukuria kažką naudingo ir reikalingo. Hakerio iš bendros žmonių grupės atskirti praktiškai neįmanoma, nes jie neturi jokių išskirtinių išorinės išvaizdos atributų (Internetinė enciklopedija, 2011).

- *Modai* – pagrindinis gyvenimo būdas, tai domėjimasis moda ir muzika. Labai vertina gerus, vardinius drabužius, įdomius ir retus aksesuarus, pasižymi išskirtine šukuosena. Ieškoma savo individualizmo, išreiškimo, išskirtinumo, maksimalizmo madoje. Dažnai renkasi įvairiose vakarėliuose, kad taip galėtų parodyti save.

- *Kaiteriai (jėgos aitvarai), skeiteriai (riedlentininkai), riedutininkai (rolistikai), parkūrai* – šių subkultūrų atstovai vienija gyvenimo suvokimas – laisvės pojūtis, greitumas, judėjimas, atvirumas, neturėjimas baimės jausmo, nuoširdumas, draugiškumas ir vienas kito palaikymas. Tai daugiau ekstremalaus sporto mėgėjai, kurie būna praradę baimės jausmą, todėl nebijo eksperimentuoti. Šios subkultūros atstovus lengva atpažinti iš rankoje nešamos priemonės, atitinkamai riedučiai, riedlentė, jėgos aitvaras. Pavyzdžiui parkūrų subkultūros atstovus galima pamatyti šokinėjančius nuo aukščiausių stogų, lipančius į aukštas sienas ir pan. Mėgsta laisvo stiliaus drabužius, havajietiško stiliaus, kurie netrukdytų judėti, šukuosenos pačios įvairiausios. Šios subkultūros atstovais gali būti tiek merginos, tiek vaikinai.

- *Reiveriai (technomuzikos gerbėjai)* – tai elektroninės muzikos gerbėjai, kūrėjai. Pasižymi netradiciniu gyvenimo būdu, tai nuolatiniai vakarėliai, disco klubai, kur groja kokybiška elektroninė muzika. Reiveriai rengiasi aptemptais džinsais, plačiais marškinėliais, nešioja mini skrybėles, dėvi apvalius akinius nuo saulės. Reiverius vienija taika, meilė, vienybė, pagarba ir atsakomybė vieni prieš kitus. Judėjimui nebūdingas polinkis atsiriboti nuo pasaulio, o tik retkarčiais pabėgti nuo kasdienybės ir susiliesti su bendraminčių minia (Bugsas, 2006).

- *Hip hop* – tai subkultūra, kuri kaip muzikinė forma pradėjo formotis septintojodešimtmečio pabaigoje – aštuntojo dešimtmečio pradžioje Niujorko gatvėse, kur paaugliai pradėjo šokti breiko šokį, didžėjai vakarėlių metu pradėjo sukti vinilines plokšteles, o lyriniai poetai – pristatinėti publikai savo gebėjimus. Šiuo metu pasaulyje išskiriami devyni Hip Hop elementai: MC, DJ, Break-Dancing, Graffiti, Beatbox, Gatvės moda (Street fashion), Gatvės kalba, Gatvės

mokykla, Gatvės prekyba Hip hop subkultūra sudaro keturios pagrindinės dalys MC, DJ, Break-Dancing, Graffiti. Labai sunku atpažinti hip hop subkultūrai prijauciantį asmenį su juo nepabendravus. Į drabužius nėra kreipiamas didelis dėmesys, manoma, kad hiphopo subkultūros atstovų aprangos stiliui įtakos turėjo breiko šokis, kuriam šokti reikėjo laisvų, judesių nevaržančių drabužių. Išskirtinių detalių, kurios išskirtų asmenį iš minios, kaip hip hop subkultūros atstovą yra tikrai ne daug. Hip hope egzistuoja specifiniai pasisveikinimai. Dažniausiai vaikinams būdingas pasisveikinimas – rankos paspaudimas, pereinantis į susikibimą pirštais (Medzevičius, 2008).

- *Reperiai* (MC Hip – hop subkultūros atmaina) – įvaizdis atspindi tai, kad jie visuomet šoka. Plačios kelnės, dideli marškinėliai ir striukės su gobtuvais, sportiniai bateliai, kepuraitės su snapeliais - tam patys patogiausi. Plaukai kerpami plikai arba pinami į kasytes, daugelis judėjimo atstovų - nereligingi. Reperiai nesūlo būdų, kaip spęsti socialines ir kultūrinės problemas, tačiau jie jas iškelia į viešumą. Svarbiausia, koku būdu ir kam jie tai daro. Būdas paprastas – tai muzika, bet dar svarbiau, kas klauso šios muzikos ir kaip ji veikia jaunimą (Medzevičius, 2008).

- *Satanistai* - satanistines grupuotes galima suskirstyti į keturis lygius, priklausomai nuo veiklos rimtumo ir žmonių pritraukimo: Pirmasis lygis – tai asmeniškai studijuojantys, mėgėjai. Šiam lygmeniui priklauso individai, kuriuos pritraukė populiarios knygos ar kiti prieinami šaltiniai. Antrajam priklauso psichopatiniai satanistai, kuriems atrodo, jog satanizmas skatina taurius ir kilnius jausmus, kurie jau yra pačiuose individuose. Trečiasis – vadinamas religiniu satanizmu. Jam priskiriamos gerai žinomos grupuotės, tokios kaip Šėtono bažnyčia, Seto šventykla, Pietų kryžius. Jos viešai reklamuojasi – turi nario mokestį. Ketvirtoji – juodieji satanistai arba satanistinės šeimos. Šios grupuotės veikia slaptai ir yra atsakingos už ritualinę prievartą. Neosatanistinėse bažnyčiose velnias yra kūniškumo, geidulingumo ir racionalumo simbolis. Jos turi aiškią doktriną ir hierarchinę struktūrą, ir savo svarbiausiu uždaviniu laiko krikščionybės sužlugdymą (Raščiūnaitė, 2009). Pagrindinis atributas – apverstas kryžius. Šios subkultūros atstovus pakankamai sunku atpažinti, nes jie atrodo beveik taip pat kaip ir Gotai, tamsūs odiniai rūbai.

- *Hipsteriai* - ši subkultūra dar labai jauna, todėl dar sunkoka ją apibrėžti pagal būdingus bruožus. Vieni pagrindinių išvaizdos bruožų ryškus aksesuarai, bedioptrinai akiniai, kuriems visiškai negaili pinigų, išsiskiriančios tamprės, marškinėliai su gilia V formos iškirpte, vintage megztinis. Hipsteris turi atrodyti taip, lyg absoliučiai neskiria laiko išvaizdai, bet atrodo žaviai. Tai tarsi laisvi menininkai, kurie nenori tarnauti kitiems, o daryti tai kas jiems labiausiai prie

širdies. Jiems pinigų užtenka tiek, kiek yra, jų poreikiai nedideli. Kava, cigaretės – kasdieniniai dalykai, kurių galima paprašyti kitų (Armoškaitė, 2011).

1.1.2 Priežastys, skatinančios paauglius dalyvauti įvairioms gyvenimo būdo subkultūrose

Paskutiniame XX a. dešimtmetyje pastebimi ryškūs Lietuvos kultūros modernizacijos procesai. Šiai kaitai sąlygas po 1990 metų Lietuvoje sudarė kultūros ideologizacijos atsisakymas ir modernių kompiuterinių technologijų plėtra. Sparčius jaunų žmonių kultūros pokyčius lemia naujumo kriterijus, esantis vienas svarbiausių moderniosios kultūros ir meno vertybių. Naujumo paieškos akivaizdžios asmeninio įvaizdžio, meno ir bendravimo stiliaus kūryboje. Įvairios jaunimo grupės savo tapatumą žymi skirtingais vietos ir laiko riboženkliais (Ramanauskaitė, 2004).

Jaunas žmogus pirmiausia ieško atsakymo į klausimą: „Kas aš esu?“, nes iki paauglystės jis deklaravo tik tas formuluotes, kurias girdėjo iš tėvų. Paauglys ir jaunuolis pradeda ieškoti naujų savarankiškumo ir savivokos galimybių. Jei tėvai aiškiai apibrėžė tai, kas jis yra, jaunuoliui norisi išbandyti, patikrinti, ar tikrai taip yra, ar jis gali būti kuo nors kitu. Kitas dalykas, ir gana dažnas, – kai jaunuolis užauga šeimoje be jokių orientyrų, nes tėvai emigravo, jam siuntė tik pinigus ir nesuko galvos dėl jo asmenybės formavimo (Šėmelytė, 2009).

Dažniausios priežastys skatinančios dalyvauti įvairiose subkultūrose, tai nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas bei daugelis kitų. Jaunuoliai ieško pastarųjų „pakaitalo“, kur bus suprasti, kur ras pripažinimą, jaustųsi gerai ir laisvai, susiras bendraminčių (Kvieskienė, 2005).

G. Liaudanskas - Svaras ir G. Duoblys (2010) išskiria ir teigiamas pasirinkimo priežastis, tai *didėjantis individualizmas*, kuris skatina ieškoti originalių išraiškos priemonių, o naujos technologijos ir žiniasklaida leidžia skleisti idėjas po visą pasaulį. *Egalitarizmas* (lygybė) subkultūrų viduje, tai paauglių judėjimų varomoji jėga, *teatrališkumas*, kuris padeda siekti sukurti savą tikrovę, kuo mažiau priklausomą nuo masinės kultūros ir valstybinių institucijų. *Dvasingumo siekis* bei *kartų tęstinumas*, nes dalis judėjimų dalyvių, pasiekę tam tikrą amžių ar socialinį statusą, pasitraukia iš aktyvios veiklos, tačiau jų vietą užima nauji atstovai iš jaunimo tarpo.

R. Šatunienės (2012) atliktas tyrimas „Jaunimo subkultūra: tarp realybės ir stereotipų“ parodė, kad paaugliai subkultūrose ieško saviraiškos galimybių, kitoniškumo, išskirtinumo, saugios atmosferos, psichologinio komforto, pritarimo kitokioms idėjoms. Informantų teigimu, subkultūroje

randama pasitikėjimo savimi ir kitais, „atveriamos akys“ apie sistemą, visuomenę, bei dalyvavimas subkultūroje įgyvendina asmeninę saviraišką. Tyrimas parodė, jog subkultūroje dalyvaujantys paaugliai jaučiasi laisvi ir lygūs, padeda vienas kitam, nesiekia pelno, yra aktyvūs ir kūrybingi, turintys išskirtines vertybes bei stilių, savikritiškumas, objektyvumas, „švari sąžinė“ – pagrindiniai bendravimo aspektai.

Paauglys ne pats pasiskiria vietą bendravimo sistemoje, ją parenka draugai atsižvelgdami į tam tikrus veiksmus, kurių jie patys tiesiogiai nesuvokia. Remiantis įvairių šalių mokslininkų nuomone, išskiriami skirtingi veiksniai, lemiantys socialinį statusą kolektyve: 1) nuo paties mokinio priklausą individualūs veiksniai: išvaizda (anatominiai duomenys ir apranga), lytis, amžius, charakteris, temperamentas, gabumai, pažangumas, inteligencija, informuotumas arba mokinio išprusimas; 2) išoriniai veiksniai, turintys įtakos mokinio statusui: klasės ypatumai, mokytojas, draugai, šeima, bendravimo patirtis. Remiantis C. Rogerso mintimis, tapatumo jausmas leidžia mums pamatyti save tokius, kokie mes esame: kuo mes buvome, kas mes esame šiandien ir kuo būsime rytoj. Ypač aktuali tapatumo paieška paauglystėje siekiančiam identifikuoti savo vaidmenį suaugusiųjų visuomenėje. Paauglys linkęs eksperimentuoti naujomis idėjomis siekia pažinti skirtingus gyvenimo aspektus. Ne visų paauglių vertybių sistema būna unikali. Nemaža jų dalis tiesiog mechaniškai kartoja savo tėvų pažiūras, vertybes, įsitikinimus paprastai yra gynybiški, tie kuriems nepavyksta pasiekti asmeninės idealų sistemos paprastai saugo save nuo naujos gyvenimiškos patirties, tolesnio tobulėjimo, negali pasinaudoti savo patirtimi ir įvertinti savo galimybių. Šie paaugliai iškreipia realybę, kuria stereotipus, ribotus problemų sprendimo būdus. Paauglio tapatumo raidoje reikia atsižvelgti į daugelio procesų raidos sąveiką: fizinį brandumą, socialinį patyrimą, kognityvinę raidą (Žukauskienė, 1996).

Tačiau ne visi paaugliai pasinaudoja jiems skirtu laiku. Jie priima sprendimus skubotai, per daug anksti pereina į suaugusių visuomenę visai tam nepasiruošę. Tokie paaugliai neišmėgina savo unikalaus asmeninio tapatumo ir priima jam priskiriamus vaidmenis, tėvų vertybes. Kaip teigia H. B. Grotevant šeima yra svarbi, formuojantis paauglio tapatumui. Elgesys, kuris yra priimtinas tėvams, gali būti paauglio tiesiogiai įgyjamas arba modeliuojamas. Paauglių elgesys yra kitų asmenų elgesio modeliavimas. Daugelis vaidmenų, kuriuos atlieka suaugusieji, gali būti apibūdinami kaip atsakomybė, auklėjimas, nepriklausomybė. Tačiau modeliavimas gali veikti ir priešinga kryptimi, t.y. sąveikaujant su tėvais, gali susiformuoti tokios reakcijos, kurios bus panaudotos bendraujant su kitais žmonėmis.

Kai kurie paaugliai patiria tapatumo difuziją, prisiėmę kelis skirtingus tikslus ar vertybes (tėvų, bendraamžių ar platesnės visuomenės) nesistengia surasti savo tapatumo ir tada sunku vykdyti įprastinius šiam amžiui keliamus reikalavimus (atlikti mokyklinės užduotis, susirasti draugų, mąstyti apie ateitį). Paauglys, kuriam nesiseka išspręsti tapatumo krizės, būna visiškai pasimetęs, nesupranta, kas jis, kuo nori būti, koks jis kitų žmonių akyse.

Galimas trečias paauglio tapatumo variantas. Tai neigiamas identiškumo krizės sprendimo būdas, kai paauglys renkasi negatyvų tapatumą. Jis negali atlikti vaidmenų, kurių iš jo tikisi tėvai, visuomenė, jis elgiasi priešingai, negu iš jo reikalaujama (Žukauskienė, 1996).

Tapatumo ir supratimo ieškoma ir mokykloje. Paaugliai pagrindinė didžioji mokyklos bendruomenės grupė. Mokinys paauglys nėra mokyklos naujokas. Jis jau turi susiformavusią nuomonę apie mokyklos tvarką, mokymo kokybę, mokytojus, klasę ir draugus. Taip pat jis turi nuomonę apie save. Ši nuomonė nėra labai nuosekli ir gali keistis priklausomai nuo situacijos, tačiau paaugliui labai svarbu, kad su juo nuomone būtų skaitomasi ir į ją būtų atsižvelgiama

Paaugliai nori eiti į mokyklą kur jų laukia draugai, klasės ir mokyklos renginiai, mokytojai, su kuriais galima pajuokauti. Paauglystė yra toks amžiaus tarpsnis, kai noras linksintis, džiaugtis, juoktis ypač stiprus. Todėl pamokose, kuriose galima juoktis, pajudėti, paplepėti su mokytoju apie įvairius dalykus ypač patinka. (Voišnienė, 2005).

Mokyklose kur vyrauja visiško atvirumo ir rūpestingos meilės atmosferos, auga sveiki, dori ir išmintingi žmonės, lavėja intelektas išsiskleidžia intelektas ir įgyjamas pakankamas išsilavinimas, atveriantis galimybes tolesnei savimokai ir savęs įprasminimui. Tam svarbu nuolat rūpintis savimi ir vieni kitais, nuolat įsisąmoninti save čia ir dabar, besąlygiškai priimti save ir kitus. (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Apibendrinant galima teigti, kad viena pagrindinių priežasčių – išvaizda, dažnai paaugliai priklausantys kažkokiai subkultūrai atrodo išskirtinai, kartais net šokiruojančiai. Įvairios šukuosenos, daugybę auskarų ir kitų aksesuarų, išskirtinė apranga. Kita priežastis pasaulėžiūra ir elgesys. Įvairių subkultūrų atstovai atitinkamai ir elgiasi, kaip pavyzdžiui gotai, kurie neigiamai vertina šiuolaikinę visuomenę dėl jos pragmatizmo ir nepakankamo dėmesio dvasiniam gyvenimui. Pankai – nepateisina jokios prievartos, aktyviai dalyvauja žaliųjų veikloje ir propaguoja vegetarizmą, nesmerkiama netradicinė seksualinė orientacija. Dar viena iš pagrindų priežasčių yra draugai, kurie tikriausia daro didžiausią įtaką bet kuriam paaugliui. Viskas prasideda nuo paprasto sudalyvavimo tam tikros subkultūros susibūrimo, jei patiko idėjos po truputį jaunuolis įsitraukę ir tampa vienu iš jų. Nesutarimai su šeima ir nesėkmės mokykloje taip pat vienos svarbiausių

priežasčių, kai šeimoje nėra meilės ir supratimo, jos pradeda ieškoti kitur, o ji randama svetimų, vėliau antrosios šeimos, žmonių tarpe, kas įtakoja tolimesnę paauglio socializaciją.

1.2 Mokykla – antrinė socializacijos aplinka

Socializacija suprantame kaip nuolatinė žmogaus tobulėjimą sąveikaujant su mikroaplinka ir makroaplinka. Individas perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas (t. y. kai ją tikslingai formuoja kiti žmonės), ir tada, kai ją veikia įvairūs stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai. Labai svarbu, kad programos ir asmenys būtų teigiamai orientuoti į paaugliams perduodamas socialines normas bei kultūrinės vertybes (Kvieskienė, 2003).

Vaiko socializacijos procese pagrindinį vaidmenį atlieka šeima, po to ir mokykla. Vaikų sąmonėje įsirežia viskas: ką ir kaip tėvai daro, ko ir kaip neapkenčia, myli, dėl ko džiaugiasi ar liūdi, vaikai ateidami į mokyklą jau būna iš tėvų perėmę įvairias elgesio, veiklos, charakterio savybes, kilnumą ir taurumą, subtilumą ir uždarumą, šiurkštumą ir neišsiauklėjimą. Vaikui pradėjus eiti į mokyklą šeimos partneriu mokymo ir auklėjimo procese tampa mokykla, papildomo auklėjimo įstaigos (ES SF projektas, 2011). V. Savickytė (1996) teigia, jog viso pasaulio civilizotos tautos nuolat stengiasi tobulinti mokyklos darbą, siekia, kad per tą laiką, kurį kiekviena šalis, atsižvelgdama į savo ekonominį, kultūrinį lygį, tradicijas ir kt., gali skirti jaunimui parengti, vaikas įgytų tai, kas vadinama bendruoju išsilavinimu. Žmogaus skilmės, jo esmės, socializacijos klausimais egzistuoja daugybė nuomonių – kiekvienas gali pasirinkti ir pritarti vienai, o atmesti kitas. Tačiau pravartu įsigilinti į kiekvieną, nes didesnė nuomonių įvairovė padeda bręsti žmogui, moka analizuoti, kritiškai vertinti. Todėl neatsitiktinai dabar net bendrojo lavinimo mokyklose kiekvienu klausimu rekomenduojama pateikti mokiniams įvairias nuomones.

Mokykla – 1) specialiai organizuota augančiosios kartos planingo ir metodiško mokymo bei auklėjimo įstaiga; 2) mokslo, technikos, meno, pedagogikos ir kt. kryptis, kuriai pradžių davė vienas žmogus, o vėliau ją plėtojo jo pasekėjai (Jovaiša, 1993).

R. Dobranskienė (2004) teigia, kad mokyklos apibrėžimai įvairuoja: jie priklauso nuo visuomenės raidos, visuomenės kaitos procesų. „*Mokykla – tai institucija, susieta su edukacine praktika, kuri pagrįsta vertybėmis, vertybinėmis prielaidomis ir išankstiniais nusistatymais*“.

LR Švietimo įstatymas (2004) mokykla apibrėžia, kaip įstaigą, kurios pagrindinė veikla – formalusis arba (ir) neformalusis švietimas.

J. Laužikas (1993) ir A. Juodaitytė (1997) mokykla apibrėžia, kaip sociokultūrinio gyvenimo terpę, kurią apibūdina keliais aspektais, kaip tam tikrą priemonę jaunajai kartai parengti savo tikslams. Tikslai gali būti gyvenimiški arba dvasiniai. Mokykla kaip savo paties saviugdosa priemonė. Šiuo atveju mokykla – tam tikrai institucija, skatinanti brendimo vystymąsi ir teikianti ateities gyvenimui reikalingų sugebėjimų bei žinių. Toks mokyklos tipo supratimas kyla iš vaiko amžiaus esmės supratimo. Mokykla yra organiška integracinė vaiko ir jaunuolio gyvenimo institucija. Šis mokyklos tipas kyla iš vaikystės ir jaunystės supratimo, nes vaikas, ir jaunuolis yra „sau žmogus“, todėl negali būti kieno nors kito priemonės, mokykloje vaikas ir jaunuolis visa savo struktūra išgyvena savo egzistencialią būtį ir, jausdamas dabartį, jausdamas savo atsakingumą ir pareigingumą, siejasi su ateitimi. Tik visiškai suprasdamas savo esmę, asmuo gali tobulintis, gali ugdyti savo jėgas ir jausti organišką jungtį su visu esamu materialiniu ir idealiu pasauliu. Toks žmogaus vaikystės ir jaunystės supratimas paverčia mokyklą tikrojo gyvenimo vieta, kurioje klesti pilnavertis gyvenimas. Tokioje mokykloje gali sėkmingai skleisti ir vystyti individualybę.

Mokykla – tai formali visuomenės institucija, kurioje vyksta mokymas. Mokyklos, kaip socializacijos dalyvis – perteikti intelektualinę ir socialinę patirtį, kuri formuoja vaikų įgūdžius, žinias, interesus, nuostatus, kurie apibūdina juos kaip individus ir lemia jų galimybes sėkmingai atlikti suaugusiųjų vaidmenis. Mokykla stengiasi vaiką paveikti 1) skatindama išmokti; 2) formalia organizacine struktūra, supažindinančia mokinį su valdžia; 3) socialiniais santykiais klasėje. Kai kada ši įtaka būna planinga, pavyzdžiui, tam tikrų dalykų mokymas; kai kada – neplaninga, konkuruoti skatinanti vertinimo sistema kartais mažinanti motyvaciją (Berns 2009).

Bendrojo ugdymo mokykla – gali būti laikoma tokia mokykla, kuri atvira visiems besimokantiems, neatsižvelgiant į tokius skirtumus, kaip religija, kultūra, etninė ar klasinė padėtis. Teigti, kad bendrojo lavinimo mokykla yra tokia mokykla, kurioje iš tiesų mokosi tokios skirtingos padėties moksleiviai, yra per daug drąsu. Taigi nors mokykla iš principo ir gali būti atvira tokiems skirtingumams, tačiau praktiškai dėl įvairiausių priežasčių to įgyvendinti neįmanoma (McLaughlin, 1997).

Apibendrinant galima teigti, kad mokykla yra socializacijos dalyvė, kurioje mokiniai įgyja žinių ir socialinės patirties, kuri formuoja jų įgūdžius, intelektą, interesus, nuostatus ir apibūdina juos kaip individus bei suteikia jiems galimybių sėkmingai atlikti suaugusiųjų vaidmenis. Mokykla yra visuomenės veiksnys, kurios tikslas perteikti visuomenės sukauptas žinias, gebėjimus, papročius ir įsitikinimus. Šis procesas yra priklausomas nuo mokyklos bendruomenės tarpusavio bendradarbiavimo, priklausymo, draugystės jausmo ir vieningo siekio sudaryti teigiamą aplinką

vaiko socializacijai (Berns, 2009). Atsižvelgiant į tai kai kurios mokyklos, visuomenininkai organizuoja įvairias edukacines programas siekdami kitoniškumo valdymo bei konstruktyvaus jo panaudojimo ugdymo procese.

1.2.1 Edukacinės programos, vykdomos bendrojo ugdymo mokyklose: šviečiamasis konsultacinis aspektas

Lietuvoje vis dažiau pradėta tyrinėti jaunimo subkultūrų fenomenas, tačiau apie tai, kaip reikia bendrauti, kaip reikia reaguoti į paauglius priklausančius tokios grupės labai trūksta. Pasak G. Duoblio *“Žmonėms trūksta informacijos apie tai, kas jie tokie. Šiaip vidutiniam statistiniam žmogui nepažintas reiškinys yra paslaptis ir ta gynybinė reakcija yra instinktyvi, tai atmetimo reakcija. Jie gali būti pavojingi. Ko tu gali laukt iš odiniais rūbais ir metalinėmis grandinėmis apsikarsčiusio metalisto? Agresijos. Tai yra tiesiog informacijos trūkumas”* (Rakauskaitė, 2012). Todėl atsižvelgiant į situaciją pradėti organizuoti įvairūs projektai ir seminarai susijusių su šia tema.

- **„Drag-on-fly“** kasmetinis renginys vykdomas Vilniuje. Dėmesys skiriamas muzikai ir kūrybinėms dirbtuvėms. Taip siekiama pagrindinio iniciatyvos tikslo – ne tik suteikti dar vieną galimybę subkultūroms prisistatyti, bet ir paskatinti miestiečių pažinimo norą, paneigti išankstines nuostatas ir stereotipus, skatinti kūrybiškumą, bendravimą ir toleranciją (Naraškevičius, 2008).
- Mokytojų kvalifikacijos tobulino programa **„Jaunimo subkultūros ir jų valdymo mokykloje galimybės”** (2009). Organizatoriai Girvydas Duoblys ir Laimutis Deveikis (Pilietinių iniciatyvų centras) Gabrielius Liaudanskas – Svaras (G&G Sindikatas), Viktoras Diawara ir Vilius Alesius (Skamp). Šia programa siekiama: supažindinti su jaunimo subkultūromis ir kitoniškumo fenomenu; išmokyti valdyti kitoniškumo apraiškas; išmokyti konstruktyviai panaudoti mokinių kitoniškumo apraiškas ugdymo procese (formaliajame ir neformaliajame ugdyme). Programa padės mažinti įtampas ir konfliktus mokykloje bei konstruktyviam dialoge ir tarpusavio supratimui rasti.
- JRD seminaras **„Jaunimo subkultūros ir stereotipai apie jaunimą“** (2010). Rengiami seminarai policininkams bei jaunimo darbuotojams – toms suaugusiųjų grupėms, kurios dažnai ir betarpiškai susiduria su jaunimo grupėmis ir turi galimybes spręsti kylančias problemas. Seminaro metu informuojama apie jaunimo kultūrą, pristatomi įvairūs jaunimo judėjimai – gotų, metalistų, graffiti, pankų ir t.t., aptariamos kylančios problemos bei konstruktyvaus bendradarbiavimo galimybės, ieškomi konfliktų sprendimo būdai.

- **Klaipėdos subkultūrų savaitė** (2010). Renginių metu interaktyviomis formomis pristatomos jaunimo subkultūros, jų pomėgiams atskleisti organizuojami renginiai, susitikimai, diskusijos. Šiuo metu Klaipėdoje egzistuoja iki 20 įvairių subkultūrų. Renginio tikslas - ne tik pristatyti jas jų nepažįstantiems, bet ir supažindinti skirtingų subkultūrų atstovus tarpusavyje.

- Seminaras jaunimo subkultūros **“Kodėl nemėgstame kitoniškų?”** (2010) organizatoriai Gabrielius Liaudanskas - Svaras ir Girvydas Duoblys. Hipotezė – santykiai tarp “jaunimo” ir “formalios suaugusiųjų” kultūrų yra komplikuoti dėl tarpusavio supratimo trūkumo. Dauguma jaunimo grupių dėl savo specifinių pomėgių, elgesio modelių, kalbos manierų ar aprangos stiliaus, kurie skiriasi nuo taip vadinamos “formalios suaugusiųjų” kultūros, turi neigiamą įvaizdį suaugusiųjų akyse. Labai dažnai taip yra dėl išankstinio nusistatymo, kurį sukelia informacijos apie jaunimo kultūros bruožus stoka. Tokia situacija dažnai/kartais sąlygoja įtemptus santykius tarp skirtingų kultūrų, neadekvačią reakciją bei aštresnes konfliktines situacijas. Tokiose situacijose kylančias problemas siūlome spręsti iš daugiakultūrinės perspektyvos, akcentuojant dviejų minėtų kultūrų tarpusavio supratimą, abipusio kompromiso idėją. Šiuo tikslu yra rengiami seminarai policininkams bei socialiniams darbuotojams - toms suaugusiųjų grupėms, kurios dažnai ir betarpiškai susiduria su jaunimo grupėmis ir turi galimybes spręsti kylančias problemas. Seminaro metu bus informuojama apie jaunimo kultūrą, pristatomi įvairūs jaunimo judėjimai - gotų, metalistų, graffiti, pankų etc., aptariamos kylančios problemos bei konstruktyvaus bendradarbiavimo galimybės, ieškomi konfliktų sprendimo būdai.

- Išleista fotografo bei menotyrininko Tomo Pabedinsko ir antropologės Rasos Pranskevičiūtės knyga **“Subkultūra”** – keturiasdešimties įvairių subkultūrų atstovų ir alternatyvios pasaulėžiūros asmenybių fotografijos bei tekstai. Jie atskleidžia, kad mus ne tik daug kas sieja – daug kas ir skiria, tačiau tai nėra blogai (Kairiūnaitė, 2012).

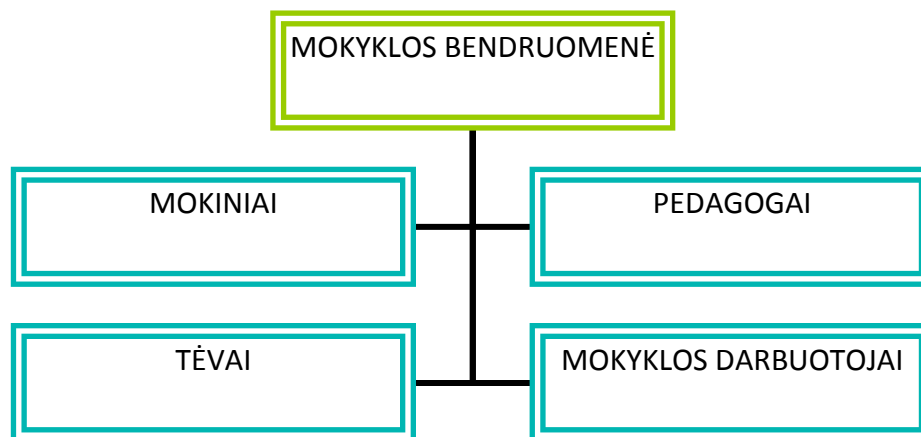
- **T.O.Y.S** (angl. „Train Of Youth Subcultures“) „Veiklus Jaunimas“ programos remiamas projektas, kurio tikslas ne tik skleisti žinią apie hip-hop subkultūrą ir įtraukti į šią veiklą aplinkinius – juo siekiama ugdyti toleranciją, pasitikėjimą savo jėgomis, keisti požiūrį į nusistovėjusias klišes. Būtent dėl to, viso projekto metu vyks ne tik koncertai, tačiau bus pasakojama apie hip-hop subkultūrą, rengiami šokių grupių pasirodymai, norintieji specialiose erdvėse galės piešti „graffiti“ ir tobulinti savo repavimo gebėjimus. Seminarus veda reperiai Doo (Dovaras Nevardauskis) ir DMK (Domantas Žemaitis). Įvairias kūrybinės užduotis, rengia konsultuojantis ekspertas Kastytis Kvietkauskas (Kraujalytė, 2013).

1.3 Mokyklos bendruomenės struktūra

Mokyklinės bendruomenės ir kolektyvo sąvokos gali būti suprantamos ir kaip sinonimai. Kai kada jos gali būti pakeistos ir antriniu, didelių, oficialių, pastovių, įformintų ir kitaip vadinamų grupių vardais. Tačiau vartojant šias sąvokas jų turinyje neturėtų būti prievartos, asmenybės niveliavimo prasmės (Savickytė, 1996).

Pasak R. Dobranskienės (2004) mokyklos bendruomenė – fizinių, biologinių, socialinių veiksmų junginys. Tie veiksniai yra tarpusavyje susiję, priklauso nuo žmonių bendradarbiavimo, siekiant tikslo. Bendruomenių, turinčių aiškius uždavinius, ilgai gyvuojančių, yra daug ir jas sąlygoja kintanti fizinė, socialinė aplinka ir įvairūs veiksniai.

Mokyklos bendruomenė – dinamiška, lengvai pažeidžiama socialinį derinį – trukdo vidiniai ir iš išorės besiveržiantys prieštaravimai. Tai – nepikta kieno nors valia, tai natūrali, pastoviai kintanti jos savybė. Suprantama, prieštaravimus gali didinti, aštrinti, dramatinizuoti administracijos, mokytojų ar moksleivių grupių, tėvų veiksmai, gal būt kieno nors sąmoninga destrukcija. Pagrindiniai mokyklinės bendruomenės subjektai yra pedagogai ir jų auklėtiniai. Jų bendradarbiavimu grindžiamas pažinimo ir ugdymo procesas (Lakis, Ignatavičius ir kt., 1996).

1pav. Mokyklos bendruomenė (Pečiūlienė, 2008, p. 2)

L. Jovaišos (1993) teigimu, mokykla yra mokyklos vadovų, mokytojų ir mokinių visuma, reguliuojama bendro tikslo – spręsti augančios kartos rengimo gyvenimui klausimus ir vykdyti atitinkamą darbą. Tai – grupė, kurią jungia bendri socialiniai vertingi tikslai, bendra veikla. Kolektyve bręsta aktyvi visuomeninė asmenybė, formuojasi individualybė. Čia išmokstama

atsakingai dirbti, tinkamai bendrauti ir vieningai siekti bendrų tolimesnio gyvenimo tikslų. Taigi, bendruomenė į visumą jungia:

- vertingi tikslai, kurių siekiant bendruomenės nariai padeda vienas kitam;
- bendra veikla, už kurios rezultatus kiekvienas bendruomenės narys turi individualiai atsiskaityti;
- bendruomenė formuoja visuomeninę asmenybę ir individualybę;
- bendruomenėje išmokstama atsakingumo, vieningumo, bendravimo;
- visi bendruomenės nariai vieningai siekia tobulesnio gyvenimo tikslų.

L. Jovaiša (1993) išskiria tokias bendruomenės struktūrines dalis:

- mažos grupelės (tai gali būti įvairūs būreliai, rateliai, ar šiaip draugų grupelės);
- pirminiai kolektyvai arba klasės;
- jaunimo organizacijos ir jų savivaldos organai;
- visos mokyklos mokinių kolektyvas;
- mokytojų ir vadovų kolektyvas;
- tėvų taryba.

Kiekviena iš šių dalių yra vienodai reikšminga mokyklos bendruomenės formavimuisi, nes kiekviena į procesą įneša savo indėlį.

Mokykla išgyvena nuolatinis pokyčius, kuriems įtakos turi ne tik išorės, bet ir vidiniai veiksniai, todėl pereinant nuo dalyko mokymo prie visapusiškos asmenybės ugdymo(si), nebepakanka vieno mokytojo pastangų. Svarbu įtraukti kiekvieną mokyklos bendruomenės narį į kokybiškai naujais santykiais grįstos, kompetencijų ugdymą(si) užtikrinančios mokyklos kaip besimokančios bendruomenės kūrimą. Mokyklos bendruomenė turėtų kurti naujas komunikavimo ir bendradarbiavimo formas ne tik su tiesioginiais mokyklos partneriais – tėvais, mokyklos tarybos nariais, rėmėjais, bet ir vietos politiniais, religiniais lyderiais, įvairiomis jaunimo organizacijomis, žiniasklaidos atstovais, galų gale draugais, kaimynais, galinčiais daryti tiesioginę ar netiesioginę įtaką ugdymo(si) proceso kokybei (Motiejūnienė, Vaščenkienė, 2012).

1.3.1 Moksleiviai – mokyklos bendruomenės nariai

Mokyklos bendruomenė gyvuoja ant dviejų subkultūrų ribos: joje ryškėja ne tik suaugusiųjų, bet ir vaikų bendruomenės sukurti įstatymai, normos. Įvardijami tokie vaikų visuomenės požymiai:

- opozicija suaugusiųjų pasauliui;
- būtinybė viską užkoduoti, slėpti;
- kiekvienos grupės teritorinės autonomijos būtinybė;
- aštri vidinė konkurencija grupėje;
- lyčių atskyrimas;
- savitas žargonas;
- ritualai.

Vaikų visuomenės bruožai ypač išryškėja grupėse. Grupė vadinama bendrija žmonių, vienijamų tam tikrų požymių, susijusių su jų bendra veikla ir bendravimu. Mokyklos bendruomenėje ypač populiarios mažos grupės ir grupelės, nes jose kiekvienas gali bendrauti su kitais tiesiogiai, t.y. kiekvienas yra itrauktas tarp asmeninių santykių ir patiria vidinės priklausomybės grupei jausmą. Grupės gali būti formalios (oficialios), kuriose narių padėtį ir elgesį griežtai reglamentuoja organizacijos taisyklės, ir neformalios (neoficialios) grupės, juridškai neįteisintos, neturinčios aiškiai apibrėžtų tikslų. Tyrimai rodo, jog daugelis mokinių pripažįsta, kad nemoka apsiginti, sunku jiems apsispręsti, todėl visada klauso bendraamžių patarimų, teigia, jog labiausiai jaučiasi svetimoje aplinkoje, sunkiai susivaldo, jiems svarbūs kitų pagyrimai, pastebėjimai ir pan. Toks savęs vertinimas sudaro sąlygas nepilnavertiškumui formotis. Norint pasirodyti reikšmingam bendraamžių grupėje, griebiamasi rūkymo, alkoholio, narkotikų, sekso ir kt. Sutrinka paauglių psichinė būena, gausėja kriminaliniai nusikaltimai, savižudybės, plinta narkotikų vartojimas. Tai skaitina moksleivius patekti į neformalias grupuotes (Dobraskienė, 2004).

Paaugliai - pagrindinė didžioji mokyklos bendruomenės grupė. Mokinys paauglys nėra mokyklos naujokas, jis jau turi susiformavusią nuomonę apie mokyklos tvarką, mokymo kokybę, mokytojus, klasę ir draugus. Taip pat jis turi nuomonę apie save. Ši nuomonė nėra labai nuosekli ir gali keistis priklausomai nuo situacijos, tačiau paaugliui labai svarbu, kad su juo nuomone būtų skaitomasi ir į ją būtų atsižvelgiama. Paaugliai nori eiti į mokyklą kur jų laukia draugai, klasės ir mokyklos renginiai, mokytojai, su kuriais galima pajuokauti. Paauglystė yra toks amžiaus tarpsnis, kai noras linksmintis, džiaugtis, juoktis ypač stiprus. Todėl pamokose, kuriose galima juoktis, pajudėti, paplepėti su mokytoju apie įvairius dalykus ypač patinka (Voišnienė, 1997).

Mokyklose, kur vyrauja visiško atvirumo ir rūpestingos meilės atmosferos, auga sveiki, dori ir išmintingi žmonės, lavėja intelektas išsiskleidžia intelektas ir įgyjamas pakankamas išsilavinimas, atveriantis galimybes tolesnei savimokai ir savęs įprasminimui. Tam svarbu nuolat rūpintis savimi ir

vieni kitais, nuolat įsisažmoninti save čia ir dabar, besąlygiškai priimti save ir kitus (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

2 lentelė

Paauglio poreikiai (G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996, p. 26)

<i>POREIKIAI</i>	<i>SUSIJĘ SU TĖVAIS</i>	<i>SUSIJĘ SU MOKYTOJ AIS</i>	<i>SUSIJĘ SU DRAUGAIS</i>
<i>Emociniai</i>	Draugystės	Geros atmosferos	Draugystės
<i>Prisirišimo</i>	Ramybės	Gerumo, garbingumo	Susidomėjimo
<i>Priklausymo</i>	Dalytis šeimos darbais	Palankumo ir bendravimo	Pritarimo grupėje
<i>Nepriklausomybės</i>	Pagalbos savarankiškai sprendžiant ir pasirenkant	Bendradarbiavimo ir savitvardos	Būtis lyderis
<i>Laimėjimų</i>	Padrąsinimo	Progos sėkmei	Bendrų planų
<i>Visuomenės pritarimo</i>	Pagyrimo	Patarimų	Gėrėtis jo sugebėjimais ir laimėjimais

Bendraamžiai. Paauglystės metais santykiai su bendraamžiais iš esmės kinta. Didėjant autonomiškumui, paaugliai kiek nutolsta nuo tėvų, tuo tarpu santykiai su draugais tampa artimesni. Su draugais jie jaučiasi individualybės, jiems svarbūs santykiai ne šeimoje. Kad juo išsaugotų, paaugliai privalo rimtai žiūrėti į kitų nuomonę ir norus. Niekur kitur jie neišmoksta gerbti kitokį požiūrį kaip bendraudami su bendraamžiais, su kuriais dalijasi išgyvenimais, kurios ne visada gali atskleisti tėvams, jei santykiai šeimoje pernelyg konfliktiški. Bendraamžiai remia dėl nepriklausomybės nuo tėvų kovojantį paauglį. Priklausyti bendraamžių grupei paauglystės metais yra svarbiau nei bet kuriuo kitu amžiaus tarpsnių. Bendraamžių grupė paaugliui padeda įvertinti savo paties veiksmus, lavina socialinius įgūdžius (Taraškevičius, 2006).

Bendraamžių grupės vaidina svarbų vaidmenį paauglio socializacijos procese, tačiau kartais jo pozityvumą menkina grupės polinkis į asocialumą. 15 – 16 metų paauglys tampa autonomiškesnis, daugelį klausimų yra kitokios negu tėvai nuomonės. Dėsninę tai, kad pripažinimo bendravimo poreikių negalėdami patenkinti formaliuose kolektyvuose paaugliai to siekia neformaliuose grupėse. Šių grupių bendravimo normos, interesai, vertybinės nuostatos dažnai

nesutampa su visuomenės, mokyklos bendravimo ir elgesio normomis, interesais ir neretai išreiškiami antvisuomenišku elgesiu (Barkauskaitė, 2001).

D. Dunphy tyrė paauglių grupes ir nustatė penkias stadijas:

1. *Pirmoji stadija*. Egzistuoja dvi izoliuotos grupės atsiskyrusios vienos nuo kitos nuo priklausomybę vienai ar kitai lyčiai.
2. *Antroji stadija*. Pradedama nuo pirmųjų mėginimų užmegzti ryšius su kitos grupės atstovais, ir taip reiškiasi labai paviršutiniška sąveika, naudojantis savo grupės parama.
3. *Trečioji stadija*. Prasideda nuo 14 metų, kai atsiranda pirmieji heteroseksualiniai kontaktai tarp aukščiausią statusą savo grupėje užimančių berniukų ir mergaičių.
4. *Ketvirtoji stadija*. Būdingas pirminių grupių yrimas ir naujų pogrupių yrimas, į kurias įeina ir berniukai ir mergaitės.
5. *Penktoji stadija*. Kuriasi naujos mažos grupės susidedančios iš ilgai egzistuojančių porų, ir dezintegruojasi anksčiau buvusios grupės (Žukauskienė, 1996).

Daugelis paauglių laiką praleisti dalyvaudami savo neformalios grupelės susitikimuose, kur svarbiausias tikslas – tiesiog pasėdėti kartu. Daugeliui suaugusiųjų toks laiko leidimas atrodo betikslis, bet paaugliams padeda geriau susipažinti su priešingos lyties asmenimis, kol jie dar vengia griežtai skirstyti į poras.

Bendraamžių santykiai:

- Vertinimas mokinių vienišumo, atstūmimo jausmas.
- Klasės atmosfera.
- Mokinių statusas klasėje/mokykloje.
- Draugiškumas, draugystės.

Dažnai paaiškėja, kad paauglys jau seniai nutolęs nuo mokyklos ir klasės draugų, kai mokykla pastebi jo problemas: pamokų praleidinėjimą arba priekabiavimą. Vaikų santykių klasėje kūrimas prasideda nuo pirmųjų klasių, tačiau klasės gali būti perkomplektuojamos. Tokia praktika reikalinga ypač tada, kai klasėje susiformuoja nepalankūs vaikų tarpasmeniniai santykiai ir ilgą laiką nepavyksta jų pakeisti. Mokiniai turintys įvairių bendravimo sunkumų, emocinių problemų, elgesio ypatumų turės sunkumų bet kokioje klasėje. Visiems mokiniams reikalinga pagalba kuriant santykius klasėje ir su draugais. Savaime besiformuojantys paauglių tarpusavio santykiai reikalauja įdėmaus suaugusiųjų žvilgsnio ir išmintingos paramos (Barkauskienė ir kt., 2005).

Apibendrinat galima teigti, kad daugeliu atvejų paauglių sėkmė įgyjant bendraamžių palankumą priklauso nuo jų charakterio ir elgesio. Pastebėta, kad abiejų lyčių tarpe pripažinimą

išsikovoja tie, kurių elgesyje jaučiama simpatija kitiems žmonėms. Tai paprasti, santūrus, nuolaidus, apatiški paaugliai, kupi gyvenimo džiaugsmo, geraširdžiai, turintys humoro jausmą. Jie energingi, aktyvūs, moko organizuoti įdomius bendrus renginius, padeda kitiems adaptuosi kompanijose. Susikausto, nepasitikintys savimi, uždari paaugliai iššaukia bendraamžių panieką ir lieka socialiai izoliuoti. Tie, kurie bando kompensuoti nepasitikėjimą savimi superagresyvumu reikalauja sau ypatingo dėmesio, taip pat sukelia bendraamžių nepasitenkinimą ir yra jų atstumiami. Nejaučia paaugliai pagarbos ir simpatijos tiems, kurie susikoncentravę vien tik į save, nesugeba arba nenori suprasti kitų žmonių poreikių. Kai kurie paaugliai turintys aiškiai apibrėžtus tikslus ir interesus, gerai save suvokiantis kaip asmenybę, nejaučia poreikio bendraamžių pritarimui ir jo neieško. Tačiau didelė dalis paauglių sprendžia apie savo reikšmingumą pagal aplinkinių santykį su jais ir yra priklausomi nuo svarbių jiems bendraamžių teigiamo vertinimo. Sėkmingas paauglio bendravimas dažniausiai apsprendžia jo psichinę sveikatą. Psichologiniai duomenys rodo, jog sutrikę santykiai su bendraamžiais veda į įvairias emocinės ir socialinės dezadaptacijos formas (Želvys, 1994).

1.3.2 Pedagogai – mokyklos bendruomenės gyvenimo vadovai

Kiekvienas vaikas į mokyklą ateina su įgyta patirtimi, savitu mokymosi stiliumi, kiekvienas jų skiriasi pagal gabumus, turi skirtingus motyvus mokytis. Mokytojai taip pat skiriasi profesiniais gebėjimais ir kitomis savybėmis: mokymo stiliumi, klasės valdymo būdu ir lūkesčiais. Mokinio ir mokytojo sąveikos vyksta klasėje, kuri gali skatinti mokymąsi arba nuo jo atgrasyti. Mokinio dėmesį nuo mokomojo dalyko gali atitraukti kiti mokiniai, asmeninės problemos, nesėkmės atliekant privalomuosius testus (Berns, 2009).

Mokytojas mokykloje atlieka keletą vaidmenų – mokytojas – profesionalas (moko ir padeda vaikams mokytis, organizuoja mokymosi aplinką, remia mokymo ir mokymosi procesą); mokytojas – auklėtojas, iš dalies perimantis tėvų vaidmenį (kuria mokykloje aplinką, kuri primintų šeimos aplinką, ir tada, kai vaikas mokykloje, iš dalies atstoja vaikams tėvus); mokytojas – valstybės tarnautojas; mokytojas – ugdytojas, ugdymo proceso organizatorius ir skatintojas (ugdymo tikslai ir vertybės – mokytojo pedagoginės orientacijos elementai). Siekdamas mokyklos bendruomenės tikslų ir įgyvendindamas konkrečius dėstomo dalyko mokymo ir mokymosi uždavinius, mokytojas turi išspręsti daug pedagoginių ir psichologinių problemų:

- labai gerai pažinti klasę, kurioje dirba, jos grupės, lyderius;
- užmegzti dvasinį kontaktą su klase ir kiekvienu vaiku atskirai;

- priderinti mokamąją medžiagą prie klasės bendruomenės vertybių;
- išgyventi dėstoma medžiagą mokymo procese.

Geras dalykinis, profesinis mokytojo pasirengimas, meilė dėstomam dalykui, poreikis mokytis ir mokyti kitus, pedagoginis pašaukimas lemia pedagoginės veiklos sėkmę. Tikslų numatymas, tinkamas strategijos ir metodų pasirinkimas, gerai organizuota veikla padeda mokytojui spręsti savo darbo problemas, reguliuoti situaciją. Pedagoginio darbo strategiją lemia kūrybiškas organizacinės pedagoginės veiklos, prognozuojančios ugdytinių vystymąsi, pobūdį (Dobranskienė, 2004).

M. Berns (2009) išskiria, jog mokytojo ir mokinio sąveika yra dvikryptė: mokytojas veikia mokinį, o mokinys savo elgesiu, pažintinėmis ir emocinėmis savybėmis veikia mokytoją. Ji yra specifinė bei ribota. Ji turėtų būti silpna ir paviršutiniška, nes mokytojas negali emociškai pažinti kiekvieno mokinio, o pernelyg artimi mokytojo ir mokinio santykiai gali pakenkti objektyvumui. Siekdami mokymo tikslų, mokytojai turi išlikti racionalūs, nesališki ir atsakingi už visus. Skirtingo socialinio sluoksnio vaikų mokymas – rimtas dalykas. Dvikrypčiams mokinio ir mokytojo santykiams būdinga sudėtinga dinamika.

Siekiant kokybiškos ugdymo kaitos, kiekvienai mokyklai svarbu turėti mokytojų konsultantų komandą, kuri galėtų padėti mokytojams daugiau atsakomybės už mokymąsi suteikti pačiam mokiniui:

- skatinti besimokančiuosius ir siekti, kad šie įprastų mokytis, suvokdami, kaip jie tai daro;
- naudotis atvirų bei nuotolinių mokymų galimybėmis, kad jos būtų kuo efektyviau panaudojamos ir sukurtų interaktyvią terpę tarp besimokančiojo ir mokymosi programos(-ų);
- naudotis visais įmanomais tėvų ir bendruomenės žmogiškaisiais ištekliais, siekiant aktyvaus individualizuoto mokymosi;
- skatinti naudotis visomis komunikacijų technologijomis ir palaikyti ryšius su kitais bendraminčiais vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu;
- visokeriopai remti mokymąsi: plėsti verslo, pramonės, mokyklų, aukštųjų bei papildomo mokymo institucijų partnerystę ir bendradarbiavimą su vietos valdžia bei neformaliojo švietimo sistema;
- kiekvienam besimokančiajam padėti mokytis, stebėti ir vertinti asmeninių tikslų įgyvendinimo eigą;

- įtraukti mokinius į mokymosi pažangos apmąstymus, pokalbius, skatinančius suvokti mus supantį pasaulį ir išryškinančius kritiško ir kūrybinio mąstymo vertę;
- mokymosi rezultatus sieti su mokymosi galimybėmis.

Taigi vienas iš daugelio tikslų, keliamų XXI amžiaus mokytojams, – bendradarbiaujant su įvairiais partneriais įgyti ir naudoti tas priemones, metodus bei išteklius, kurie skatina ir išsaugo besimokančiųjų troškimą ir gebėjimą mokytis (Motiejūnienė, Vaščenkienė, 2012);

Pedagogas – klasės auklėtojas

Klasės vadovas, klasės auklėtojas yra ypatinga figūra klasės gyvenime. Klasės auklėtojiu pavesta ugdyti klasės bendruomenę, vadovauti jai, atstovauti jos narių interesams, ieškoti galimybių realizuoti vaikų poreikius. Klasės auklėtojas, atstovaudama klasės interesus mokyklos bendruomenėje, siekia savo auklėtinių socializavimosi ir integravimosi į mokyklos gyvenimą, taip pat derina ir koordinuoja mokinių, mokytojų ir tėvų santykius (Dobranskienė, 2004).

Klasės auklėtojo darbo objektas yra augantis ir askart vis besikeičiantis auklėtinis. Todėl jo atsakomybė yra didžiulė tiek prieš patį vaiką, tiek prieš tėvus, tiek prieš visuomenę. Yra manoma, kad profesionaliam klasės auklėtojui reikėtų – gerai pažinti, mylėti auklėtinį ir savo darbą; sąmoningai siekti pasirinktų ugdymo tikslų ir uždavinių; efektyviai taikyti auklėjimo formas, metodus ir būdus; mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su auklėtinio šeima; kelti tėvų autoritetą vaikų akyse, sugebėti įžvelgti ir atskleisti vaikams vertingiausias tėvų savybes ir pačiam tas savybes vertinti; perduoti tėvams mokslines žinias bei pedagoginę patirtį vaikų auklėjimo klausimais; ugdyti savo kūrybines galias ir pedagoginį meistriškumą. Taip pat vienas svarbiausių klasės auklėtojų bruožų – kūrybiškumas, sugebėjimas originaliai, nestandartiškai mąstyti, spręsti ir praktiškai veikti (Dapkienė, 1997).

Apibendrinant galima teigti, kad ugdant vaikui padedama socializuoti. Pedagogas siekdamas ugdyti vaiko socialinę kompetenciją turėtų orientuotis į vaiko asmeninę patirtį ir jos aktyvinimas mokymo (-si) procesuose, naudojant priimtinius būdus ir strategijas (Juodaitytė, 2002). Tačiau I. Fylling, J.T Sandving (1998) teigia jog šiandien konstatuojamas vis didesnis atotrūkis tarp mokyklos ir mokinių tėvų, kurie yra tikrai suinteresuota mokyklos bendruomenės dalis ir mokesčių mokėtojai, kurių dėka mokykla išlaikoma. Kitą vertus pati mokykla gali efektyviai veikti tik jausdama visuomenės paramą ir palaikymą, todėl vis daugiau dėmesio skiriama išsiaiškinti tėvų poreikius.

1.3.3 Tėvų vaidmuo mokyklos bendruomenėje

Mokyklos gyvenimo organizavimas remiasi bendruomenės tikslais, kurių nustatymas – sudėtinga problema, o norint organizuoti bendruomenę būtina derinti mokyklos paskirtį ir tikslus. Tėvai yra neatskiriama mokyklos bendruomenės dalis, kurios įjungimas į mokyklos bendruomenę yra pagrindinis mokyklos tobulinimo proceso tikslas. Mokyklos bendruomenėje būtina darni sąveika taip mokytojų, mokinių ir jų tėvų. Šių grupių sąveika būna pozityvi, negatyvi arba iš vis jos nebūna. Yra įvairių bendruomenės grupių susipriešinimo variantų. Dažnai mokytojai į tėvus kreipiasi tik tada, kai vaiko elgesys peržengia mokyklos nustatytas taisykles. Tokiu atveju sukeliama ne pozityvios, o neigiamos bendravimo emocijos. Būtina aktyviau bendrauti su tėvais, nes atlikti tyrimai parodė, kad tėvai pasitiki mokykla tačiau nežino apie daugelį mokyklos sričių arba neturi savo nuomonės. Tėvai apgeidauja teisingos, glaustos ir vertingos informacijos. (Dobranskienė, 2004).

Šeima į mokyklos gyvenimą gali įsitraukti trim būdais: 1) priimamais sprendimais darydama įtaką mokymo programai ir politikai, 2) dalyvaudama veikloje – šeimos nariai gali dirbti klasėje už užmokestį ar savanoriškai, 3) bendradarbiaudama su mokykla – prižiūradama, kaip vaikai mokosi ir taip padėdama mokyklai įgyvendinti tikslus. Šeimos nariai daro įtaką mokykloms ir švietimo politikai balsuodami. Jie renka mokyklos tarybos narius, kurie nustato švietimo tikslus, priima sprendimus dėl mokyklos įrangos, lėšų paskirstymo, personalo, mokinių pasiekimų standartų ir elgesio vertinimo metodų, ši sąveika netiesioginė, tačiau reikšminga. Tiesioginė sąveika vyksta tada, kai šeimos nariai ateina į mokyklą pasikalbėti su jos mokytojais, vadovais.

Jei šeima dalyvauja mokyklos gyvenime, vaikai turi iš to naudos: jie susiformuoja teigiamas nuostatas apie mokymąsi, geriau lanko mokyklą, jiems rečiau prireikia specialiojo ugdymo, jie gauna geresnius pažymius, dažniau baigia vidurinę mokyklą ir eina dirbti arba tęsia mokslus. Tokie vaikai labiau pasitiki mokykla, mokytojais ir savimi. Neretai tai skatina siekti aukštesnio išsilavinimo. Naudinga ir mokyklai, nes bendruomenė ją remia, gerėja mokinių moralės standartai ir mokinių pasiekimai. Mokykla turi palaikyti ryšį su mokinių tėvais, kad jų tikslai būtų papildyti vieni kitų, o ne prieštarautų. (Berns, 2009).

Galima daryti išvadą, jog tėvų įtraukimas į ugdymo procesą yra labai svarbus, tačiau dėl kiekvienos šeimos individualumo, bendravimo, tai sudėtingas procesas. Pedagogai susidurdami su iškilusiomis problemomis dėl paauglio ugdymo ir poreikių tenkinimo susiduria su kliūtis, kurias

išspręsti galima bendradarbiaujant su šeima. Todėl labai svarbūs bendradarbiavimo ir partnerystės su tėvais konstravimo žingsniai: individualių šeimos skirtumų ir bendrumų pažinimas, bendradarbiavimo santykių su tėvais kūrimas. Šiame etape svarbūs geri komunikaciniai įgūdžiai. Sąveikos su tėvais kūrimas t.y. pakvietimas tėvus bendradarbiauti, darbo su šeima individualizavimas, bendradarbiavimo santykių vertinimas (Ališauskienė, 2005).

1.4 Paauglio socializacijos ypatumai

Socializacija – visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas kryptingu ugdymu ir aplinkos veiksniais. Šį sociologijos terminą perėmė pedagogai ir juo žymi visą auklėjimo (siaurąja prasme) procesą (pasaulėžiūros formavimąsi, patriotinį, dorovinį, drausminį, estetinį auklėjimą, mokinių organizacijų veiklą). Plačiąja prasme socializacija reiškia visą bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo, asmenybės formavimo procesą rengiant individą savarankiškam gyvenimui visuomenėje (Jovaiša, 2007).

Pasak I. Leliūgienės (2003) socializacijos esmė – individo sugebėjimas įsisavinti tam tikras žinias, normas, vertybes, leidžiančias jam tapti asmenybe, sugebančia funkcionuoti visuomenėje. Socializacija turi keletą specifinių stadijų: vaikystė, jaunystė, branda, senatvė. Intensyviausia socializacija vyksta vaikystėje ir jaunystėje. Pirmieji socializacijos agentai paprastai būna tėvai. Vaikystėje socializacijos mechanizmas yra imitacija ir identifikacija. Imitacija – tai sąmoningas vaiko bandymas mėgdžioti tam tikrą tėvų, giminaičių, bendraamžių, draugų elgesio modelį. Imitacija leidžia besiformuojančiai asmenybei įsisavinti specifinius kultūros elementus, ypatingas žinias, įspūdžius, tradicijas, apeigas ir kita.

R.M. Berns (2009) pateikia socializacijos apibrėžimą pagal O.G. Brim, kuris išskiria, kad socializacija – procesas, kurio metu individai įgyja žinių, įgūdžių ir išsiugdo charakterio bruožų, leidžiančių jiems tapti visaverčiais grupės ir visuomenės nariais. Socializacija ne tik leidžia individui dalyvauti socialinių grupių visuomenės gyvenime, bet ir užtikrina visuomenės egzistavimą ir nuoseklią socialinę tvarką. Profesorė pritaria ir kitų mokslininkų D. Elkind ir Handel apibrėžimui, kad socializacija vyksta šeimoje, mokykloje, bendraamžių grupėje, bendruomenėje, prisideda ir žiniasklaida. Socializacija bėgant laikui vyksta įvairiais komunikacijos būdais, sąveikaujant su individui svarbiais žmonėmis, emociškai reikšminguose kontekstuose, kurios formuoja įvairios socialinės grupės.

Individo socializacijos procesuose visuomenėje veikia ir juos nukreipia įvairūs žmonės ir socialinės struktūros, tokie asmenys vadinami socialiniais agentais. Tai – tėvai, šeima, mokytojai, draugai, bendraamžiai, masinės informacijos priemonės (televizija, radijas, spauda) ir kt. Socializacijos praktikoje labai svarbu nuolat derinti, koordinuoti ir koreguoti „agentų“ veiklą bei ją papildyti naujomis grandimis (Juodaitytė, 2002).

L. Broom, C. Bonjean, D. Broom, (1992) teigia, jog išskiria jog socializacijos agentai perduodami savo žinias, vertybes, normų sistemas, idealų kaitą vykdo keliais etapais:

Pirminė socializacija:

- pirmieji socializacijos etapai vaikystėje, kurių metu tampama visuomenės nariu;
- suformuojama pamatinė visos antrinės socializacijos struktūra, kuri turi būti (turėtų būti) panaši į pirminę socializacija;
- socializacinės nuostatos formuoja „reikšmingi kiti“ (tėvai);
- pirminė socializacija yra daugiau nei kognityvinis mokymas, ji vyksta didelėje emocinėje įtampoje;
- įsisavinami apibendrinto vaidmens reikalavimai.

Antrinė socializacija:

- tolesnis socializacijos procesas (ugdymo institucijos), padedantis jau socializuotam individui įsitraukti į naujas objektyvaus jį supančio pasaulio socialinių struktūrų ir santykių sritis;
- tai konkrečių institucionalizuotų vaidmenų išmokymas (profesijos, tautybės, sporto šakos, religinės bendruomenės nario ir t.t.);
- visuomenė yra parengusi antrinės socializacijos (mokymosi) pakopas, kurių metu niveliuojami pirminės socializacijos skirtumai ir atsijojami individai, kurie nepajėgus (nenori) perimti atitinkamos institucijos vaidmenis;
- daug mažesnė emocijų reikšmė. Būtina mylėti savo motiną, bet ne mokytoją, kuris tampa formaliu žinių pardavėju;
- krizė antrinės socializacijos pradžioje – tėvų sukurtas ir pateiktas pasaulis - ne vienintelis ir (dažnai) ne pats geriausias.

Socializacija yra labai svarbus veiksnys norint išugdyti pilnavertę asmenybę. Labai svarbu atsižvelgti į socializacijos procesuose dalyvaujančių agentų veiklą, kad jų atliekamos funkcijos būtų tikslingos ir naudingos tolimesniems paauglio gyvenimo etapams. I. Leliūgienė (2003) teigia, kad

socializacija formuoja individualią asmenybę nuo gimimo iki mirties, o didžiausia įtaką turi šeima, pirminis socializacijos etapas, kuris yra esminis ateinančios kartos socializacijos sėkmę lemantis veiksnys, kuris įtakoja sėkmingos socializacijos raidą mokykloje.

1.5 Paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialiniai ypatumai

Vaikystės periodas apima žmogaus gyvenimo pradžią, tačiau šios amžiaus ribos labai paslankios. Vaikų teisių konvencija (1989) nurodo, kad „*vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau*“. Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) 2 straipsnyje pateikiama, tokia vaiko sąvoka – „*vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip. Tačiau įvairūs autoriai nėra tokie abstraktūs ir vaiko sąvoka apibūdina plačiau*“.

Žmogaus fizinė ir psichinė raida pereina įvairius etapus, eina iš vieno tarpsnio į kitą. Pirmesnysis tarpsnis tolesniam yra tarsi prielaidinis, parengiantis sudėtingesnei veiklai ir individo psichinei struktūrai. Atsižvelgiant į vaiko amžių ir vietą visuomenėje galima jo vystymąsi suskirstyti periodais (Gučas, 1990).

Svarbūs yra visi vaiko vystymosi laikotarpiai, tačiau vis dėlto paauglystė itin svarbi, todėl, kad perėjimas iš vaikystės į brandą – tai ne kas kita, kaip perėjimas ir vienos gyvenimo epochos į kitą (Grebenikovas, Vulfovai, 1982). Dauguma viso pasaulio mokslininkų, psichologų, profesorių pritaria nuomonei, kad pats rizikingiausias vaiko tarpsnis tiek fiziologine, psichologine, psichosocialine raida yra laikomas – paauglystė. Šiame tarpsnyje pradeda sparčiai formotis asmenybė, aktyviai vykti jos socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas, kt. Labai tikėtina, kad šiame procese gali pasitaikyti įvairių elgesio defektų, įtakojančių deviantiškos asmenybės susiformavimą (Leliūgienė, 2003). Kaip teigia J. Vaitkevičius (1982). Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tipišku broožų, kurie ilgainiui kinta, suteikdami elgesiui naują formą. Tarp vieno ar kito tarpsnio įsiterpia perėjimo fazė. Kai vieni psichikos ypatumai pasidaro nebe tokie reikšmingi, atsiranda kiti, ir jiems tenka pagrindinis svoris asmenybės struktūroje. Šiame kitimo procese svarbų vaidmenį atlieka vyraujanti vaiko veikla, naujas tos veiklos turinys, nauji santykiai su suaugusiais, naujos protinės išgalės perdirbti naują gautą patyrimą.

Paauglystės amžiaus ribos labai sąlygiškos. Ir kiekvienas autorius skirtingai šį laikotarpį įvardija. A. Gučas (1990) teigia, kad paauglystė esti nuo 12 – 18 m. Psichologas pritaria užsienio autoriams, kurie paauglystės periodą dažnai vadina adolescencija: 12 – 14 metais matyti spartus

lytinis brendimas, 15 metai lyg pereinamasis tarpsnis, jame prasideda domėjimasis priešingos lyties asmeniu, 16 – 18 metais paauglys toliau bręsta fiziškai, atsiranda abipusė berniukų ir mergaičių draugystė. Paauglystės laikotarpio pabaigos tiksliai nurodyti negalima.

A.Vaičiulienė (2004) teigia, kad šiuolaikiniuose užsienio raidos vadovėliuose ir kituose šaltiniuose paauglystės laikotarpis nurodomas gana ilgas. Pavyzdžiui Steinberg išskiria: ankstyvoji paauglystė trunka nuo 12 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 18 metų, o vėlyvoji – nuo 19 iki 21 metų, kol individas nustoja augti fiziškai. Kiti nurodo dar ilgesnį paauglystės periodą: ankstyvoji paauglystė – nuo 10 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 – 19 metų, vėlyvoji – nuo 20 iki 24 metų.

A. Gailiūnienė ir V. Kontvainis (1994) išskiria tokią paauglių amžiaus periodizaciją: 13 – 16 metų berniukams, 12 – 15 metų mergaitėms.

Šiame amžiaus tarpsnyje anatominis – fiziologinis požiūriu paauglio vystymasis, keitimasis vyksta netolygiai. Kai kurių kūno dalių netolygus vystymasis kelia paaugliams daug rūpesčių bei nerimo. Tai sukelia ir psichologinių padarinių, pvz.: nuotaikų kaitą. Staigus nuotaikų pokyčius sąlygoja ir įvairūs hormoniniai pokyčiai vykstantys paauglio organizme. Dažnai paaugliai nerimauja dėl padidėjusių savo kūno dalių. Jauniems žmonėms tampa įdomu, ar tai, kas su jais vyksta yra normalu, ar jų neatstums bendraamžiai. Kaip teigia C. Sutton (1999), įvairūs tyrimai parodė, kad berniukams yra malonu, kai jie bręsta anksti, kad didėja jų ūgis ir svoris; lėtai bręstantys berniukai mažiau pasitiki savimi, o tai gali trukti ir sulaukus vyresnio amžiaus. Tuo tarpu mergaitėms priešingai - ankstyvas brendimas yra nemalonus, jos labiau linkusios nerimauti dėl savo svorio bei išvaizdos. Taigi, paauglystė yra savęs tyrinėjimo, savęs atradimo ir savo galimo vaidmens gyvenime nustatymo metas. Emocijų požiūriu paauglystė gali būti ir netikrumo laikotarpis, susijęs ne vien su perdėtu domėjimusi savimi, bet ir nerimu dėl ateities, ar jaunas žmogus bus pajėgus patenkinti suaugusiųjų viltis, suvaidinti savo naujus vaidmenis ir t.t. šis pereinamasis laikotarpis dažnai sukelia įvairius paaugliams būdingus išsišokimus, kartais net depresijas, apatiją.

Kadangi paauglys trokšta kuo greičiau pasijusti suaugusiu, jam yra svarbu pajauti, jog jis gali priešintis vyresniųjų valiai. Todėl šiame amžiaus tarpsnyje įvyksta konfliktai, kai paauglys iš principo atsisako vykdyti kokius nors suaugusiųjų nurodymus. Tai rodo paauglio siekimą tapti savarankiška, valinga asmenybe. (Želvys, 1994).

Pasak V. Černiaus „*A. Freud į paauglystę žvelgė kaip į laikotarpį, formuojantį individo charakterį. Šiuo amžiau tarpsniu vyksta psichologiniai paauglio atsiskyrimas nuo tėvų, šeimos. E.Eriksono manymu, jis susiduria su indentiteto (savojo „aš“) ir vaidmenų pasikeitimo („kas aš esu“), taigi jo pagrindinis uždavinys – susikurti individualų „aš“, kurio dėka asmuo suvokia*

atsakomybės reikšmę, padedančią kurti asmeninį, lytinį ir profesinį gyvenimą“ (Černius, 2006 psl. 23 – 26).

Apibendrinant galima teigti, jog paaugliai šiame laikotarpyje išgyvendami pereinamąjį laikotarpį – iš vaiko jie tampa suaugusiais, todėl dažnai kyla įvairių konfliktų, išskyla daug problemų bendraujant su suaugusiaisiais, daugiausiai įvairių konfliktų su tėvais. Kaip teigia I. Leliūgienė (1997) pastarieji į savo atžalą vis dar linkę žiūrėti kaip į vaiką, o jis bando ištrūkti iš tėvų globos, siekia tapti nepriklausomas. Daugiausiai dėl šios priežasties paauglių ir suaugusiųjų santykiai yra konfliktiški. Paaugliai yra linkę kritiškai vertinti suaugusiųjų nuomonę, patarimus. Tuo tarpu bendraamžių nuomonė tampa svaresnė, ja labiau pasitikima. Keičiasi jauno žmogaus santykių pobūdis su suaugusiaisiais: paauglys iš paklusnumo pozicijos bando pereiti į lygiavertiškumo poziciją. Tuo pačiu keičiasi ir jauno žmogaus tarpusavio santykių pobūdis su bendraamžiais: paaugliui atsiranda poreikis bendrauti, siekiant įtvirtinti savo naujai suvoktą poziciją, statusą, o esant nepalankiomis aplinkybėmis gali iššaukti tam tikrus paauglio elgesio nukrypimus, deviacijas ar net įvairius asocialaus elgesio apraiškas, kurie skatina paauglius jungtis į įvairias grupuotes – subkultūras.

2. PAAUGLIŲ SUBKULTŪRINIO GYVENIMO BŪDO RAIŠKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOJE: EMPIRINIS TYRIMAS

2.1 Tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo tikslas – empiriškai ištirti paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raišką bendrojo ugdymo mokykloje.

Empirinio tyrimo metodai. Siekiant išsiaiškinti paauglių priklausančių įvairioms gyvenimo būdo subkultūroms raišką bendrojo ugdymo mokykloje ir išanalizuoti jų santykius su klasės ir mokyklos draugais, klasės auklėtoju, dalyko mokytojais, kitais mokytojais, mokyklos vadovu ir kitais mokyklos bendruomenės nariais, atliktas empirinis tyrimas. Buvo naudojamas pusiau struktūrizuotas pokalbio – interviu metodas (K. Kardelis (2005), V. Žydžiūnaitė (2006), R. Tidikis (2003)). Orientaciniai klausimai pokalbiui – interviu buvo sudaryti remiantis mokslinės lietuvių ir užsienio literatūros analize: E. Ramanauskaitė (2007), M. Radušis (2008), Ž. Viteikaitė (2003), R. Kaffemanas, D. Gerulaitis (2001), R. Šėmelytė (2009), R. Šatūnienė (2009, 2012), A. Juodaitytė (2002), R.M. Berns (2009), G. Duoblys (2011) ir kt. mokslininkų idėjomis.

Pokalbio – interviu su **paaugliais** metu informantams buvo pateikta 19 klausimų. Keli klausimai buvo skirti užfiksuoti demografinius duomenis apie tyrime dalyvaujančius paauglius. Kiti klausimai buvo suskirstyti į blokus, siekiant sužinoti informantų *bendrą subkultūros supratimą*, ypatumus, reikšmingumą, vertybes. Kitas blokas remiantis bendrojo ugdymo mokyklos požiūriu: subkultūros įtaką mokymosi rezultatams, santykiams su klasės ir mokyklos draugais, mokyklos vadovu, mokytojais ir kitais mokyklos bendruomenės nariais.

Pokalbio – interviu su **mokyklos bendruomenės nariais** (klasės auklėtojais, dalyko mokytojais, spec.darbuotojais, kitais darbuotojais) metu informantams buvo pateikta 18 klausimų. Dalis klausimų buvo skirta užfiksuoti demografinius duomenis apie tyrime dalyvaujančius mokyklos bendruomenės narius. Kiti klausimai buvo suskirstyti į blokus siekiant sužinoti informantų *bendrą supratimą* apie subkultūras, jų populiarumą ir priežastis skatinančiais jungtis į subkultūros grupes. Kitas blokas buvo skirtas ištirti subkultūros įtaką mokymosi rezultatams, elgesio normoms, santykiams su mokyklos bendruomenės nariais.

Tyrimo duomenys analizuojam taikant turinio (*content*) analizės metodą. Šis metodas padeda išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojamo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Tidikis, 2003).

Tyrimo imties sudarymo metodas. Informantų pasirinkimą lėmė analizuojama tema. Šiam tyrimui pasirinkti informantai tiesiogiai susiję su gyvenimo būdo subkultūromis. Tai paaugliai, kurie priklauso konkrečioms gyvenimo būdo subkultūromis ir aktyviai jose dalyvauja. Atsižvelgiant į paauglių amžiaus tarpsnį ir jų mokymosi įstaigas, buvo pasirinktos bendrojo ugdymo mokyklos.

Kokybinio tyrimo išvadoms patikrinti tikslinės atrankos būdų pasirinkti (14 – 18 metų) paaugliai (Gučas, 1990) ir mokyklos bendruomenės atstovais (klasės auklėtojai, dalyko mokytojai, kiti mokytojai, specialieji pedagogai, administracijos darbuotojai ir kt. mokyklos darbuotojai). Bendradarbiaujant su Šiaulių miesto mokyklų mokytojais, specialiais pedagogais, Šiaulių miesto ir rajono kultūros centrų darbuotojais, renginius organizuojančiais darbuotojais, menininkais, kitais visuomenininkais, atsitiktinai sutikti mieste, miestelyje. Pasirinkti informantai, kurie aktyviai dalyvauja ir priklauso konkrečioms subkultūros grupėms. Pokalbių metu su informantais buvo išaiškinta kokiose bendrojo ugdymo mokyklose jie mokosi, todėl atsižvelgiant į tai buvo pasirinkti tiriamieji (mokyklos bendruomenės nariai) iš Šiaulių miesto gimnazijų. Su tiriamaisiais buvo iš anksto susitarta dėl pokalbio – interviu, kadangi kai kurie tiriamieji yra labai užimti ir gyvena ne Šiaulių mieste apklausa vyko per interneto prieigas. Apklausoje dalyvavo 40 informantų: 20 paauglių priklausančių įvairioms subkultūrų grupėms ir 20 mokyklos bendruomenės narių iš Šiaulių miesto gimnazijų. Atlikdama tikslinę atranką susidūriau su dideliu informantų susidomėjimu ir noru dalyvauti tyrime, nei vienas iš mano pasirinktų tiriamųjų neatsisakė ir neparodė nusistatymo. Nustebino tai, jog didžioji dalis paauglių, dalyvavusių tyrime puikiai žino subkultūros sąvoka, yra gerai susipažinę su jos idėjomis, nuostatomis ir vertybėmis. Visi informantai turi tvirtai susiformavę savo nuomonę apie mokymosi įstaigas ir jų požiūrį. Tačiau apklausa vykdoma su mokyklos bendruomenės nariais nepateisino lūkesčių. Atsižvelgiant į tai, jog jiems tenka dirbti su tokiais paaugliais, kai kurie net nežino sąvokos „subkultūra“, kokios pagrindinės subkultūrų grupės populiariausios jų mokyklose ir Lietuvoje, neturi nuomonės dauguma pateiktų klausimų. Nustebino tai, kad paskutiniai įvykiai Lietuvoje nepaskatino daugiau ir išsamiau įvairių užsiėmimų metu kalbėti šia tema su mokiniais, bendradarbiauti su kitais mokyklos darbuotojais.

2.2 Tyrimo etika

Dalyvaudami informantai turi gerai žinoti, kad bus ginamos jų teisės, bus apsaugoti nuo galimų neigiamų padarinių, tai nuo tyrimo etikos plėtos supratimo neatsiejama. Žmonės tyrimuose turi dalyvauti tik savanoriškai. Tyrimui atilikti buvo pasirinktas pusiau struktūrizuotas pokalbis – interviu su paaugliais, su kuriais buvo susitarta iš anksto ir gavus informanto sutikimą, paaiškintas pokalbio – interviu tikslas, garantuotas jo išsakytų minčių slaptumas ir konfidencialumas (Kardelis, 2005). Šis metodas buvo pasirinktas dėl to, nes interviu – tai nuoširdus, atviras pokalbis, kurio metu visada gali paaiškinti vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę, taip apklausiant negresia pavojus neteisingai užpildyti anketą bei praleisti klausimus. Gaunama gilesnė informacija, galima patikslinti informaciją, tiriamojo galima paklausti, kodėl vienaip ar kitaip jis mano. Informantams pateikiami korektiški klausimai, su jais elgiamasi pagarbiai, nereikalaujant tos informacijos, apie kurią šnekėti nemalonu (Žydžiūnaitė, 2006).

Tyrimui, pusiau struktūrizuotam pokalbiui – interviu buvo iš anksto apgalvotos bendros gairės, numatyti pokalbio kontūrai. Taip pat buvo numatytos problemų ir klausimų, į kurios reikia gauti atsakymus, sritis. Kadangi pokalbio – interviu metu situacija pakito, klausimų seką taip pat keitėsi. Sudaryti atviro tipo klausimai, kurie leido lengviau suformuluoti klausimus, nereikalavo numatyti atsakymų. Kadangi nebuvo alternatyvių atsakymų, todėl mažesnė tikimybė, kad informantas pasirinktų atsakymą, kuris neatspindėjo jo tikros nuomonės apie klausimo objektą, taip pat gauti atsakymai praplėtė galutinę tyrimo ataskaitą (Tidikis, 2003).

Atliekant tyrimą buvo laikomasi tyrimo etikos principų: 1) gavus informantų sutikimą atlikti tyrimą, pabrėžiant jų asmeninę apsisprendimo teisę dalyvauti ar nedalyvauti tyrime. Taip pat informantai bet kuriuo metu galėjo nutraukti pokalbį – interviu, ar neatsakyti į jiems nemalonus klausimus; 2) tiriamieji buvo supažindinti, jog gauti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslams realizuoti; 3) informantams buvo garantuotas tyrimo rezultatų grįžtamumas, jiems pageidaujant. Kaip teigia K. Kardelis (2005) kokybiniame tyrime yra labai svarbus autonomiškumas, konfidencialumas, todėl pirmiausia supažindinusi tiriamuosius su tyrimo tema, tikslu ir gavusi žodinius, paauglių priklausančių įvairių subkultūrų grupėms, žodinius sutikimus, juos nuraminau ir užtikrinau, kad nebus atskleisti jų vardai, pavardės, kad jų atsakymų neanalizuos tėvai, draugai, auklėtojos, klasės mokytojai.

2.3 Kokybinio tyrimo su paaugliais duomenų analizė ir interpretacija

Mokinių demografinės charakteristikos pateiktos 3 lentelėje. Pusiaus struktūrizuotame pokalbyje – interviu dalyvavo 20 vėlyvojo amžiaus paauglių, priklausančių įvairioms subkultūrų grupėms. Tyrime dalyvavo 12 vaikinių ir 8 merginų. Apklaustųjų amžiaus vidurkis 16-17 metų.

3 lentelė

Mokinių demografinės charakteristikos (N=20)

Lytis	
Mergaitė	Berņiuukas
8	12
Amžiaus vidurkis	
16-17 m.	

Pusiaus struktūrizuoto pokalbio – interviu metu paaugliai nurodė, priklausantys skirtingoms subkultūroms, pasikartoję tik trys subkultūros: hip hop atstovai, hipseriai bei reperiai. Tiriamieji buvo tikslingai pasirinkti remiantis Lietuvos autorių: A. Liberienė (2009), R. Bedulskis (2007), R. Kalonas (2002), Ž. Viteikaitė (2003), D. Medzevičius (2008), R. Šatūnienė (2009,2012) G. Duoblys (2011) nuomonėmis apie labiausiai Lietuvoje paplitusias subkultūrų grupes, tačiau atlikus tyrimą ir atsižvelgiant į gautus tyrimo duomenis išskirti, kuri subkultūra populiariausia, - šiuo atveju netikslinga.

Į klausimą „**Kiek laiko priklausai subkultūros grupei**“ mokiniai dažniausiai atsakė, 4-5 metus (10 mokinių), tik vienas apklaustasis pažymėjo, jog jo patirtis dalyvaujant subkultūros gyvenime yra 1 metai. Atsakymų analizė rodo, jog jaunimo tarpe subkultūrų populiarumas ne mažėja, susidomėjimas ir noras priklausyti konkrečiai subkultūrai didėja.

Bendras paauglių subkultūros sąvokos supratimas (N=20)

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
SUBKULTŪRĄ APIBŪDINANTYS POŽYMIAI	Bendrumo jausmas	8	<p>„to paties norinčių grupė“</p> <p>„tas pačias idėjas skleidžianti grupė“</p> <p>„<...> vienija vienas požiūris į gyvenimą“</p> <p>„taip pat galvojančių grupė“</p> <p>„<...> vienija pasaulėžiūra“</p> <p>„bendras požiūris į gyvenimą“</p> <p>„panašus elgesys“</p> <p>„tam tikra pasaulėžiūra“</p> <p>„toks pat mąstymas“</p>
	Priklausymas grupei	7	<p>„Žmonių grupuotė“</p> <p>„žmonių grupė“</p> <p>„tam tikra grupuotė“</p> <p>„žmonių grupė<...>“</p> <p>„visuomenės grupė“</p> <p>„žmonių grupė“</p> <p>„grupė žmonių“</p>
	Stilių panašumas	7	<p>„vienija požiūris į aprangos stilių“</p> <p>„bendras aprangos stilius“</p> <p>„žmonės, kuriuos sieja tas pats stilius“</p> <p>„bendras apsirengimo stilius“</p> <p>„vienija gyvenimo stilius“</p> <p>„<...> tas pats muzikos stilius“</p> <p>„bendras gyvenimo stilius“</p>
	Išskirtinumas iš kitų	6	<p>„išskirtinumas iš bendros kultūros“</p> <p>„žmogaus noras išsiskirti nuo kitų“</p> <p>„skirtinga<...> grupė“</p> <p>„grupė, kuri išsiskiria iš visos visuomenės“</p> <p>„skiriasi tikėjimu“</p> <p>„skiriasi pomėgiais“</p> <p>„skleisti kitokių žinių apie save“</p>
	Bendra pasaulėžiūra	5	<p>„<...> bendras požiūris į muziką“</p> <p>„<...> bendras požiūris į laisvalaikį“</p> <p>„bendras požiūris“</p> <p>„savitas požiūris“</p> <p>„tas pats požiūris“</p>
	Bendri pomėgiai	4	<p>„<...> ir tie patys pomėgiai“</p> <p>„bendri pomėgiai“</p> <p>„vienodi pomėgiai“</p> <p>„<...> vienija pomėgiai“</p> <p>„bendras požiūris į pomėgius“</p>
	Gyvenimo būdo panašumas	3	<p>„gyvenimo būdas“</p> <p>„<...> ir panašus gyvenimo būdas“</p> <p>„toks pat gyvenimo būdas“</p>
	Bendra vertybių samprata	2	<p>„vienija bendros vertybės“</p> <p>„tokios pat vertybės“</p>
	Socialinis lygumas	2	<p>„ta pati socialinė padėtis“</p> <p>„<...> ta pati socialinė padėtis“</p>
		1	„žmonių judėjimas“
	Sudėtinė kultūros dalis	1	„subkultūros sudaro šių dienų kultūrą“

Tyrimo metu paaiškėjo, jog paaugliai skirtingai suvokia subkultūros sąvoką (žr. 4 lentelė). Buvo išskirtos šios kategorijos: „bendrums jausmas“, „priklausymas grupei“, „stilių panašumas“, „išskirtinumas iš kitų“, „bendra pasaulėžiūra“, „bendri pomėgiai“, „gyvenimo būdo panašumas“, „bendra vertybių samprata“, „socialinis lygumas“ bei „sudėtinė kultūros dalis“. Labiausiai subkultūros kontekstas akcentuojamas kaip „bendrums jausmas“, „priklausymas grupei“ ir „stilių panašumas“. Paaugliai pažymi, jog labiausiai jiems subkultūra suprantama, kaip priklausymas tam tikrai grupei su jai būdingu stiliumi: „taip pat galvojančių grupė“ ir „žmonės, kuriuos sieja tas pats stilius“. Kategorijos „išskirtinumas iš kitų“ turinys atskleidžia, jog paaugliui būdingas noras akcentuoti save, pabrėžti savo individualumą, o priklausymas vienai ar kitai subkultūrai yra puiki galimybė tai realizuoti. Kategorijos „sudėtinė kultūros dalis“ turinys parodo, jog jaunimas nėra nutolęs nuo bendrojo kultūros supratimo - subkultūra siejama su kultūra, kaip sudėtinė jos dalis. Taigi subkultūros sąvoką galima suprasti kaip kultūros kultūroje („subkultūros sudaro šių dienų kultūrą“) egzistavimą. Mažiau akcentuojamos kategorijos „socialinis lygumas“ ir „bendra vertybių samprata“. Šiuo atveju galima pabrėžti, jog paaugliams mažai svarbios panašios vertybės, tačiau ypač akcentuojamas kategorijos „Bendrums jausmas“ prasminis turinys „to paties norinčių grupė“ „tas pačias idėjas skleidžianti grupė“. Taip pat subkultūra suprantama, kaip tam tikras „žmonių judėjimas“, kuris leidžia jaunam žmogui atrasti save ir skleisti jam priimtinas idėjas.

5 lentelė

Subkultūrų populiarumas Lietuvoje mokinių atžvilgiu (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Subkultūrų populiarumas egzistuoja	11	„taip“ „beabejo“ „daugiau yra populiarios“ „taip“ „taip“ „populiarios“ „<...>populiarios tarp jaunimo“ „taip, labai“ „taip“ „Taip“ „taip“
Akcentuojamas konkrečios subkultūros populiarumas	5	„Skeiteriai, forsai“ „daug, kas šiuo metu laiko save hipseriais<...>“ „daug hakerių, reiverių“ „hip hop pakankamai populiarus“ „populiariausia yra fyfos“
Daugiakultūrinė visuomenė	2	„<...> visuomenė spalvinga“ „matome labai skirtingus žmones“

Subkultūrų populiarumo augimas	4	„Sparčiai populiarėja“ „paskutiniu metu vis labiau“ „<...> vis labiau populiarėja“ „populiarumas sparčiai auga“
Subkultūros nepopuliarios	2	„<...> kitos dar mažai žinomos“ „apskritai ne“
Subkultūrų egzistavimo ilgaamžiškumas	1	„<...> jos egzistuoja ir egzistuos“
Subkultūra - kaip asmens išraiškos priemonė	1	„<...> žmonės pradėjo labiau save išreikšti“

Subkultūrų populiarumą Lietuvoje atskleidžia kategorijų „Subkultūrų populiarumas egzistuoja“, „Subkultūrų populiarumo augimas“ prasminiai turiniai. Akivaizdu, jog šiandien subkultūrų populiarumas jaunimo tarpe didėja („populiarumas sparčiai auga“), o subkultūrų įvairovę galima išreikšti kaip „Daugiakultūrė visuomenė“, kurioje begalė subkultūrų (daug hakerių, reiverių“, „hip hop pakankamai populiar“). Subkultūros, kurios populiaros tarp jaunimo anksčiau ir dabar, nuolat keičiasi. Šiuo metu Lietuvoje populiariausios neformalios jaunimo grupės yra: „daug, kas šiuo metu laiko save hipseriais<...>“, „hip hop pakankamai populiar“, „populiariausia yra fyfos“ ir kt.). Taip pat akcentuojamas jaunimo subkultūrų ilgaamžiškumas („<...> jos egzistuoja ir egzistuos“), šios kategorijos prasminis turinys patvirtina, jog jaunimo norą priklausyti konkrečiai subkultūrai skaitina noras patirti naujus potyrius ir galimybė save realizuoti, atrasti tapatumo jausmą.

6 lentelė

Skirtingų subkultūrų požiūris į bendrojo ugdymo mokyklą (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiamas požiūris	17	Modų požiūris	3	„teigiamas, nes tai mokymo įstaiga“ „gaunama naujų žinių“
		Hip hop požiūris	2	„teigiamas“ „tik teigiamas“
		Neonacionalistų požiūris	3	„labai teigiamas“ „<...> tai yra reikalinga“ „naudinga teik šiandien, tiek ateities kartoms“
		DJ požiūris	4	„reikia mokytis“ „reikia<...> tobulėti“ „išsilavinimas reikalingas“ „<...> skatina toleranciją“
		Gotų požiūris	2	„geras“ „reikia mokytis“

		Reiverių požiūris	3	„geras“ „<...> daug draugų“ „kiekviena diena, kaip naujiena“
Neutralus požiūris	7	Banglų požiūris	1	„<...> neturi jokio įtakos mokyklai“
		Riedlentininkų požiūris	1	„nesame susikūrę jokio požiūrio<...>“
		Hipsterių požiūris	3	„jokio“ „<...> tai neaktualu“ „<...> plaukiam pasroviui“
		Fyfų požiūris	2	„dienos laiko praleidimas“ „susitikimas su draugais“
Neigiamas požiūris	12	Pankų požiūris	2	„vieta, kuri varžo, norimą laisvę“ „atsiranda žmonių, kurie apriboja“
		Fyfų (vaikiniai) požiūris	2	„mokykla nėra svarbiausias dalykas“ „išsilavinimo nereikia<...>“
		Forsų požiūris	3	„neigiamas požiūris“ „mokykla tam tikra taisyklė, kurią reikia laužyti<...>“ „per griežtos taisyklės“
		Reperių požiūris	4	„<...> maištaujantys“ „nenorime mokytis<...>“ „<...> mokslai neduoda ateities“ „ne pirma vieta gyvenime“
		Ekstremalų požiūris	1	„mokytis nereikia<...>“

Kategorijos „teigiamas požiūris“ turinys rodo, jog tarp subkultūrų dominuoja teigiamas požiūris į mokyklą, kaip į ugdymo instituciją „naudinga teik šiandien, tiek ateities kartoms“. Pabrėžiamas svarbus mokyklos vaidmuo žinių gavimui bei išsilavinimo siekiui: „<...> tai yra reikalinga“. Teigiamai bendrojo ugdymo mokyklas vertina modai, hip hop atstovai, neonacionalistai, DJ, gotai ir reiveriai. Tuo tarpu neigiamai mokyklą vertina reperiai, akcentuodami savo pasirinkimą mokytis ar nesimokyti, ir pabrėždami savo pragmatiškumą „<...> mokslai neduoda ateities“. Kategorijos „neigiamas požiūris“ prasminis turinys atskleidžia paauglių nenorą laikytis mokyklai būdingoms taisyklėms „neigiamas požiūris“ „mokykla tam tikra taisyklė, kurią reikia laužyti<...>“ bei pažymi, jog kai kurioms subkultūroms (pankai, fyfos, forsai, reperiai, ekstremalai) labai svarbus asmenybės laisvės pojūtis, nepriklausomybė nuo taisyklių, suvaržymų „vieta, kuri varžo, norimą laisvę“.

Mažiausiai išryškėjo kategorija „neutralus požiūris“, kurios turinio analizė parodė, jog tik nedaugelis subkultūrų atstovų neturi susiformavusio požiūrio į mokyklą „nesame susikūrę jokio požiūrio<...>“. Vadinasi, priklausymas vienai ar kitai subkultūrai, lemia tam tikrą paauglio požiūrį į mokyklą, neretai neigiamą.

Skirtingų subkultūrų mokymosi proceso vertinimas (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiamas vertinimas	18	Hip hop požiūris	5	„teigiamas“ „tik teigiamas“ „<...> yra dvi klasiokės, kurios gerai mokosi“ „teigiamas“ „didesnis dėmesys gatvės mokyklai“
		DJ požiūris	4	„daugiau teigiamas“ „<...> išsilavinimas reikalingas“ „mokslas šviesa“ „reikia mokytis dėl ateities“
		Neonacionalstų požiūris	1	„<...> užsiimu papildomu mokymusi“
		Hipsterių požiūris	1	„daugiau teigiamas“
		Modų požiūris	2	„daugiau teigiamas“ „duoda teorinių žinių<...>“
		Banglų požiūris	1	„reikia tobulinti jaunimą“
		Gotų požiūris	2	„bazinių žinių reikia“
		Reiverių požiūris	2	„ugdo <...> asmenybę“ „augina kaip asmenybę“
Neigiamas vertinimas	13	Ekstremalų požiūris	3	„neigiamas“ „mokykloje neįdomu“ „<...> nemoko dalykų, kurių reikia sportui“
		Reperių požiūris	3	„labiau neigiamas“ „ugdymo sistema pasenusi<...>“ „<...> tvarka per daug griežta“
		Forsų požiūris	3	„neigiamas požiūris“ „<...> kišama nenaudinga informacija“ „neigiamas, nes reikia būti viršesniu<...>“
		Fyfų požiūris	2	„daugiau mokslai nerūpi“ „<...> į mokslą daug pastangų nededa“
		Pankų požiūris	2	„Neigiamas“ „<...> bet kokia sistema yra blogai“
Neutralus vertinimas	1	Riedlentinių požiūris	1	„neutralus“

Kaip skirtingos subkultūros vertina mokymosi proceso svarbą atskleidžia kategorijų: „teigiamas vertinimas“, „neigiamas vertinimas“ ir „neutralus vertinimas“ turiniai. Kategorijos „teigiamas vertinimas“ prasminis turinys parodo, jog dalyvavimas subkultūroje teigiamai įtakoja paauglio mokymąsi bei jo požiūrį į mokslą. Šią kategoriją sukonkretina subkategorijos „Hip hop požiūris“, ir „DJ požiūris“ („<...> išsilavinimas reikalingas“, „mokslas šviesa“). Paaugliai supranta mokymosi būtinumą ir sieja jį su savo ateitimi.

Taip pat akcentuojamas ir neigiamas mokymosi proceso vertinimas, tai atskleidžia 6 subkultūros (reperiai, forsai, fyfos, pankai, ekstremalai). Mokymosi ne reikalingumas labiau išryškėjo toms subkultūroms, kurios daug dėmesio skiria išvaizdai ir atributikai, ar yra priskiriamos kaip destruktivos subkultūros. Kategorijos „neutralus vertinimas“ turinys nereikšmingas savo dažniu (1 teiginys).

8 lentelė

Subkultūrų įtaka santykiams su klasės auklėtoja (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiama įtaka	11	Pastabos dėl ateities	1	„auklėtoja nerimauja dėl mano ateities“
		Tarpusavio ryšių palaikymas	5	„turiu, ką papasakoti iš subkultūrinių renginių<...>“ „<...>sutardavom“ „gerai“ „labai gerai“ „gan gerai“
		Komandinis darbas	3	„<...> kuriam bendrus projektus<...“ „<...>mes bendradarbiaujam“ „ji pasitiki manimi<...>“
		Auklėtojų empatiškumas	2	„mus palaiko<...>“ „mus <...>supranta“
Neigiama įtaka	11	Neigiama asmens kritika	3	„<...>mano, kad esu išsiblaškęs“ „<...>mano, kad per daug laisvai į viską žiūriu“ „kartais pasitaiko neigiamo požiūrio<...>“
		Agresyvaus elgesio raiška	1	„priprantu būti aršus<...>“
		Aprangos stilių netoleravimas	3	„daugiau peikia mano apsirengimo stilių“ „<...> jos nuomone, yra netvarkingas“ „jei ji galėtų,mes vaikščiotume su tarybinėm aprangom“
		Lyties diskriminacija (arba stereotipų laikymasis)	1	„nemoteriškas“
		Nuomonių susikirtimas	1	„nuomonės su auklėtoja ne visada sutampa<...>“
		Draugiškų santykių nebuvimas	2	„<...> niekada nesutarėm“ „blogai“

Neutrali įtaka	11	Nepakitę santykiai su auklėtoja	9	„niekaip“ „<...>visiškai neįtakoja“ „niekas nepasikeitė<...>“ „Neturi tam įtakos“ „visiškai neįtakoja“ „neturėjo jokios įtakos“ „neįtakoja“ „niekaip“ „niekaip“
		Formalus bendravimas	2	„normaliai“ „<...> daug nekalbam“ „normaliai“

Ugdant vaiką neabejotinai labai svarbus klasės auklėtojo vaidmuo. Tai toks žmogus, kuriam pavesta ugdyti klasės bendruomenę, todėl būtina turėti teigiamą nuostatą į ugdymą ir į patį vaiką, norint pasiekti sėkmingų rezultatų. 8 lentelėje pateikti informantų atsakymai, kurie parodo, jog santykiuose su klasės auklėtoja vyrauja tiek teigiamas vertinimas, tiek neigiamas paauglio vertinimas.

Kategorijos „Teigiama įtaka“ turinys atskleidžia teigiamų santykių su vaiku prasminius vienetus, kurių reikia, norint gero tarpusavio bendravimo. Tai: „tarpusavio ryšių palaikymas“, „komandinis darbas“. Mokytojas ar klasės vadovas turėtų padėti mokiniams pažinti save (ir per subkultūras), įgyti bendravimo įgūdžių, plėtoti savo kūrybiškumą, priimti ir įtvirtinti. Tai esminis gero mokytojo požymis. Informantai pažymi, jog klasės auklėtojai rūpi jų ateitis „auklėtoja nerimauja dėl mano ateities“, taip pat akcentuojama viena svarbiausių mokytojo savybių – empatiškumas „mus <...>supranta“.

Tuo tarpu kategorija „neutrali įtaka“ parodo, jog santykiai su auklėtoju nėra pakitę, pabrėžiamas tolerantiškumas jų pasirinkimui priklausyti subkultūrai „<...>visiškai neįtakoja“, „niekas nepasikeitė<...>“. Kategoriją „neigiama įtaka“ sukonkretina subkategorijos „Neigiama asmens kritika“, „Aprangos stilių netoleravimas“ prasminiai turiniai, kurie akcentuoja, jog neigiamus santykius su auklėtoju neretai lemia paauglių išsiskyrimas iš aplinkos, jų aprangos detalių nepriimtumas „daugiau peikia mano apsirengimo stilių“.

Mokyklos vadovo tolerancija subkultūrų atžvilgiu (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Tolerancija, orientuota į individą	10	<i>„dažnai sulaukiu teigiamos nuomonės dėl apsirengimo stiliaus“</i> <i>„<...>sulaukdavau šiek tiek daugiau dėmesio<...>“</i> <i>„jis turi toleruoti visokias subkultūras“</i> <i>„ji yra be galo tolerantiška“</i> <i>„mano mokykloje taip“</i> <i>„toleruoja“</i> <i>„manau, kad toleruoja“</i> <i>„toleruoja“ „<...>supratingas“</i> <i>„toleruoja“</i> <i>„taip, toleruoja“</i>
Tolerancija, orientuota į aplinką	6	<i>„<...>svarbiausia pažangumas“</i> <i>„<...>jiems svarbiausia yra tvarka<...>“</i> <i>„ramybė“</i> <i>„svarbiausia jam mokymosi rezultatai“</i> <i>„<...>ypatingo dėmesio nesulaukiu“</i> <i>„nekreipia dėmesio į asmenybę“</i>
Bandymas toleruoti subkultūras	6	<i>„<...>stengiasi toleruoti“</i> <i>„neužkliūnu“</i> <i>„toleruoja, kitaip neišeina“</i> <i>„nesikabinėja“</i> <i>„jeigu nekeli problemų, jie tada toleruoja“</i> <i>„stengiasi<...> pažinti paauglių subkultūras“</i>
Perdėtas dėmesys subkultūroms	3	<i>„<...> esi išskirtinis“</i> <i>„<...> esam stebimi<...>“</i> <i>„<...>kartais prisikabina, kad per daug išsišoku“</i>
Subkultūrų netoleravimas	4	<i>„netoleruoja“</i> <i>„siekia, kad neišsiskirtų iš minios“</i> <i>„manau, kad netoleruoja<...>“</i> <i>„susilaukiu piktų komentarų“</i>

Mokyklos vadovo vaidmuo ir jo tolerancijos raiška subkultūroms kategorizuojama „Tolerancija, orientuota į individą“, „Tolerancija, orientuota į aplinką“, „Bandymas toleruoti subkultūras“, „Perdėtas dėmesys subkultūroms“ bei „Subkultūrų netoleravimas“. Kategorijų prasminių turinių kontekstas rodo, jog mokyklos vadovui būdingas nevienareikšmiškumas subkultūrų vertinime. Labiausiai pabrėžiama tolerancija, orientuota į individą, paauglys priimamas toks, koks yra, gerbiant jo asmenybę „toleruoja“, „dažnai sulaukiu teigiamos nuomonės dėl apsirengimo stiliaus“. Taip pat svarbus ir paauglio mokymosi pažangumas, taisyklių laikymasis „<...>svarbiausia pažangumas“ „<...>jiems svarbiausia yra tvarka<...>“ „ramybė“. Mažiausiai akcentuojamas kategorija „perdėtas dėmesys subkultūroms“ (3 teiginiai), tačiau jos kontekstas atskleidžia mokinių išskirtinumą, didesnio dėmesio gavimą „<...> esi išskirtinis“, „<...> esam

stebimi<...>“. Tai galima susieti su mokyklos vidinių taisyklių palaikymu ar baime, jog subkultūroms priklausantis jaunimas gali sukelti problemų mokykloje sau ir aplinkiniams.

10 lentelė

Mokyklos darbuotojų požiūrio į paauglių priklausymą subkultūroms vertinimas (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiamas vertinimas	11	„gerai“ „daugiau teigiamai“ „<...>šiaip teigiamas“ „teigiamas“ „vertina gerai“ „teigiamai“ „daugiau teigiamai<...>“ „tik teigiamai“ „teigiamai“ „teigiamai“ „<...> klausė, ar sūnų galiu pamokyti“
Neigiamas vertinimas	5	„neigiamai<...>“ „neigiamai“ „išvadino narkomane<..>“ „neigiamai“ „neigiamai“
Nuomonės neturėjimas dėl vertinimo	5	„nežinau“ „<...> nelabai man įdomu“ „<...> nelabai žinau“ „nežinau“ „nežinau“
Darbuotojų nežinojimas apie subkultūras	3	„jie manęs nevertina<...>“ „niekaip“ „jie nežino, kad aš priklausau<...>“

10 lentelėje pateikti atsakymai į klausimą „Kaip manai, kaip tave vertina kiti mokyklos darbuotojai?“. Atsakymai kategorizuojami į „Teigiamas vertinimas“, „Neigiamas vertinimas“, „Nuomonės neturėjimas dėl vertinimo ir „Darbuotojų nežinojimas apie subkultūras“. Labiausiai išryškėjo kategorijos „teigiamas vertinimas“ prasminis turinys. Paaugliai mano, jog kiti mokyklos darbuotojai teigiamai vertina jų priklausymą subkultūrai „*vertina gerai*“. Vienodai pasiskirstė „*neigiamas vertinimas*“ ir „*nuomonės neturėjimas*“ kategorijų turinių kontekstų dažnis. Jaunimas dažnai elgiasi egocentriškai, ir negalvoja apie kitų nuomonę, jų atžvilgiu „<...> *nelabai man įdomu*“. Taip pat pažymima, jog egzistuoja ir nežinojimas apie subkultūras mokyklos darbuotojų tarpe (3 teiginiai).

Veiksniai, lemiantys mokyklos bendruomenės požiūrį į subkultūras (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiama požiūrį lemiantys veiksniai	7	Mokinio savęs realizavimo galimybė	3	„leidžia mums save realizuoti per renginius“ „<...> žmogus gali save išreikšti kaip nori“ „nes mums neuždraudžia savęs realiuoti“
		Tolerancija	2	„<...> mokytojai mus toleruoja“ „<...> nesukeliam papildomų rūpesčių“
		Mokinio kaip individo suvokimas	2	„visi yra individualūs“ „leidžia mums būti individualybėmis“
Neigiama požiūrį lemiantys veiksniai	17	Išankstinės neigiamos nuostatos	5	„klaidina<...> nežinojimas“ „<...> jei visuomenėje yra sudarytas neigiamas požiūris, mokykla labiau neigiamai reaguoja“ „nes ši subkultūra neturi daug teigiamų pusių“ „<...> jiems tai nepriimtina“
		Neigiamų savybių priskyrimas		„visi mano, kad mes blogi“
		Stereotipai apie subkultūras	2	„<...> apie žmones galvoja pagal susikurtus stereotipus“ „klaidina stereotipai <...>“
		Destruktyvaus elgesio pasireiškimai	7	„<...> nes elgiasi negražiai“ „nes keikiasi“ „nekultūringai bendraujam“ „<...> yra tokių, kurios kelia daug problemų“ „<...> dažnai tarp subkultūrų kyla konfliktai“ „<...> dėl neigiamo elgesio“ „neigiamos bendravimo kultūros“
		Priklausomybių egzistavimas	2	„nes<...> rūko,“ „<...> nes geria“
		Prasti mokymosi rezultatai	1	„neigiamai vertina, kai <...> įtakoja mokymąsi“
Skirtingą požiūrį lemiantys veiksniai	5	Asmeninis vertinimas	2	„visi reaguoja savotiškai“ „reaguoja visi kitaip“
		Subkultūrų nevienareikšmiškumas	2	„priklauso nuo subkultūros“ „priklauso nuo subkultūros idėjos“
		Vadovavimasis liberalumo principu	1	„priklauso, kiek liberalios pažiūros“

Paaugliai išskiria dvi bendruomenės reakcijas į jų priklausymą subkultūroms: teigiama ir neigiama (žr. 11 lentelę). Paauglys siekiančiam identifikuoti savo vaidmenį suaugusiųjų visuomenėje, linkęs eksperimentuoti naujomis idėjomis siekia pažinti skirtingus gyvenimo

aspektus. Todėl labai svarbu, jog bendruomenėje, kurioje jis mokosi būtų teisingas supratas ir teigiamai priimtas. Kategorijos „teigiamą požiūrį lemiantys veiksniai“ prasminis turinis subkategorizuojamas per „*mokinio savęs realizavimo galimybė*“, „*Tolerancija*“ bei „*mokinio kaip individo suvokimas*“ subkategorijas. Šių subkategorijų kontekstas rodo, jog mokyklos bendruomenė teigiamai vertina paauglius, kurie priklauso subkultūroms, nes supranta jų individualumą, pabrėžia mokinio savęs realizavimo galimybę bei yra tolerantiški jaunimo atžvilgiu: „*nes mums neuždraudžia savęs realizuoti*“, „*<...>mokytojai mus toleruoja*“, „*leidžia mums būti individualybėmis*“.

Neigiamą požiūrį į paauglio priklausymą subkultūroms lemia šie veiksniai, kurie subkategorizuoti į „Išankstinės neigiamos nuostatos“, Destruktyvaus elgesio pasireiškimai, „stereotipai apie subkultūras“. Labiausiai išryškėjo subkategorijos „*destruktyvaus elgesio pasireiškimai*“ prasminis turinys. Jis rodo, jog mokyklos bendruomenės neigiamam vertinimui susiformuoti įtakoja paauglio netinkamas elgesys, kuris sutapatinamas su priklausymu subkultūrai: „*<...> dėl neigiamo elgesio*“. Taip pat išskirtas ir stereotipų egzistavimas, kuris nulemia neigiamą paauglio vertinimą „*<...> apie žmones galvoja pagal susikurtus stereotipus*“. Kategorijos „skirtingą požiūrį lemiantys veiksniai“ turinio analizė atskleidžia, jog vienas pagrindinių nuomonės formavimo veiksnių gali būti „*asmeninis vertinimas*“ ar „*subkultūrų nevienareikšmiškumas*“. Vertinimas priklauso nuo subkultūros identifikavimo per asmeninę vertinimo prizmę „*visi reaguoja savotiškai*“.

12 lentelė

Mokyklos dalyvavimas informacijos skleidime apie subkultūras (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Pokalbiai, renginiai, diskusijos	21	Mokyklos nedalyvavimas	16	„ <i>tiesioginių kalbų<...> neteko girdėti</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>nevyko</i> “ „ <i>patys planuojam kažką organizuoti</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>nevyksta</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>nevyko</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>Viešų – ne</i> “ „ <i>ne</i> “ „ <i>nebuvo girdėti</i> “ „ <i>ne, niekada</i> “

		Mokyklos aktyvus dalyvavimas	5	„per etiką kalbėjome“ „taip, buvo temos apie subkultūras“ „šia tema vyksta diskusijos“ „Taip, vyksta“ „<...>dažniausiai per etikos pamokas“
--	--	------------------------------	---	---

Mokyklos dalyvavimas supažindinant jaunimą su vyraujančiomis šių dienų subkultūromis apibūdinamas per pokalbius, diskusijas bei renginius, vykstančius mokyklose. Išskirtos dvi kategorijos „mokyklos nedalyvavimas“ ir „mokyklos aktyvus dalyvavimas“. Ypač akcentuojamas kategorijos „mokyklos nedalyvavimas“ prasminis turinys, kuris parodo, jog šių dienų mokykla vis dar mažai įsitraukusi į informacijos sklaidimą apie subkultūras „nebuvo girdėti“, „ne, niekada“ . Jaunimas atranda kitų šaltinių, kurie juos skirtingai paveikia, galbūt net įtraukia į destruktivias subkultūras. Mokyklos vaidmuo turėtų būti švietėjiškas subkultūrų atžvilgiu.

Tuo tarpu kategorijos „Mokyklos aktyvus dalyvavimas“ prasminis turinys rodo, jog vis dėlto mokyklose yra vykę pokalbių, susijusių su subkultūrų tematika, akcentuojamas etikos pamokos ugdomasis turinys, tačiau nepakankamai: „<...>dažniausiai per etikos pamokas“. Mokykla yra viena iš antrinės socializacijos veiksnių, turinti didelę reikšmę vaiko asmenybės formavimuisi bei visam socializacijos procesui. Svarbu, jog mokyklos dalyvavimas suteikiant informacijos apie subkultūras, būtų pozityvūs įtraukiant pačius vaikus (pristatymai, diskusijos).

2.4 Kokybinio tyrimo su mokyklos bendruomenės nariais duomenų analizė ir interpretacija

13 lentelėje pateikiami demografiniai tiriamųjų duomenys. Pusiau struktūrizuotame pokalbyje – interviu dalyvavo 20 mokyklos bendruomenės narių, 17 moterų ir 3 vyrai. Didžioji dalis (11) apklaustųjų sudaro dalyko mokytojų, iš jų dar papildomai dirba klasės auklėtojai. Tyrime dalyvavo 4 specialieji pedagogai: 2 socialinės pedagogės, 2 neformaliojo ugdymo mokytoja, karjeros koordinatorė. Tarp apklaustųjų (5) buvo ir tiesiogiai nesusiję su paauglių ugdymo procesu, mokyklos darbuotojų: administracijos darbuotoja, bibliotekos darbuotoja, valgyklos darbuotoja, mokyklos budėtoja, techninė darbuotoja (valytoja).

Informantų demografiniai duomenys (N=20)

Lytis			
Moteris		Vyras	
17		3	
Pareigos mokykloje			
Klasės auklėtojas	Dalyko mokytojas	Specialieji pedagogai	Aptarnaujantis personalas
2	11	4	5

Bendras mokyklos bendruomenės subkultūros sąvokos supratimas (N=20)

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Subkultūrai būdingi bruožai	Bendri interesai	5	„išskirtinumas“ „socialinė grupės kultūra, elgesio bei įvaizdžio derinys“ „<...> būdingi tam tikri pomėgiai“ „jiems būdingomis, vertybėmis ir pan.“ „<...> bendrus laisvalaikio leidimo būdus“ .
	Bendros elgesio nuostatos	5	„<...> žmonių grupė, turinti savo elgesio normas, „<...> būdingas tam tikras elgesys“ „ <...> bendros nuostatos“ „būdingas tam tikros nuostatos, elgesys, „<...> besivadovaujanti tik jiems suprantamais elgesio standartais
	Pomėgių panašumas	2	„vienija panašūs pomėgiai“ „vienija požiūris, pomėgiai ir t.t.“
	Priklausymas išskirtinei grupei	4	„Tai kultūra, kuri būdinga tam tikrai žmonių grupei, ratui“ „kultūra, kuri būdinga tam tikrai išsiskiriančiai grupei“ „kultūros variantas, būdingas tam tikrai žmonių grupei“ „<...> būdinga tam tikrai, iš bendrosios kultūros išsiskiriančiai žmonių grupei“.
	Išorinis išskirtinumas	2	„<...> išsiskiria savo apranga, išvaizda iš kitų“ „ <...> grupė žmonių, kuri išsiskiria iš mūsų bendruomenės“
	Saviraiška	2	„tai jaunimo saviraiškos forma“ „Terpė, kur galima save atskleisti, rasti bendraminčių“.
	Gyvenimo būdo panašumas	1	„<...> išskirtinės bendruomenės, kurios narius vienija kažkoks bendrumas“
	Bendra pasaulėžiūra	3	„<...> subkultūros yra susijusios su etniniais, religiniais ir klasių skirtumais“ „ tam tikra grupė žmonių, kurią vienija

		<i>bendra pasaulėžiūra</i> <i>„vienija bendra filosofija“</i>
	Priklausymas kultūrai	1 <i>„kultūra mūsų bendroje kultūroje“</i>

Apibūdinsime mokyklos bendruomenės bendrą subkultūros sąvokos supratimą kategorijomis (žr. 14 lentelę). Bendruomenės nariai subkultūros kontekstą supranta kaip: *„Bendri interesai“*, *„Bendros elgesio nuostatos“*, *„Pomėgių panašumas“*, *„Priklausymas išskirtinei grupei“*, *„Išorinis išskirtinumas“*, *„Saviraiška“*, *„Gyvenimo būdo panašumas“*, *„Priklausymas kultūrai“*, *„Bendra pasaulėžiūra“*. Turinys labiausiai akcentuojamas *„Bendri interesai“* (5) bei *„Bendros elgesio nuostatos“*, taip pat pabrėžiamas subkultūros supratimas, kaip atskiros grupės - *„Priklausymas išskirtinei grupei“* (4). Bendruomenės nariai pažymi, jog labiausiai jiems subkultūra suprantama, kaip priklausymas tam tikrai grupei su jai būdingais interesais bei stiliumi: *„<..> būdingas tam tikras elgesys, nuostatos, išskirtinumas“*, *„socialinė grupės kultūra, elgesio bei įvaizdžio derinys“*.

Kategorijos *„Priklausymas išskirtinei grupei“* visuomenei (žr. 14 lentelę) turinys atskleidžia, jog jaunimo polinkis burtis į nedideles grupes, ilgesniam ar trumpesniam laikui yra kaip atsvara oficialiai, dominuojančiai kultūrai: *„kultūra, kuri būdinga tam tikrai išsiskiriančiai grupei“*, *„kultūros variantas, būdingas tam tikrai žmonių grupei“*.

15 lentelė

Subkultūrų populiarumas bendrojo ugdymo mokykloje (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Gotai	6	<i>„yra keli gotai“</i> <i>„<..> vienas kitas gotas“</i> <i>„populiarūs gotai“</i> <i>„gotai“</i> <i>„pasitaiko gotų“</i> <i>„gal keletas gotų ar pankų“</i>
Emo	2	<i>„labiausiai mūsų mokykloje dominuoja vaikų kalba vadinamas emo stilius“</i> <i>„emo“</i>
Metalistai	4	<i>„yra prijaučiančių tam tikram jaunimo neformaliai judėjimui – metalistams“</i> <i>„neformalus judėjimas – metalistai“</i> <i>„keleta metalistų“</i>
Hipsteriai	1	<i>„daugiausia yra vadinamųjų hipsterių“</i>
Banglai	1	<i>„pasitaiko banglų“</i>
Forsai, fyfos	3	<i>„galėčiau išskirti forsus, fyfas“</i> <i>„daugiausia forsai, fyfos“</i> <i>„vadinami forsai“</i>

15 lentelėje pateikti duomenys, apie subkultūrų populiarumą bendrojo ugdymo mokykloje. 5 informantai sutiko su nuomone, kad subkultūros jų mokyklose yra populiarios, likę 15 teigė, jog subkultūros nėra ypatingai populiarios, tik pavieniai nariai. Informantai pagrindinėmis išskyrė, jog „Gotai“ (6), „Metalistai“ (4), „Forsai, fyfos“ (3) yra populiariausios ir labiausiai dominuojančios subkultūros mokykloje.

Informantų buvo klausama apie bendrą subkultūrų populiarumą Lietuvoje. 17 informantų teigė, jog subkultūros yra populiarios ir pagrindinėmis išskyrė – gotus, pankus, banglus, forsus, skinus, skeiterius, hipsterius ir hip hop`o atstovus. 2 informantai laikosi nuomonės, kad Lietuvoje subkultūros nėra populiarios, nes jų nuomone, mokyklose, gatvėse, klubuose nedaug savo elgsena, idėjomis, apranga išsiskiriančių žmonių.

16 lentelė

Priežastys, skatinančios paauglių įsitraukimą į subkultūros grupes (N=20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Draugų įtaka	5	„<...> dažniausias draugų įtaka“ „draugų įtaka, jų dėmesio stoka“ „<...> klasės mokiniai, draugai gali įtakoti jų pasirinkimą“ „draugai“
Visuomenės informavimo priemonės	2	„televizija“ „žiniasklaida“
Bendri pomėgiai	1	„bendri pomėgiai“
Noras išreikšti save	7	„skatina savęs ieškojimas, noras protestuoti, laužyti standartus“ „noras išsiskirti, smalsumas“ „noras išsiskirti, pabrėžti savo asmenybę“ „noras demonstruoti išskirtinumą. Atkreipti bet kokiu būdu į save dėmesį“ „savęs pažinimas, noras išsiskirti, priklausyti kokiai nors grupei“ „atkreipti dėmesį į save“ „savęs realizavimas“
Noras patikti kitiems	1	„noras pritapti prie draugų, domėjimasis tam tikra sritimi“

Apibūdinsime paauglių dalyvavimo subkultūrose priežastis kategorijomis „Draugų įtaka“, „Visuomenės informavimo priemonės“, „Bendri pomėgiai“, „Noras išreikšti save“, „Noras patikti kitiems“. Turinys labiau akcentuojamas kategorijose „Noras išreikšti save“ ir „Draugų įtaka“. Mokyklos bendruomenės narių atsakymus galima skirstyti į vidinis ir išorines (aplinkos įtaka). Labiausiai akcentuojamas noras išreikšti save, kas labai būdinga paauglystės laikotarpyje: „skatina savęs ieškojimas, noras protestuoti, laužyti standartus“, „noras demonstruoti išskirtinumą. Atkreipti

bet kokiū būdu į save dėmesį“, „savęs realizavimas“. Kategorija „Draugų įtaka“ turinys rodo, jog paaugliams ieškant pripažinimo ir savęs supratimo – didelę įtaką daro draugai: „<...> dažniausias draugų įtaka“, „<...> klasės mokiniai, draugai gali įtakoti jų pasirinkimą“.

17 lentelė

Bendruomenės narių požiūris į paauglius priklausančius subkultūrai (N = 20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiamas požiūris	8	<p>„mano abu vaikai yra gotai, tai aš labai paprastai reaguju. Ir man patinka“</p> <p>„Man įdomūs visi kitokie“</p> <p>„taip, priimtina“</p> <p>„toleruoju“</p> <p>„teigiamai, jie būna pilni idėjų“</p> <p>„priimtina“</p> <p>„mūsų mokyklos ir mano požiūris yra labai tolerantiškas“</p> <p>„priimtina, tol kol nėra peržengiamos ribos“</p>
Neigiamas požiūris	3	<p>„sunku toleruoti. Svarbiausia, jog neperžengtų ribų“</p> <p>„priklausomai kokiai subkultūrai prijaučia. Ne visos man priimtinos“</p> <p>„jie man nėra priimtini“</p>
Neutralus požiūris	9	<p>„jeigu sportuoja ir nesimuliuoja, aš nieko prieš“</p> <p>„tai yra kiekvieno vaiko skirtingas požiūris ir manęs tai neturėtų paliesti. Man svarbiausia yra vaikų žinios“</p> <p>„kaip į paauglius, kurie dar nerado tam tikros interesų sferos“</p> <p>„mano susidūrimai su jais labai reti“</p> <p>„man jie netrukdo gyventi“</p> <p>„tai tam tikra amžiaus periodo „liga“ <...> į tai žiūriu į jų saviraišką“</p> <p>„tegul ieško savęs“</p> <p>„neturiu išankstinės nuomonės“</p> <p>„normaliai“</p>

Pateikti duomenys rodo, kad vis didžioji dalis mokyklos bendruomenės narių neutraliai vertina paauglių pasirinkimą tapti kažkokios subkultūros grupės nariu „tai yra kiekvieno vaiko skirtingas požiūris ir manęs tai neturėtų paliesti. Man svarbiausia yra vaikų žinios“. 8 informantų reakcija buvo teigiama „Man įdomūs visi kitokie“, „teigiamai, jie būna pilni idėjų“, „mūsų mokyklos ir mano požiūris yra labai tolerantiškas“. Šiuo pereinamuoju laikotarpiu ypač aktuali tapatumo paieška. Paauglys siekiančiam identifikuoti savo vaidmenį suaugusiųjų visuomenėje, linkęs eksperimentuoti naujomis idėjomis siekia pažinti skirtingus gyvenimo aspektus. Ne visų paauglių vertybių sistema būna unikali.

Paauglių elgsenos išskirtinumas formaliajame ir neformaliajame ugdyme (N = 20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Dažni elgsenos išskirtinimai	6	<i>„taip, pasireiškia“</i> <i>„taip, šie vaikai atneša daug naujumo“</i> <i>„jie yra daug mandagesni ir jų elgsenos manieros labai mandagios“</i> <i>„manau, taip“</i> <i>„taip“</i> <i>„tikrai taip“</i>
Reti elgsenos išskirtinimai	8	<i>„kai kada, bet labai retai“</i> <i>„kiek esu pastebėjusi tai tik aprangos stilius“</i> <i>„ryškiausi išskirtiniai bruožai – išoriniai“</i> <i>„kartais“</i> <i>„kartais“</i> <i>„galbūt“</i> <i>„būna, kad ir pasireiškia“</i> <i>„kartais, man „paburia“ apie savo tikėjimus“</i>
Niekada nepasirodantys elgsenos išskirtinimai	6	<i>„mano pamokų metu – ne“</i> <i>„niekada“</i> <i>„manau, kad ne“</i> <i>„ne“</i> <i>„ne“</i> <i>„neturiu auklėtinių“</i>

18 lentelėje pateikti informantų atsakymai, kurie parodo, kad paauglių pasirinkusių įvairias subkultūros grupes elgsenos retai išskiria iš bendrų ir pripažintų elgsenos normų: *„kai kada, bet labai retai“*, *„kartais, man „paburia“ apie savo tikėjimus“*.

Į klausimą **„Ar pasirinkta subkultūra daro įtaką mokymosi rezultatams“** 8 informantai teigė, kad daro neigiama įtaka: *„tam tikros subkultūros iškraipo jaunimo požiūrį į mokslus“*, *„atima daug laiko, kuris galėtų būti skiriamas mokslams“*, *„menkas susikaupimas, drausmė, pagarba vienas kitam, mokytojams“*. Tačiau 8 informantai laikosi nuomonės, jog subkultūros pasirinkimas nedaro jokios įtakos mokymosi rezultatams: *„čia priklauso nuo pačio vaiko, nenori mokytis – nesimokys“*, *„mokymosi rezultatai priklauso nuo charakterio ir protinių gebėjimų“*, kai kurie mokyklos bendruomenės nariai neturi nuomonės susijusios su šiuo klausimu, tai rodo mažą susidomėjimą paauglių saviraiškos veiksniams. Tik 4 informantai išskyrė, kad mokymosi rezultatams vis dėl to subkultūra daro nemenką įtaką: *„vieniems tai padeda mokytis, gilintis į mėgstamas sritis“*.

Mokyklos bendruomenės narių santykiai su paaugliu (N = 20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Ypatingas dėmesys	6	„į gotų ar panašių subkultūrų mokinius atkreipiamas didesnis dėmesys“ „Parodau, nes man įdomu, kaip jie gyvena, kokia jų pasaulėžiūra, mąstymas“ „įtakoja, dažnai perspėju forsus nespjaudyti saulėgrąžų“ „tokie paaugliai savo išvaizda pritraukia ypatingą dėmesį“ „įtakoja, jie savaip mato problemas“ „turi būti jų neperžengiamos ribos“
Santykiai pagrįsti lygiavertiškumu	2	„visi mokiniai yra vienodi“ „kiekvienam moksleiviui skiriu vienodą dėmesį“
Neutralūs santykiai	7	„ne“ „ne“ „santykius su paaugliu kuria jo asmenybė, ne subkultūra“ „neįtakoja“ „ne, nerodau jokio ypatingo dėmesio“ „niekada to nepastebėjau“ „jeigu jie nepiktybiniai ir neagresyvūs tai jokio dėmesio nesulaukia“
Santykiai paremti pagarba suaugusiajam	1	„priklauso nuo paauglio bendravimo kultūros, pagarbos suaugusiam“
Neturėjimas tiesioginio ryšio su paaugliu	2	„man mažai tenka dirbti su tokiais mokiniais“ „man neteko dirbti su tokiais mokiniais“
Neigiamas požiūris	1	„ne, bet <..> įdomiau bendrauti su vaiku kurio pažiūros sutampa su manosiomis“

Mokyklos bendruomenės narių santykius su paaugliais atskleidžia kategorijų turiniai. Labiau akcentuojamas turinys kategorijoje „*Neutralūs santykiai*“, 7 informantai teigė, jog mokyklos bendruomenės narių santykiai su paaugliais yra neutralūs ir neišsiskiriantys: „visi mokiniai yra vienodi“, „ne, nerodau jokio ypatingo dėmesio“, „jeigu jie nepiktybiniai ir neagresyvūs tai jokio dėmesio nesulaukia“. Taip pat pažymima, jog gerų santykių formavimas priklauso ir nuo pačio paauglio bei jo pagarbos rodymo suaugusiajam: „santykius su paaugliu kuria jo asmenybė, ne subkultūra“. Kategorijos „ypatingas dėmesys“ prasminis turinys rodo, jog dažnai paaugliai priklausantys subkultūrai sulaukia dėmesio, tačiau dėmesys nebūtinai yra teigiamas, neretai tokie paaugliai mokykloje yra tiesiog stebimi ir siekiama išvengti, nesusidurti su papildomomis problemomis.

Informantų buvo klausama „**Kokie santykiai su klasės draugais**“. Net 14 dalyvavusių pokalbyje – interviu akcentavo, kad klasės draugai juos ignoroja ir atstumia: „paaugliai dažnai kitokius ignoroja, pašiepia, netgi terorizuoja“, „šalinasi tokių paauglių, nepasitiki“. Tik du

informantai laikėsi nuomonės, jog paauglius priklausančius subkultūros grupėms klasės draugai priima ir teigiamai vertina, 4 informantai – neturėjo šiuo klausimu nuomonės.

20 lentelė

Mokyklos draugų santykiai su paaugliais priklausančiais subkultūrų grupėms (N = 20)

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Draugiški santykiai	2	„vieni priima“ „vieni kuo puikiausiai pritampa <..>“
Ignoravimas	1	„juos ignoruoja“
Neigiamas vertinimas	3	„neigiamai, <..> kurie labiau išsiskiria, jie tiesiog ignoruoja“ „jei tai forsai, gotai ar emo atstovai, tai neigiamai“ „Vertina neigiamai, dalis nebendrauja visai“
Savanoriškas atsiskyrimas	4	„kiti – savo noru atsiskiria“ „jie patys atsiskiria, <...>“ „visko pasitaiko, bet daugiausia lemia paauglio charakterio savybės“ „jie yra atsiskyre ir nėra linkę bendrauti su kitais“
Gerai tarpusavio santykiai su tos pačios subkultūros atstovais	8	„daugiau su savo rato, bet nėra atstumti“ „bendrauja daugiau su savo rato, tačiau neignoruoja“ „daugiau su savo rato“ „su savo rato draugais, bet ignoruojami tikrai ne visi“ „daugiausia bendrauja tarpusavyje“ „turi savo draugus<...>“ „jie bendrautų savo rate“ „yra netolerantiški, todėl <..> bendrauja tik tarpusavyje“

Mokyklos draugų santykiai su paaugliais priklausančiais subkultūrų grupėms išskiriamos kategorijomis „Priima“, „Ignoruoja ir atstumia“, „Priklauso nuo pačio subkultūristo“ ir „Bendrauja tik su savo rato draugais“. Turinys labiausiai atsikleidžia kategorijoje „Gerai tarpusavio santykiai su tos pačios subkultūros atstovais“: „daugiausia bendrauja tarpusavyje“, „turi savo draugus, jie yra atsiskyre ir nėra linkę bendrauti su kitais“, „jie bendrautų savo rate“. Tai gali rodyti, jog tokie paaugliai patys stengiasi neišskirti ir nekonfliktuoti su kitais mokyklos mokiniais. 4 informantai į šį klausimą neatsakė.

Kaip teigia I. Leliūgienė (1997) bendruomenė yra viena svarbiausių socialinių institucijų, jei galime užčiuopti jos kontūrus. Dažnai bendruomenė apibūdinama kaip – šeimų ar žmonių grupė, kurią jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės ir kuri turi bendras tarnybas, įstaigas, interesus ar geografinį artumą. Sąveikos bendruomenėje yra svarbus socialinis veiksnys, nes aplinkos poveikį

raidai stiprina paremiantys ryšiai kitose vaiko aplinkose, tokiose kaip šeima ir mokykla. Sąveikų modeliai priklauso nuo bendruomenės dydžio (Berns, 2009).

21 lentelė

Paauglio priklausymo subkultūrai vertinimas tėvų požiūriu

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Neigiamas požiūris	7	Bloga įtaka	2	„laiko juos blogos įtakos židiniu mokykloje“ „bijo blogos įtakos“
		Pykčio išraiškos	1	„sūnus yra nukentėjęs ,kadangi jie demonstruoja savo fizinę jėgą“
		Netoleravimas	2	„jų nuomonė nebūtų teigiama“ „jeigu tai forsai ,gotai ar emo, tai neigiamai“
		Ignoravimas	2	„juos tai gąsdina“ „daugelis neigiamai, nes nesupranta jų“
Teigiamas požiūris	7	Rodomas susidomėjimas	2	„kurie nepropoguoja žiaurumo vertina – teigiamai, kurie propoguoja – neigiamai“ „yra kurie bijo, yra tokių kurie palaiko“
		Tolerantiškas vertinimas	3	„gerai, jeigu vaiko neveda „klystkeliais““ „reikia leisti vaikui atrasti save“ „tolerantiškai“
		Žinojimas apie subkultūras	2	„priima kaip normalų reiškinį“ „tai priima kaip normalų reiškinį“
Neutralus požiūris	5	Nuomonės neturėjimas	3	„su tėvais bendrauti netenka“ „nežinau“ „nežinau“
		Nesidomėjimas	2	„kiekvienas turi pasirinkimo teisę“ „tėvų nuomonė skirtinga“

21 lentelėje apibūdinama informantų nuomonė apie tėvų vertinimą priimant paauglius priklausančius įvairioms subkultūrų grupėms, kategorijomis „Neigiamas požiūris“, „Teigiamas požiūris“, „Neutralus požiūris“. Turinys labiau atsikleidžia kategorijose „Neigiamas“ ir „Teigiamas“ požiūriai. Labiausiai akcentuojama subkategorija „Teigiamas vertinimas“: „reikia leisti vaikui atrasti save“. Subkategorija „Neigiamas vertinimas“ išskiria, jog tėvai bijo, kad jų vaikams bus daroma bloga įtaka, kad vaikai bus nuskriausti. Tai gali pasireikšti dėl pačių tėvų ignoravimo ir nesidomėjimo ir viešosios informacijos sudaryta nuomonė, jog paaugliai priklausantys įvairioms subkultūrų grupėms yra protestantai prieš nustatytas vertybes ir nuostatas.

Mokyklos bendruomenės požiūris į paauglio pasirinkimą priklausyti subkultūrai

Kategorija	Atsakymų dažnis	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Teigiamą požiūris	14	Pareigų laikymasis	3	„<...> mokyns talieka savo pareigias“ „<...> reaguoja į mokinio bendrą elgesį“ „<...> moralės normų laikymasis“
		Nekenkia mokymosi rezultatams	3	„<...> netrukdo mokymosi rezultatams“ „<...> vertina žinias“ „<...> siekia gerų mokymosi rezultatų“
		Elgesio taisyklių laikymasis	2	„<...> laikosi mokinio elgesio taisyklių“ „<...> neturi prieštarauti elgesio normoms“
		Subkultūra – priemonė išreikšti save	2	„<...> atskleidžia asmenybę“ „<...> atranda save<...>“
		Demokratiškas požiūris	4	„<...> skatinamas demokratiškumas“ „toleruoja“ „<...> teigiamai, nes ne visų paauglių požiūris yra vienodas“ „kiekvieno žmogaus pasirinkimo teisė“
Neigiamą požiūris	2	Subkultūrų nepriimtumas	2	„<...> prieštarauja mokyklos ar etikos normų taisyklėms“ „<...> mokykloje subkultūrai pasireikšti nėra paprasta“
Neutralus požiūris	7	Neišskirtinumas	5	„<...> nekomentuoja išvaizdos, aprangos<...>“ „objektyvus požiūris“ „<...> nei skatina, nei baudžia subkultūrų atstovus“ „neturi nei neigiamos nei teigiamos nuomonės“ „sąmoningai to neskatina“
				Abejingumas subkultūroms
Požiūrių įvairovė	2	Nuomonės išsiskyrimas	2	„būna įvairių nuomonių“ „daug įvairių nuomonių“

Mokyklos bendruomenės požiūris į paauglio pasirinkimą priklausyti subkultūrai atskleidžiamas per kategorijas „teigiamas požiūris“, „neigiamas požiūris“, „neutralus požiūris“, bei „požiūrių įvairovė“. Šių kategorijų prasminiai turiniai paaiškinami subkategorijomis, kurios rodo, jog teigiamą mokyklos bendruomenės požiūrį įtakoja mokinio mokslo ir elgesio teigiamas vertinimas: „<...> netrukdo mokymosi rezultatams“. Subkategorijos „demokratiškas požiūris“ turinys akcentuoja mokyklos teigiamą subkultūrų vertinimą ir pabrėžia savo, kaip mokymo

institucijos liberalumą ir demokratiškumą, kas labai svarbu siekiant gerų mokinių ir mokyklos bendruomenės santykių formavimui: „<...> teigiamai, nes ne visų paauglių požiūris yra vienodas“.

Taip pat akcentuojamas ir kategorijos „*neutralus požiūris*“ turinys, kurį subkategorizuoja „*neišskirtinumas*“ ir „*abejingumas subkultūroms*“ prasminiai turiniai. „Neturi nei neigiamos nei teigiamos nuomonės“ teiginys atskleidžia mokyklos bendruomenės atsiribojimą nuo paauglio priklausymo subkultūrai, o tai gali turėti įtakos mokyklos bendruomenės ir mokykloje besimokančių vaikų normalių santykių kūrimui. Mokyklos abejingumas paauglio saviraiškai, gali turėti neigiamo vertinimo mokyklai kaip ugdymo institucijai. Kiekviena mokykla turėtų domėtis mokinių pasirinkimu priklausyti vienai ar kitai subkultūrai, daryti teigiamą įtaką vaiko pasirinkime.

Mažiausiai akcentuojamas „neigiamas požiūris“ kategorijos turinys. Tačiau tai nerodo, jog mokykloje vyrauja tik teigiamas subkultūrų vertinimas, atvirkščiai- „<...> mokykloje subkultūrai pasireikšti nėra paprasta“.

23

lentelė

Informacijos sklaida apie subkultūras mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Pokalbiai, diskusijos, renginiai	Aktyvus dalyvavimas informacijos sklaidime	7	„taip, vykdomė“ „taip“ „taip“ „Taip, integruotų pamokų metu“ „vykdome muzikos perklausas“ „vyksta integruotose pamokose“ „individualius pokalbius“
	Nedalyvavimas informacijos sklaidime	5	„asmeniškai nevykdau“ „aš ne“ „nevykdom“ „ne“ „aš –ne“
	Ignoravimas	1	„nesu klasės auklėtoja<...>“
	Informacijos neturėjimas	2	„negaliu atsakyti“ „neturiu informacijos“

23 lentelėje pateikiama informacija apie mokyklos bendruomenės įsitraukimą sklaidžiant informaciją apie subkultūras. Atsakymai suskirstyti į keturias kategorijas, kurių labiausiai išsiskyrė savo turiniu kategorija „*Aktyvus dalyvavims informacijos sklaidime*“. Tai rodo, jog mokyklose vykdomi renginiai, pokalbiai subkultūrų egzistavimo tema, labiausiai tai akcentuojama integruotose pamokose (3 teiginiai). Reikia pažymėti tai, jog net 6 informantai neatsakė į šį klausimą, galima daryti prielaidą, jog kai kurie mokyklos bendruomenės nariai nedalyvauja mokinių švietime, arba

jiems yra svetima informacijos sklaida įvairiomis temomis (arba konkrečiai subkultūrų tematika) mokiniu ratui.

Taip pat akcentuotas vienas pedagogo pasisakymas, kuris parodo, jog mokykloje vis dar vyrauja formalus pareigų pasiskirstymas, kurio pasekmė - mokytojai nedalyvauja informacijos sklaidime, nes jų nuomone, tai turėtų daryti klasės auklėtojas: „*nesu klasės auklėtoja*<...>“.

25 lentelė

**Mokyklos bendruomenės požiūris į paauglių,
kurie priklauso subkultūrai, problemų raišką**

Kategorija	Atsakymų dažnis	Prasminiai vienetai/teiginiai
Problemų nebuvimas	10	„ne“ „nesu susidūręs“ „nesu“ „ne“ „neteko“ „nesu suidūrusi“ „nesu“ „ne“ „nesu“ „nebuvo, nes nepastebėjau priklausymo subkultūrai“
Maištauojantis elgesys	2	„mokiniai maištauja“ „elgiasi neetiškai“
Mokslo nevertinimas	3	„šališkai žiūri į mokslus“ „trukdė mokslui“ „<...>apsisprendimu netęsti mokymosi<...>“

Į klausimą, su kokiomis problemomis esate susidūrę, susijusiomis su paauglio pasirinkimu, atsakymai kategorizuoti į „*problemos nebuvimas*“, „*maištauojantis elgesys*“ ir „*mokslo nevertinimas*“. Ypač išsiskiria kategorijos „*problemos nebuvimas*“ turinys. Mokyklos bendruomenės nariai pažymi, jog nepastebi problemų, kurias galėtų turėti paaugliai priklausantys subkultūroms. Tačiau pažymima, jog prie problemų priskiriamas netinkamas elgesys „*mokiniai maištauja*“ ir mokslo svarbos nevertinimas „*trukdė mokslui*“.

IŠVADOS

Atlikus mokslinės (pedagoginės, psichologinės, filosofinės, sociologinės) literatūros ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų pasirinktu tyrimo aspektu analizę, galima teigti, kad:

1. Subkultūra suprantama normų ir vertybių sistema, skirianti tam tikros grupės kultūrą nuo visuomenės daugumos kultūros. Didėjantis individualizmas, egalitarizmas (lygybė), teatrališkumas, dvasingumas, kartų tęstinumas, nesutarimai šeimoje, nesėkmės mokyklose, nepripažinimas draugų tarpe, protestavimas prieš nusistačiusias vertybes ir nuostatas, nesaugumo jausmas bei daugelis kitų, tai dažniausios priežastys skatinančios dalyvauti įvairiose subkultūrose, jaunuoliai ieško pastarųjų „pakaitalo“, kur bus suprasti, kur ras pripažinimą, jaustųsi gerai ir laisvai.

2. Dauguma subkultūrų grupių formuojasi socialiniu ir kultūriniu pagrindu, tai sietina su rezistencinėmis idėjomis, kurios kyla konkrečiuose socialiniuose ir kultūriniuose kontekstuose. Remiantis įvairių autorių nuomonėmis ir atliktais tyrimais Lietuvoje išskiriamos šios pagrindinės subkultūros: Forsai, Banglai, Emo, Gotų subkultūra, Pankai, Metalistai, Skustagalviai, Hakeriai, Modai, Kaiteriai (jėgos aitvarai), skeiteriai (riedlentininkai), riedutininkai (rolikistai), parkūrai, Reiveriai (technomuzikos gerbėjai), Hip hop, Reperiai (MC, Hip – hop subkultūros atmaina), Satanistai, Hipsteriai, pastarųjų grupių išvaizdos išskirtinumas, idėjų skelbimas, savęs realizavimas yra populiariausias paauglių tarpe bendrojo ugdymo mokykloje.

3. Bendrojo ugdymo mokykla – tai formali visuomenės institucija, kurioje vyksta mokymas. Mokyklos, kaip socializacijos dalyvis – perteikti intelektinę ir socialinę patirtį, kuri formuoja vaikų įgūdžius, žinias, interesus, nuostatus, kurie apibūdina juos kaip individus ir lemia jų galimybes sėkmingai atlikti suaugusiųjų vaidmenis, tai nuolatinis žmogaus tobulėjimas sąveikaujant su mikroaplinka ir makroaplinka.

4. Mokyklos bendruomenė turėtų kurti naujas komunikavimo ir bendradarbiavimo formas ne tik su tiesioginiais mokyklos partneriais – tėvais, mokyklos tarybos nariais, rėmėjais, politiniais, religiniais lyderiais, įvairiomis jaunimo organizacijomis, žiniasklaidos atstovais, galinčiais daryti tiesioginę ar netiesioginę įtaką ugdymo(si) proceso kokybei. Mokykla išgyvendama nuolatinius pokyčius, kuriems įtakos turi ne tik išorės, bet ir vidiniai veiksniai, todėl pereinant nuo dalyko mokymo prie visapusiškos asmenybės ugdymo(si), nebepakanka vieno mokytojo pastangų. Svarbu įtraukti kiekvieną mokyklos bendruomenės narį į kokybiškai naujais santykiais grįstos, kompetencijų ugdymą(si) užtikrinančios mokyklos kaip besimokančios bendruomenės kūrimą.

5. Formuojant besimokančio paauglio socializacijos procesus svarbu atsižvelgti į šio amžiaus tarpsnio vaikų psychosocialinius amžiaus ypatumus, nes pastarieji yra linkę kritiškai vertinti suaugusiųjų nuomonę, patarimus. Tuo tarpu bendraamžių nuomonė tampa svaresnė, ja labiau pasitikima. Keičiasi jauno žmogaus santykių pobūdis su suaugusiaisiais: paauglys iš paklusnumo pozicijos bando pereiti į lygiavertiškumo pozicija. Tuo pačiu keičiasi ir jauno žmogaus tarpusavio santykių pobūdis su bendraamžiais: paaugliui atsiranda poreikis bendrauti, siekiant įtvirtinti savo naujai suvoktą poziciją, statusą.

Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę, paaiškėjo, kad:

6. Labiausiai subkultūros kontekstas akcentuojamas kaip bendrumo jausmas. Taip subkultūrą supranta ir mokyklos bendruomenės nariai, ir patys paaugliai. Paaugliai pažymi, jog labiausiai jiems subkultūra suprantama, kaip priklausymas tam tikrai grupei su jai būdingu stiliumi: „*taip pat galvojančių grupė*“ ir „*žmonės, kuriuos sieja tas pats stilius*“. Tuo tarpu bendruomenės nariai pažymi, jog jiems labiausiai subkultūra suprantama, kaip priklausymas tam tikrai grupei su jai būdingais interesais. Tačiau buvo ir tokių atsakymų, kurie parodo, jog subkultūros sąvoka yra mažai žinoma ir nelabai suprantama jos esmė.

7. Bendruomenės narių požiūris į subkultūras yra iš dalies teigiamas, tačiau jaučiamas mokyklos bendruomenės atsiribojimas nuo paauglio priklausymo subkultūrai, o tai gali turėti įtakos mokyklos bendruomenės ir mokykloje besimokančių vaikų normalių santykių kūrimui. Patys paaugliai mano, jog mokyklos bendruomenė teigiamai vertina paauglius, kurie priklauso subkultūroms, nes supranta jų individualumą, pabrėžia mokinio savęs realizavimo galimybę bei yra tolerantiški jaunimo atžvilgiu. Tačiau taip pat jų atsakymai atskleidžia, jog vienas pagrindinių nuomonės formavimo veiksnių gali būti „*asmeninis vertinimas*“ ar „*subkultūrų nevienareikšmiškumas*“. Vertinimas priklauso nuo subkultūros identifikavimo per asmeninę vertinimo prizmę „*visi reaguoja savotiškai*“.

8. Informacijos sklaida apie subkultūras mokykloje, mokyklose išsiskyrė tarp mokinių ir mokyklos bendruomenės narių. Bendruomenės nariai teigia, jog vykdomi renginiai, pokalbiai subkultūrų egzistavimo tema, labiausiai tai akcentuojama integruotose pamokose (3 teiginiai). Tačiau reikia pažymėti tai, jog net 6 informantai neatsakė į šį klausimą, galima daryti prielaidą, jog kai kurie mokyklos bendruomenės nariai nedalyvauja mokinių švietime. Vis dėlto mokiniai pažymi,

jog mokyklose yra vykę pokalbių, susijusių su subkultūrų tematika, akcentuojamas etikos pamokos ugdomasis turinys, tačiau nepakankamai.

9. Gauti tyrimo duomenys parodo, jog mokyklai reikėtų daugiau dėmesio skirti subkultūrų tematikai, daugiau dėmesio skirti vaiko individualumo raiškai ir jo pažinimui. Atsižvelginat į tai, jog vis dar vyrauja stereotipinis pedagogų vetinimas apie subkultūrai priklausančius paauglius, reikėtų dažniau leisti patiems vaikams pristatyti, reprezentuoti jų turimas žinias apie subkultūras, dalintis turima informacija.

10. Hipotezė, tikėtina, kad paauglių subkultūrinio gyvenimo būdo raiška bendrojo ugdymo mokykloje yra vertinama neigiamai ir tai turi įtakos tolimesniems socializacijos procesams, **nepasitvirtino**. Bendrojo ugdymo mokyklos bendruomenės nariai pakankamai tolerantiški subkultūrų atžvilgiu, neigiamai vertinami tik tie paaugliai, kurie kelia papildomų problemų mokyklose, arba jų mokymosi rezultatai neatitinka lūkesčių.

REKOMENDACIJOS

Apibendrinant *teorinio* ir *empirinio* tyrimų rezultatus, galima išskirti subkultūrinio gyvenimo būdo raiškos ypatumus bendrojo ugdymo mokykloje. Ugdymo procesuose dalyvaujantys mokyklos bendruomenės nariai (pedagogai, specialieji pedagogai, mokyklos vadovai, klasės ir mokyklos draugai, kiti mokyklos bendruomenės nariai) galėtų vadovautis šiais principais:

1. Pedagogai ir mokyklos administracija turėtų nesusidaryti išankstinės neigiamos nuomones apie paauglį, kuris priklauso gyvenimo būdo subkultūros grupei, kad vaikui nepasireikštų delinkventinio elgesio nukrypimai, turėtų ieškoti įvairesnių bendravimo ir bendradarbiavimo formų.

2. Domėtis teigiamomis ir spręsti neigiamas priežastis, kurios skatina paauglius dalyvauti subkultūrų grupėse.

3. Organizuoti diskusijas apie socialinę nepriklausomybę, kuri neretai įtraukia paauglius į netinkamo elgesio raišką, pabrėžti elgesio taisykles ir tvarką.

4. Plėsti žinias apie įvairias gyvenimo būdo subkultūras, kuriant įvairius stendus, informacines laidas, lankstinukus. Daugiau dėmesio skirti neformaliems renginiams, inicijuoti teminius užsiėmimus, projektinę veiklą, įtraukinat paauglius, kurie priklauso tam tikroms subkultūroms, leisti jiems patiems pasireikšti, taip pat skatinti bendradarbiavimą su kitomis mokyklomis, rengti bendrus kultūrinius užsiėmimus.

5. Dažniau ugdymo procese taikyti inovatyvaus mokymosi metodus, kaip situacijos analizė, mokymosi bendradarbiaujant, moksleivio savęs vertinimas ir įsivertinimas, diskusija, mokymasis iš patirties, kūryba sudominant paauglius, praradusius mokymosi motyvaciją sukuriant įdomesnę mokymosi turinį, atsižvelgiant į paauglių raišką subkultūros grupėse.

6. Skatinti kurti gerus, tarpusavio palaikymu ir supratimu grįstus santykius su vaiku bendraujant bei bendradarbiaujant su juo. Aktyvinti teigiamus kitų socializacijos aplinkų santykius su klasės, mokyklos draugais rengiant įvairias paskaitas, popietes, klasės valandėles.

7. Bendradarbiaujant su tėvais organizuoti klasės valandėles, renginius, užsiėmimus, tėvų susirinkimus susijusias su gyvenimo būdo subkultūrų ypatumais, siekiant suprasti norą dalyvauti subkultūros grupėse, formuoti teigiamą požiūrį kitų nuomonei.

8. Mokyklos vadovai ir mokyklos bendruomenės nariai daugiau bendradarbiauti tarpusavyje sprendžiant problemas susijusias su noru dalyvauti subkultūros grupėse, dalintis įgyta patirtimi.

9. Tikslingai vadovaujantis šiais principais, pedagogams – dirbantiems, tėvams - auginantiems, klasės ir mokyklos draugams - bendraujantiems su paaugliais, priklausančiais įvairioms gyvenimo būdo subkultūrų grupėms.

LITERATŪRA

1. Adler, A. (2003). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga.
2. Achinstein, P. (2002). *Is There a Valid Experimental Argument for Scientific Realism?* The Journal of Philosophy 2.
3. Armoškaitė, A. (2011). *Hipsteriai – nauja subkultūra ar mada?* [Žiūrėta 2012–04–25]. Prieiga per internetą: <http://www.ieva.lt/naujiena/1641/hipsteriai-nauja-subkultura-ar-mada#1576>
4. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice – Hall.
5. Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociapedagoginė dinamika*. Vilnius: Margi raštai.
6. Barkauskienė, R. Bulotaitė, A. Daidavičienė ir kt. (2005). *Paauglys. Šeima. Mokykla*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija.
7. Bedulskis, R. (2007). *Neformalai: punk istorija*. [Žiūrėta 2012–04–02]. Prieiga per internetą: <http://www.dykai.lt/idomybes/200706181409/idomybes/neformalai-punk-istorija/menu-id-48.html>.
8. Berns, R. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
9. Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktas*. Vilnius: Pradai.
10. Broom, L., Bojean, C., Broom, D., (1992). *Sociologija: esminiai tekstai ir pavyzdžiai*. Kaunas: Littera Universuty Vytauti Magni.
11. Bugsas (2005). *Forsai (gezai)*. [Žiūrėta 2012 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://www.straipsniai.lt/forsai/puslapis/12445>
12. Bugsas, (2006). *Jaunimo subkultūrų apžvalga Lietuvoje. 2006 patobulinimas*. [Žiūrėta 2012 – 04 – 25]. Prieiga per internetą: <http://bugsas.blogas.lt/>.
13. Butkienė, G., Kepalaitė A.,(1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Poligrafija.
14. Černius, J. V., (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
15. Dapkienė, S. (1997). *Klasės auklėtojas ir auklėtinio šeima*. Šiauliai: Saulės Delta.
16. Dictionary of Socialiogy, (2002). Chicago: Fitzroy Dearbon Publisher.
17. Dobranskienė, R. (2004). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

18. Duoblys, G., Deveikis, L., Liaudianskas, G., Diawara, V., Aliesius, V. (2009). *Jaunimo subkultūros ir jų valdymas mokykloje galimybės*. [Žiūrėta 2012–10–25]. Prieiga per internetą: http://sena.silale.lt/content/download/6351/38347/file/Subkulturos_new.pdf
19. ES SF projektas (2011). *Bendravimas – vertybė*. Mokyklos bendruomenės bendradarbiavimo formų plėtra taikant vertybinių nuostatų formavimą bei inovatyvius švietimo metodus. [Žiūrėta 2012–05–25]. Prieiga per internetą: <http://www.programa2015.lt/muge/muge.php?id=124>
20. Fylling I., Sandvin J. T. (1998). *Parents, schools and special education*. Norway: Nordland Research Institute.
21. Gailienė, D.; Bulotaitė, L.; Sturlienė N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką: apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
22. Gailiūnienė, A.; Kontvainis V., (1994). *Vaikų, paauglių ir jaunuolių organizmo ypatumai*. Kaunas: Šviesa.
23. Goffman, E. (2000). *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Vilnius: Vaga.
24. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
25. H. McLaughlin, T. (1997). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, veretybės, įvairovė*. Kaunas. Technologija.
26. Internetinė enciklopedija, (2011). *Hakeris*. [Žiūrėta 2012 – 04 – 12]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Hakeris>.
27. Internetinė enciklopedija, (2011). *Subkultūros*. [Žiūrėta 2012–05–20]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Subkult%C5%ABra>
28. Jaunimo reikalų departamentas, (2010). *Jaunimo subkultūros ir stereotipai apie jaunimą*. [Žiūrėta 2012–05–19]. Prieiga per internetą: <http://www.jrd.lt/jrd-veiklos-naujienos/jrd-seminaras-jaunimo-subkulturos-ir-stereotipai-apie-jaunima>
29. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos raštai*. Kaunas. Šviesa.
30. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
31. Juodaitytė, A. (1997). *Lietuvos mokykla: rytų ir vakarų ugdymo sistemų sandūroje*. Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis. Šiauliai. Šiaulių universitetas.
32. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
33. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis edukacinis aspektas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
34. Kaffemanas, R., Gerulaitis, D. (2001). *Jaunimo subkultūrų grupės: elgsena, adaptacija, psichologinis vertinimas*. Specialusis ugdymas, 2(5). Šiauliai: Šiaulių universitetas.

35. Kairiūnaitė, A. (2012). *Subkultūrų tyrinėtojai: kiekvienas žmogus – gili, neįžvelgiama bedugnė*. [Žiūrėta 2012–11–25]. Prieiga per internetą: http://www.lrt.lt/naujienos/kalba_vilnius/32/8768/subkulturu_tyrinetojai_kiekvienas_zmogus_gili_n_eizvelgiama_bedugne
36. Kalonas, R. (2002). *Subkultūros gidas: gotai*. [Žiūrėta 2012–05–20]. Prieiga per internetą: <http://www.ore.lt/article.php?action=get&id=200153>.
37. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.
38. Kraujalytė, M. (2013). *Startavo projektas apie hiphopo subkultūrą*. [Žiūrėta 2013–03–23]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/ikrauk/naujiena/pramogos/startavo-projektas-apie-hiphopo-subkultura-517-299708>
39. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*: monografija. Vilnius: Vilnius pedagoginis universitetas.
40. Lakis, J., Ignatavičius, S. (1996). *Mokyklos bendruomenė: per konfliktus į bendravimą*. Vilnius: Utenos spaustuvė,
41. Laužikas, J. (1993). *Rinktiniai raštai*. Kaunas. Šviesa.
42. Lawson, T. (2000). *Социология А - Я* : словарь-справочник. Москва: Правда.
43. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
44. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
45. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas. Technologija.
46. Leonavičius, J. (2003). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia.
47. Liaudanskas G. – Svaras, Duoblys G. (2010). *Jaunimo subkultūros (kitoniškumas) ir jų stereotipai*. Seminaras policijos pareigūnams ir socialiniams darbuotojams/pedagogams. Alytus. Žiūrėta [2012 – 05 – 20].
48. Liberienė, A. (2009). *Emo jaunimas įvedė naują madą – verkti*. [Žiūrėta 2012–11–24]. Prieiga per internetą: http://gatve.delfi.lt/news/mada_ir_stilius/article.php?id=13759152.
49. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, (2001). [Žiūrėta 2012–09–12]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687
50. Lietuvos Respublikos konstitucija, (1992). [Žiūrėta 2012–09–12]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
51. Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas, (1996). [Žiūrėta 2011–02–17]. Prieiga per internetą:

<[http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Liet teis aktai/LR vaiko%20teisIU_apsaugos pagrindu is tatymas.htm](http://www.nplc.lt/sena/nj/Dokumentai/Liet_teis_aktai/LR_vaiko%20teisIU_apsaugos_pagrindu_is_tatymas.htm)>..

52. Mažeikis, G. (1999). *Fanzinai*. Naujoji Romuva, 2, Šiauliai.

53. Medzevičius, D. (2008). *Hiphopo subkultūros edukaciniai ypatumai neformalaus ugdymo kontekste*. Žiūrėta [2012–11–24]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080618_124156-51043/DS.005.0.01.ETD>.

54. Motiejūnienė, E., Vaščenkienė, O. (2012). *Pagrindiniai kompetencijų ugdymo aspektai*. Šiuolaikinio ugdymo tikslai. [Žiūrėta 2012–11–20]. Prieiga per internetą:

<http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/mokyklos-bendruomenes-veikla-ugdant-kompetencijas/>

55. Naraškevičius, E. (2008). *Subkultūros gali linksmintis kartu – „Drag-on-fly“*. [Žiūrėta 2012–11–28]. Prieiga per internetą: http://gatve.delfi.lt/news/po_pamoku/subkulturos-gali-linksmintis-kartu-drag-on-fly-foto.d?id=18724673

56. Pilietinių iniciatyvų centras, (2010). *Kodėl mes nemėgstame kitoniškų?* [Žiūrėta 2012–11–25]. Prieiga per internetą:

<https://alytausnaujienos.lt/alytausnaujienos/paskutinionumeriostraipsniai/?nid=4662>

Prieiga per internetą: < www.alytausgidas.lt/media/pol.ppt >.

57. Rakauskaitė, J. (2012). *Girvydas Duoblys: Subkultūra – tai pozityvas, o drastiškus poelgius išprovokuoja suaugusieji*. [Žiūrėta 2012–12–27]. Prieiga per internetą:

<http://www.universitetozurnalistas.kf.vu.lt/2012/03/girvydas-duoblys-subkultura-%E2%80%93-tai-pozityvas-o-drastiskus-poelgius-isprovokuoja-suaugusieji/>

58. Ramanauskaitė, E. (2004). *Jaunimo laisvalaikio kultūros modernėjimo bruožai (paskutinis XX a. dešimtmetis)*. Rytų Europos kultūra migracijos kontekste. Kaunas: Lietuvos istorijos institutas.

59. Raščiūnaitė, A. (2009). Išsigimusios subkultūros. [Žiūrėta 2012–04–25]. Prieiga per internetą: <http://www.straipsniai.lt/satanistai/puslapis/14695>

60. Ruškutė, E. (2010). Klaipėdoje prasidėjo subkultūrų savaitė. [Žiūrėta 2012–11–25]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/vakaru-lietuva/klaipedoje-prasidejo-subkulturu-savaite-478414/>

61. Savickytė, V. (1996). *Asmenybė ir mokyklinė bendruomenė*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.

62. Sutton, C., (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius. Specialiosios psichologijos laboratorija.

63. Šatūnienė, R. (2009). *Jaunimo subkultūrinės saviraiškos reikšmė socializacijos procese*. Jaunųjų mokslininkų darbai, 2(23). Vilnius.
64. Šatūnienė, R. (2012). *Jaunimo subkultūra: tarp realybės ir stereotipų*. [Žiūrėta 2012–12–27]. Prieiga per internetą:
<http://www.jrd.lt/uploads/Tarptautine%20mokslinė%20konferencija/II%20sekcija/Reda%20Satūnienė%20%5BCompatibility%20Mode%5D.pdf>
65. Šemelytė, R. (2009). *Jaunimo stiliai: mušti ar toleruoti?* [Žiūrėta 2012–05–29]. Prieiga per internetą: <http://gyvenimas.delfi.lt/namai_ir_seima/article.php?id=22264095>.
66. Taraškevičius, P. (2006). *Paauglių socialinių gebėjimų ugdymas dailės pamokose taikant informacines komunikacines technologijas*. [Žiūrėta 2012–05–17]. Prieiga per internetą:
<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060622_105232-71109/DS.005.0.02.ETD>.
67. Terminų žodynas. [Žiūrėta 2012 – 04 – 16]. Prieiga per internetą:
<<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/SS/seima>>.
68. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
69. Vaičiulienė, A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius: Presvika.
70. Vaidachovičienė, Ž. (2005). *Paauglių socializacijos proceso organizavimas ir valdymas*. [Žiūrėta 2012–04–25]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050617_140442-79722/DS.005.0.01.ETD
71. Vaikų teisių konvencija, (1989). [Žiūrėta 2012–09–12]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19848&p_query=&p_tr2>.
72. Vaitkevičius, J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos*. Vilnius: Mokslas.
73. Viteikatė, Ž. (2003). *Neformalios jaunimo grupuotės*. [Žiūrėta 2012–05–27]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/subkulturos/puslapis/11369>>.
74. Voišnienė, V. (1997). *Klasės vadovo atmintinė: mokyklos psichologo patarimai*. Vilnius: Eugrimas.
75. Vulfovas B., Grenikovas I. (1982). *Paauglys*. Kaunas: Šviesa.
76. Želvys, R. (1994). *Paauglio psichikos vystymasis*. Vilnius: Lietuvos mokytojų kvalifikacijos institutas.
77. Žydžiūnaitė, V.(2006). *Pedagogo rengimo standarto gairių projekto tyrimo ataskaita*. Kaunas.
78. Žukauskienė, R. (1996). *Raidos psichologija*. Vilnius: Valstybis leidimo fondas.

PRIEDAI

**ORIENTACINIAI KLAUSIMAI PUSIAU STRUKTŪRIZUOTAM
POKALBIUI – INTERVIU SU PAAUGLIAIS**

Aš esu Šiaulių Universiteto, II kurso magistrantė Raminta, studijuojau edukologiją, kurios specializacija yra vaiko teisių vadyba. Rašau baigiamąjį darbą ir atlieku tyrimą apie pasirinktos subkultūros raišką mokyklos bendruomenėje – santykius su klasės ir mokyklos draugais, klasės auklėtoja, kitais mokyklos pedagogais, administracijos darbuotojais,. Tavo nuoširdi nuomonė ir atviri atsakymai man be galo svarbūs ir naudingi. Tavo vardo ir pavardės savo tyrime nenaudosiu. Tai, apie ką mes čia kalbėsime nepasakosiu nei tavo mokytojams, nei klasės draugams, nei klasės auklėtojai. Taigi, gali būti visiškai ramus, atsipalaiduoti ir pasitikėti manimi.

I. Orientaciniai klausimai.

Lytis:

- Mergaitė;
- Berniukas.

Amžius:

- 14;
- 15;
- 16;
- 17;
- 18.

II. Bendras subkultūros supratimas

1. Kaip manai, kas yra subkultūra?

2. Kokiai subkultūros grupei Tu priklausai? Kokie pagrindiniai bruožai, ypatybės, atributai išskiria iš kitų subkultūros grupių?

3. Kokios pagrindinės Tavo subkultūros idėjos, keliamos vertybės, normos?

4. Kiek laiko priklausai savo pasirinktai subkultūros grupei?

5. Kaip manai, subkultūros yra populiarios Lietuvoje?

III. Bendras pasirinktos subkultūros požiūris į bendrojo ugdymo mokyklą

6. Koks tavo pasirinktos subkultūros požiūris į mokyklą?

7. Ar tavo pasirinktai subkultūrai yra priimtina mokyklos struktūra, vadovavimo stilius, mokymo metodika?

8. Subkultūros požiūris į mokymąsi yra daugiau teigiamas – neigiamas? Kodėl?

9. Tavo pasirinkta subkultūra įtakoja tavo mokymosi rezultatus?

IV. Pasirinktos subkultūros požiūris į santykius su mokyklos bendruomene

10. Kaip tavo pasirinkimas įtakoja santykius su klasės auklėtoja (-u)?

11. Kokie tavo santykiai su dalyko mokytojais? Galbūt teko susidurti su ypatingesniu dėmesiu, išryškėjusiu didesniu teigiamu/neigiamu požiūriu?

12. Ar tavo pasirinkimas įtakojo santykius su klasės draugais? Kaip manai kodėl?

13. Kaip tave priima kiti tavo mokyklos draugai?

14. Tavo nuomone, mokyklos vadovas toleruoja pasirinktas paauglių subkultūras? Ar su lauki ypatingesnio jo dėmesio? Kokio?

15. Kaip manai, kaip tave vertina kiti mokyklos darbuotojai (pavaduotojai, aptarnaujantis personalas)? Daugiau teigiamai ar neigiamai?

16. Ką mano tavo klasės, mokyklos draugų tėvai apie tavo pasirinkimą?

V. Mokyklos bendruomenės požiūris į pasirinktas subkultūras

17. Kaip mokyklos bendruomenė (direktorius, mokytojai, klasės auklėtojai, klasės draugai, mokyklos draugai) reaguoja į subkultūras? Teigiamai, neigiamai? Kokie motyvai skatina tokį požiūrį?

18. Ar tavo mokykloje vyko/vyks pokalbiai, diskusijos susietos su šia tema?

19. Papasakok, ar susidūrei su problemomis pasirinkus šią subkultūrą? Jei taip, tai su kokiomis?
Kaip manai, kodėl?

**ORIENTACINIAI KLAUSIMAI PUSIAU STRUKTŪRIZUOTAM POKALBIUI
– INTERVIU SU MOKYKLOS BENDRUOMENĖS NARIAIS**

Aš esu Šiaulių Universiteto, II kurso magistrantė Raminta, studijuojau edukologiją, kurios specializacija yra vaiko teisių vadyba. Rašau baigiamąjį darbą ir atlieku tyrimą apie pasirinktos subkultūros raišką mokyklos bendruomenėje – santykius su paaugliais, kurie atstovauja konkrečiai gyvenimo būdo subkultūrai. Man labai svarbi Jūsų nuomonė. Jūsų vardo ir pavardės savo tyrime nenaudosiu. Tai, apie ką mes čia kalbėsime nebus aptarinėjama su kitais mokyklos bendruomenės nariais. Taigi, galite pasitikėti manimi.

I. Orientaciniai klausimai.

Lytis:

- Moteris;
- Vyras.

Mokykloje Jūs dirbate:

- Mokyklos vadovu;
- Klasės auklėtoju;
- Dalyko mokytoju;
- Administracijos darbuotojas
- Kita _____

II. Bendras subkultūros supratimas

6. Jūsų nuomonė, kas yra subkultūra?

7. Kaip manote, subkultūros yra populiarios Lietuvoje?

8. Ar jos populiarios Jūsų mokykloje? Galbūt galėtumėt kažkokią išskirti?

9. Kaip manote, kas skatina paauglius įsitraukti į subkultūrų grupes?

III. Bendras požiūris į subkultūrą

10. Kaip reaguojate į paauglius, priklausančius subkultūrai? Ar jums taip priimtina?

11. Ar klasės valandėlių, pamokų metu, bendrų užsiėmimų metu pasireiškia paauglio subkultūros bruožai?

12. Kaip manote, ar subkultūros daro įtaką mokinio elgesiui?

13. Jūsų nuomone, ar pasirinkta subkultūra daro įtaką mokymosi rezultatams? Kaip?

IV. Pasirinktos subkultūros požiūris į santykius su mokyklos bendruomene

14. Ar paauglio subkultūra lemia Jūsų santykius su paaugliu? Galbūt parodote ypatingesni dėmesį?

15. Kaip manote, ar pasirinkimas lemia santykius su klasės draugais? Kodėl?

16. Jūsų nuomone, mokyklos draugai teigiamai ar neigiamai vertina paauglio pasirinkimą? Gal pastebėjote, ar jie daugiau bendrauja su savo rato draugais, ar juos priima visi? Ar ignoruoja?

17. Koks Jūsų mokyklos vadovo požiūris? Ar subkultūrai priklausantys paaugliai su laukia ypatingesnio jo dėmesio? Kodėl?

18. Kokia kitų darbuotojų nuomonė? Kodėl taip manote?

19. Kaip vertina paauglius, priklausančius subkultūros grupei, kiti tėvai?

V. Mokyklos bendruomenės požiūris į pasirinktas subkultūras

20. Kaip mokykla reaguoja į subkultūras? Teigiamai, neigiamai? Kokie motyvai skatina tokį požiūrį?

21. Ar vykdote pokalbius, diskusijas, renginius, susijusius su šia tema?

22. Koks Jūsų bendradarbiavimas su tėvais, kurių vaikai priklauso subkultūrai?

23. Ar esate susidūręs su problemomis, susijusiomis su paauglio pasirinkimu? Jei taip, tai su kokiomis?
